

ODSEVANJA

Koroška,
pomlad-
poletje
2015

25
26

revija za leposlovje in kulturo

OBZELUJANJE

6,5 EUR

33

NA PLATNICAH

Naslovnica:
Luka Popič,
Brez naslova,
2012,
mešana tehnika,
40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Kazalo

Urednik A. M.	KAKO NAPREJ?	4	UVODNIK
Nina Bizjak	KAKO JE ATEIST LAHKO BOG?	6	POEZIJA
Lidija Polak	SUNKI MAESTRALA	9	
Jani Rifel	POSEBNI PRIMER	11	PROZA
Jani Rifel	Z AVTOBUSOM	13	
Matjaž Lesjak	VODA, KRIŽ	14	
Tomo Novosel	PITA	22	
Andrija Tunjčič	Premijera PITE u HNK Varaždin	24	
Franc Vezela	(zim)ZELENI DVOREC	27	
Andrej Makuc	VEZELA	40	
Uredništvo	DEVETDESET LET JANEZA ŽMAVCA	51	
Peter Rezman	PESEM O JANEZU ŽMAVCU	52	
Andrej Makuc	POKLON	53	
M. P.	Janez Žmavc: PINDAROVA ODA 2	56	
Marijan Pušavec	LITERARNA BIOBIBLIOGRAFIJA JANEZA ŽMAVCA	57	
Antonija in			
Franc Verovnik	Antonia Bernard - Povhova Tončka	59	ESEJISTIKA
	SLOVARČEK OSIROTELIH BESED	59	
Franc Verovnik	POJASNJENE NEPOJASNJENE BESEDE	62	
Drago Plešivčnik	DRAGA ANTONIJA IN FRANCI! (pismo)	63	
Darja Skutnik	Jani Rifel RAZGLEDNICE	64	KNJIŽNE OCENE
Franček Lasbaher	Osma številka koroške revije RASTJE	65	
Franček Lasbaher	KOROŠKI KOLEDAR	68	
Franček Lasbaher	Ob knjigi Jožeta Potočnika UTRINKI Z MOJIH POTI	71	
Helena Merkač	Zbornik 40 LET SREDNJE ZDRAVSTVENE ŠOLE SLOVENJ GRADEC ..	74	
Marko Košan	Luka Popič: POLJE, ZNAK, TEKSTURA	75	PRILOGA
Miran Kodrin,			
Luka Popič	Anagrami in portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev	84	ANAGRAMI
	BERNEKERJEVE NAGRADA IN PLAKETE ZA LETO 2015	94	KULTURA
	BERNEKERJEVA NAGRADA ZA LETO 2015	96	
Stana Lušnic			
Arsovska	NAGOVOR PREJEMNIKA BERNEKERJEVE NAGRADE 2014	98	

Kako naprej?

UVODNIK

Pri *Odsevanjih* vemo, kam smo namenjeni, prav in dobro pa bi bilo, da pomaga pot tlakovati še kdo izmed nosilcev vzvodov moči občinskih pristojnosti. Mestu revija tudi drži ogledalo, v katerem odseva tisto, česar brez tovrstne publikacije preprosto ni mogoče videti ali pa je dano le izbranim poklicaninim. Naj ne zveni nehigienično (ker prihaja uvid z uredniškega trona) – brez *Odsevanj* bi bilo Slovenj Gradca manj. In tudi Koroške. Predvsem pa – moderni komuni z atributom mestna občina skrb za stvari duha enostavno pritiče. In vrsto let je tako tudi bilo.

Kdo ve kolikič že zastavljam enako, če že ne kar isto zgodbo. *Odsevanja* so naša, slovenjgraška in zaradi odprtosti tudi Koroška revija za leposlovje in kulturo. Izhajajo od leta 1979 in so, če vzdrži preglednost, med desetimi najstarejšimi tovrstnimi (še izhajajočimi) revijami v slovenskem prostoru (ob častitljivi *Sodobnosti*, *Mentor* pa je po stažu samo leto dni starejši od naše revije). Do lanskega leta smo zmogli (materialno) izdati štiri številke letno (dve dvojni), lani le še eno dvojno, letos ne kaže nič bolje, razen ... Pa se zdi skoraj verjetnejši scenarij, da bo treba kmalu izdati črna *Odsevanja*, kot je to pred leti storilo tudi zamejsko koroško *Mladje* (prenehalo je izhajati in zadnjič /1991/ izšlo kar s svojo najavljeno osmrtnico) – potem so minila leta, preden je bila vzpostavljena nova revija – *Rastje*.

Uredniško so *Odsevanja* zastavljena v zavezanosti avtorjem, ki prihajajo z našega ožjega kulturnega prostora. Takšno zapiranje (v pogojno koroško krajino na sončni strani Alp z občasnimi pogledom tudi k sosedom čez mejo, ki pa, začuda, ni senčna) najbrž ni razumno, je pa umno, zakaj naš namen je zagotoviti prostor objavljanja tistim ustvarjalcem, katerih domet ne doseže *Sodobnosti*, *Literature*, *Apokalipse* ..., to je eminentnih slovenskih literarnih revij. Te revije ostajajo za objave tistih, ki ne sodijo v ozek krog, že kar klanovski krog sodelujočih, nedostopne, če pa že, je objava prej izjema kot pravilo. Tako skušamo odsevanjci dohajati domači duhovni utrip iz prepričanja, da bomo sicer Korošci slej ko prej ostali na slovenskem zemljevidu mrtev žep, mlakuža (kot na marsikaterem drugem področju), če ne bomo omogočili vaje iz rasti tistim, ki jih zanima še kaj več, kot samo kaj dati vase, nase in podse.

Res je, da revijo materialno podpira ZKD (nekaj prejšnjih let zaradi statusa, ki si ga je edicija pridobila, tudi *MO Slovenj Gradec*), res je tudi,

da v njej objavljajo tudi avtorji s Koroške, čeprav njihove občine naložbeno ne participirajo, to je k izidu revije ne prispevajo nobenih materialnih sredstev. Pač v duhu – meje mojega sveta so meje moje občine. Vendar – če kdo, potem je kultura prva, ki prilaga največ k podiranju meja – umetnostnih, nazorskih, občečloveških, sploh pa občinskih. Pravzaprav bi si morala *Mestna občina Slovenj Gradec* šteti v dobro, ker ji je doslej nekajkrat uspelo videti več in dalj od drugih. In zato ji tudi pripada status, kot ga ima v koroškem kotu.

Prilagam nekaj argumentov v prid *Odsevanj*.

Sourednik nedavno izšle *Slovenjgraške knjige* (*Slovenska matica*, 2014) Niko R. Kolar je dal javno in jasno vedeti, da je bila vsebinska četrtina nove mestne knjižne edicije prvič objavljena v *Odsevanjih*, torej od tam paberkovana. S tem seveda ni nič narobe – nasprotno, avtorjem in izdajatelju revije je zagotovo v priznanje, da je objavjal tekste s tako dolgim in veljavnim rokom trajanja, ki mu rok uporabe preprosto ne poteče. Narobe pa je to, da odgovorni v ustreznih institucijah ne uvidijo, da ni mogoče pričakovati klesanja obraza in duhovne podobe Mesta od ljubiteljskega pogona, ampak je ne samo prav, ampak predvsem treba v tak projekt vložiti kaj več. In – revija bi za štiri številke letno potrebovala pravzaprav komaj besed vredna sredstva. Doslej smo denarje, ki so umanjali, v maniri učiteljske “bere”, zbirali z mukotrpnim prosjačenjem (to je s pohodom reviji naklonjenih sodelavcev od vrat do vrat podjetij) – sta to delo med drugimi opravljala tudi častni občan Jože Potočnik in poslanec v državnem zboru Peter Petrovič (upam, da mestna zgodovina čez leta ob tem ne bo zardevala). Naj takoj dodam, da druge revije na Slovenskem pač podpirajo sistemsko ali velike gospodarske firme (sponzor *Sodobnosti* je *Petrol*) ali državne institucije (*Literaturo* recimo *Javna agencija za knjigo*) itd. itn.

Kaj je torej takšnega v *Odsevanjih*, da še kar skušajo držati glavo nad vodo in se otepajo črne kvadratne obrobe?

V pričujoči številki puščamo prostor trem osrednjim temam. Prva je devetdesetletnica dramatika Janeza Žmavca, ki jo je Mesto (razen Ajde Prislan v *S Glasniku*) spregledalo. Namesto da bi iz najstarejšega slovenskega še pišočega dramatika sproducirali vsaj blagovno znamko (če je že treba kaj priložiti iz domen duha v neizprosno kapitalško shemo) ali bi si Mesto z njim priložnostno vsaj ozaljšalo svoj kulturniški obraz, na katerega se vedno znova sklicuje, je delo namesto občinske institucije zasebno opravil slovenjgraški založnik Andrej Golob (izid *Žmavčeve Holandske kraljice* in *Pindarove Ode* pri *Založbi Cerdonis*), *Odsevanja* pa z več kot polletno zamudo zdaj objavljajo tisto, kar se je uredništvo namenilo postoriti v jesenski

številki lansko leto, ko je bil za proslavitev tega dogodka pravi čas (Janez Žmavc je bil rojen 6. oktobra 1924).

Naslednji avtor je Franc Vezela. Najbrž marškomu ne gre v račun ali mu celo ni prav, da je Verzelak svoje vrste zaščitni znak Mesta (na klošarskem in ustvarjalnem poligonu, zakaj ob svojem življenju na margini je vsaj še skladatelj in literat), a ne moremo mimo dejstva, da je v lanskem letu njegova gledališka groteska *Pita* doživela odsko postavitev v mednarodnem projektu (koprodukcija Slovenije, Hrvaške in Nemčije) in bila v vseh treh državah tudi uprizorjena, v Mesto pa predstava po letu dni še vedno ni prišla na gostovanje. Menda je ja ne bo na naš oder pripeljal ljubiteljski pogon!?

Tretji tematski krog pričujoče odsevanjske številke 95/96 je zavezan dr. Antoniji (dekliško Grobelnik) Bernard, po domače Povhovi Tončki. V reviji jo predstavljata Antonija in Franc Verovnik. Spoštovana znanstvenica Antonija Bernard sicer ni bila Slovenjgradčanka, pač pa iz Lovrenca na Pohorju, je pa kot cenjena raziskovalka in profesorica na pariški Sorboni v svojem zasebnem litararno-strokovnem delu zasnovala *Slovarček osirotelih besed*. V njem ohranja odmirajoče koroško besedišče, ki je podstat slehernega med nami (na Koroškem rojenega in odraščajočega, torej tudi nas – Slovenjgradčanov), in jeziku ne moremo ubežati, tudi tisti ne, ki statistično sodijo med tisto polovico Slovencev, ki že od otroške *Rdeče kapice* naprej niso več vzeli v roko nobene knjige. Sploh pa ne *Odsevanj*.

Tako tokrat ponovno pošiljam pisni apel med tiste, v katerih domeni je tozadevna moč, da vendar kje glasno in jasno povedo, da so *Odsevanja* vredna, da ostanejo živa, a da ne morejo brez materialne podpore in jim jo je treba zagotoviti. Bog pomagaj – to je vedel že stari dobri K. Marx –, a prav tako je še vedno, kot je bilo utemeljevano: samozadostna materialna baza brez duhovne nadgradnje je pot v pomoto. Pa naj se zapisana izjava vernikom slovenskega neokapitalizma še tako gravža in nad njo vijejo roke.

Ne morem pa mimo dejstva (to je sicer že pod četrtič), da je v tej številki zaokrožen na polovico velik projekt – objavljeni anagrami slovenskih literarnih ustvarjalcev Mirana Kodrina, ki jih z izvirnimi portreti dopolnjujejo ali pa nadgrajujejo naši domači likovni ustvarjalci. Luka Popič jih je s prejšnjimi štirimi sodelujočimi domačimi slikarji oz. grafiki zaokrožil na številko petdeset (50!), a še enkrat toliko jih je v čakalni vrsti. Ko sem *Odsevanja* z njegovim objavljenim anagramom in likovnim portretom poslal stoletnemu Borisu Pahorju, mi je med drugim v lastnoročno zapisani zahvali dodal: »Iskrena hvala za dvojno

številko “Odsevanj”, ki sem jo prejel v Radencih, kjer sem nekaj dni. Čestitam vsebini in obliki vaše lepe publikacije; še posebno ilustracijam ter umetniškim prispevkom slikarja Zorana Ogrinca.« Ne bom citiral še koga, da ne bi zapis deloval nehigienično. Lahko pa samo namignem – če imamo Galerijo in če bi zmogli še petdeset “revialnih” portretov, kakršen je zastavljeni cilj, zakaj ne čez nekaj let velika razstava in na njej živeči upodobljeni/portretirani literarni ustvarjalci kot gostje?

Za konec še nekaj prozaičnosti. Kultura je seveda strošek in naivno ter nevedno je misliti, da se bo sama tržila. Lahko samo umanjka v družbenem okolju, a takrat se ljudem ne piše dobro. Treba je le obrniti kakšno zgodovinsko stran in se o tem prepričati. Pravzaprav je z imeti in biti enako kot z vprašanjem vojne in miru. Vojna je definirana kot stanje brez miru, kot odsotnost miru. In mir je menda dražji od vojne. In vendar – naj dvignejo roko vsi, ki bi radi na račun miru šparali!

Tudi kultura stane. Avtorska pola (to je normativ za izračun honorarja) ima na Slovenskem različno ceno, odvisno od tega, ali je vsebina umetniška ali znanstvena, naročena ali ponujena na prostem trgu. V povprečju je vredna (poenostavljam za lažjo primerjavo) dvakrat, trikrat in več kot naša, ki je ovrednotena kakšen evro več kot sto za 16 tipkanih strani besedila, kar je približno 30.000 znakov. Honorarjev seveda ne izplačujemo avtorjem za preživetje – tudi ne za ohranjanje njihovega dostojanstva: če bi to trdili, bi jih le žalili. In ni jih malo avtorjev, ki se tudi temu simboličnemu drobižu odpovedo. V dobro *Odsevanj*. Kar seveda ni vedno koristno in prav, zakaj vedno več jih je med nami, ki so prepričani, da je kultura zastoj, sploh pa nepotrebna, in o tem je še posebej prepričana tista zgoraj poimenovala polovica, ki menda v letu dni ne prebere nobene knjige. In tako ves svoj vek.

Pod črto

Na svojem rednem občnem zboru (31. marec 2015) je *Kulturno društvo Odsevanja* opravilo nekaj zamenjav. Z nadomestnimi volitvami smo razrešili funkcij v. d. predsednika Iva Karnerja in blagajničarko in tajnico Cilko Sedar. Obema se za opravljeno zahvaljujemo: gospodu Karnerju za enoletno vedejstvo, gospe Sedarjevi pa za skoraj desetletje in pol dolgo vzorno in požrtvovalno društveno delo.

Novo društvene delovne naloge so prevzeli: predsednik Blaž Prapotnik, podpredsednik Jani Rifel, tajnica Martina Šisernik. Hvala jim že na startu za pripravljeno delavoljnost in vero v zastavljeno pot!

Urednik A. M.

Nina Bizjak

KAKO JE ATEIST LAHKO BOG?

LEPOSLOVJE

guinness

*zato ker me imaš rad
želiš da bi vedno letela
nad trampolinom
da nikoli več ne bi mogla zares pasti*

*sprašuješ me o stvareh
o katerih me nihče ne
medtem ko pijem guinnessa
ki si mi ga plačal
mislim da me še vedno gledaš
z istimi besedami v očeh
ko kadiš cigaret
spet med palcem in kazalcem
(kaditi pač nikoli nisi znal)
ali pa se mi samo zdi*

*zato ker me imaš rad
vem
ne boš naredil koraka preveč
da me ne bi spet pohodil
in raje rečeš
da je treba guinnessa nalivati zelo počasi*

*jaz pa kozarec napolnim hitro
s praznjenjem pa tudi ne varčujem
ker taka pač sva
ko se imava rada
pa tega ne smeva povedati naglas*

*pijeva guinnessa
vsak nad svojim trampolinom*

ha ha

*smešno
kako ti pravim pojdi*

ti pa si že zdavnaj odšel

kako je ateist lahko bog?

*kdaj te bom prebolela?
znam biti srečna brez tebe več
prav lepo mi je*

*ampak še vedno je ura najbolj
zapolnjena ko tiktaka okoli tebe
še vedno koža premaga kokošjo
ko zazna tvoj glas
da o metuljih sploh ne govorim
noben čarovnik ne more z zajci
ustvariti take magije*

*še vedno bi
klonila pod tabo
v kateremkoli trenutku*

*kdaj te bom prebolela hudiča?
znam biti srečna brez tebe
samo
preprosto*

ni primerjave

skrito v omari

*obesim to misel
na obešalnik
prepovedanih stavkov
suši se čeprav ni mokra
pravzaprav ostaja skrita
dokler ne bo iz mode
tako kot sosednji
lepo dišiš in rada bi te pobožala
na drugi strani
včasih obesim še sebe
da se prepričam kako tvoje
ime zastareva
tu in tam sicer pade dol
a ga vedno vrnem
v počasno staranje
nosila ga bom
ko bodo vse bleščice odpadle
potem enkrat*

šele nekoč

išče se ugrabitelj

*danes bi šla
na morje s tabo
včeraj tudi
ampak danes pa zares
za nekaj dni ali za vikend
lahko tudi za nekaj ur
vem da nimaš veliko časa
rada bi te spet videla v
kopalkah
me zanima če imaš kaj več
dlak na prsih? so še tako
lepe? je tvoj trebuh še tako
gladek? se še da prešteti vseh
12 reber? bi si me še želel če bi me
videl golo? bi sploh?
veš premislila sem si
ni treba da greva na morje
lahko tudi v tvoje
stanovanje
ali kamorkoli
ni važno
če bi me lahko samo prišel
ugrabit
ko boš imel čas
prosim*

rad bi te vprašal

*lahko seksava
se dajeva dol
fukava
ne moreva se ljubiti*

*lahko grem s tabo
v kino
bar
posteljo
na sprehod
ne morem s tabo v starost*

*lahko si izmenjava
besede
zobno ščetko
slino
pogleda
ne moreva si let*

kaj si me že vprašal?

*ne
ne morem biti tvoja punca*

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm - detajl

manjka mi

moški
 smeh
 moški smeh
 gimnazijska matura
 denar
 smisel za humor in modo
 srečnost
 naročnina za mobilni
 avtoriteta
 0,5 cm leve noge
 čoln
 tablete za živce
 neobčutljivost
 razumevanje fizike
 I dedek
 gledališče
 simetričnost
 ljubezen do rastlin
 lepa rit stegna ramena hrbet obraz
 pogum na neodru
 oster vid
 potrpežljivost ob pogledu na
 tri stične pike

 od vsega najbolj
 pa mi manjka močna
 klofuta
 da bi že nehala stokat
 in bila zadovoljna
 s tem kar imam

rabim šiht

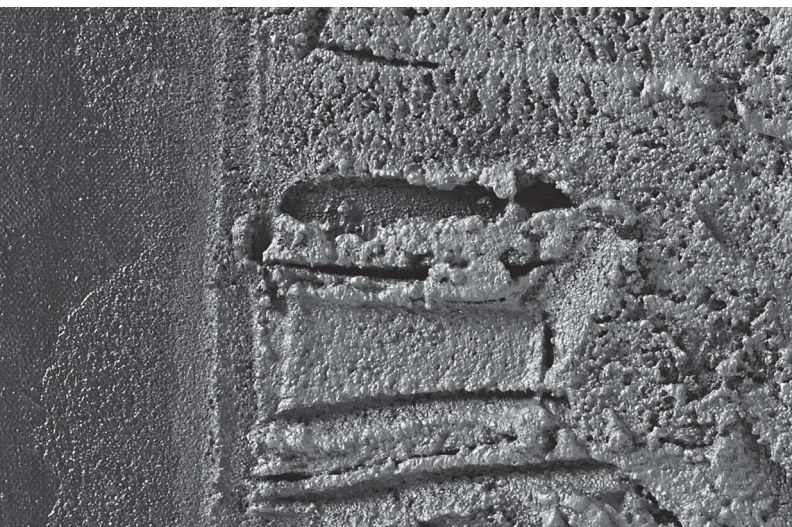
ko dobim štipendijo je super
 tako bogata sem s tistimi
 stotridesetimi evri

 potem pa plačat položnice
 pa prekleto mobi naročnino
 pa trolo
 pa fotokopije
 pa predebele skripte
 pa tampone res rabim
 (itak jih puščam notri veliko dlje kot je okusno)
 pa skret papir
 z mandarinami in čokolado lahko jem enkrat na
 dan
 (zakaj ni več bonov brez doplačil?!)
 pa malo praška
 pa malo mehčalca
 kavice ne ker kuham mamino doma
 tisti konec zobne paste lahko drmam še vsaj teden
 čiki ostanejo ker nekaj mi mora miriti prestrašene
 živce
 jebemti rabim slušalke
 (ne morem laufat s tišino)
 hvala zraku ali nečemu da se športni modrc posuši
 do naslednjega dne
 pa mokre teniske skoraj tudi

 pust me klošar pust me a ne vidiš da nimam

 pa ne morem več cot obešat na metrski štrik med
 oknom in polico
 rabim stojalo
 še dobro da ta mesec nisem vabljen na kakšno
 žurko
 in da ni mesec rojstnih dnevov
 oprosti makarovič 9,50 € se preveč pozna ampak
 vseeno te obožujem
 adijo čokoladno mleko zvečer

 pa zakaj rabim tolk stvari
 zakaj nisem preklet pračlovek

Luka Popič, Brez naslova, 2012,
mešana tehnika - detajl

Lidija Polak

SUNKI MAESTRALA

sunki maestrالا

*na valovih se lovijo pene slanosti
kapljice pljuskov odžejajo sonce
nekje val z valom ujame ritem
in odnese s seboj peščeno uro*

*galebi vreščijo
piha maestral*

golo mesto dotika skrrije dlan

*

*na vodi ob mestu ribiči namakajo mreže, jih ob
svitu praznijo in si kasneje odžejajo grla v bližnji
gostilni, ki ima duh po stranišču.*

*iz ust jim smrdi napol pijana sapa in med bučno
razlago, kako so skoraj ulovili kita, ob drugi mizi,
na levi strani vhoda, nekdo vpraša: bi kavo z
mlekom ali mogoče čaj?*

*moški za šankom omahne na kolena, globok
priklon, ki ga nameni skoraj ujetemu kitu,
pospremi krohota je kamerad in v oba je zažrt vonj
ulovljenih.*

*galebi vreščijo
piha maestral*

dotik skrite dlani golega mesta

*

*vodene oči starca
ruta ženice
črna obleka vdaje
bos fantič igra violino
klobuk ima kovance*

*galebi vreščijo
piha maestral*

golost dotika skrite mestne dlani

*

*bi jastoga in ob njem kozarec hladne penine? se
slini natakar pred gostom, medtem ko vrl kožak s
kravato pogleduje po kratkem krilu spremljevalke,
v katerem dekolteju je že pred tem
izgubil nedolžnost.*

*nekdo steče čez cesto, s kopalk mu kaplja morje,
za vratom mu visi otrok, ki liže sladoled z okusom
vanilije, med tem ko ima ženska krvavo kožo in
se ji za rob rute, ovite okoli pasu, drži dekletce s
širokim nasmehom in za seboj vleče mokro brisačo
z odtisi čokolade.*

*galebi vreščijo
piha maestral*

golo mesto dotikov skrivnosti dlani

*

*val ujame bistrost pogledov
v gostilni nekdo naroči kavo
v klobuk pade mesečina
jastog prelije penina*

*galebi vreščijo
piha maestral
morje v kapljah*

Luka Popič, Brez naslova, 2012,
mešana tehnika - detajl

Vse moje hiše**vpeta**

*kot križ
nad podbojem
postarane
hiše
izmuzljiva lastovica
v lomu svetlobe
skozi
špranje
razteguje
neskončne
misli*

nepočesanost

*pozabila sem
kako je biti
naslonjen
na polne temelje
zdrave hiše
kjer
v macesnovih oblogah
ni črvov
ki glodajo po zavesti
na tleh so tekači
rožnate barve
in vsa vsebina
je bela
iskrenost
nepočesanega smeha*

*pozabila sem že
kako topla
je takšna hiša*

enostavno je

*pustiš jim da sedejo vate
te vpletejo v krošnjo
nato ti s počasno kretnjo
previdno
da ne splašijo jat
še nerojenih ptic
vklopijo up*

*prepustiš jim let
saj so vendar ptice
skozi kožo razprejo krila
se ogrnejo z belim oblakom
in odprejo
s cvetličnim vzorcem
porisan dežnik
nato še nevihta diši
in strele švigajo mimo
in vse postane preprosto
tako zelo enostavno
oživijo semena
in te takšno kot si
trdo sklesano
pošteno stresajo
a jim dovoliš
mehkobo
in jih vodiš globlje
in višje
rasteš
z njimi
se vpleteš
v smeh
in se drobiš
naprej
in med seboj
neskončno
ponižno*

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika - detajl

POSEBNI PRIMER

Na glavni postaji je Marko izstopil iz avtobusa. Preden se je podal proti središču mesta, se je obrnil na drugo stran, na železniško postajo. Včasih je pogosto potoval z vlakom. Stopil je na WC, se razgledal po peronih, opazoval ljudi in golobe, ki so se privali za drobtinicami kruha, ki jih je eden od potnikov stresal iz nahrbtnika.

Zdelo se mu je, da je tu vse v malem, kar bo kasneje srečal v mestu. Vonjave so ga napolnile s spomini, ki jih je z njimi vred izdihnil, ko se je vrnil nazaj.

Pred semaforjem je že stalo nekaj ljudi. Pridružil se jim je in kmalu se je znašel v gneči. Vse je drlo proti središču mesta.

Ustavil se je pri Prešernovem spomeniku ter segel v notranji žep suknjiča in potipal denarnico. Že je hotel oditi naprej, ko ga je ustavilo dekle, ki je stopilo predenj.

»Prosim, mi lahko poveste, kje je Poljanska cesta?«

»Ravno tja sem namenjen. Lahko greva skupaj,« ji je odvrnil.

»Je daleč?« je vprašala potem, ko sta prečkala Tromostovje.

»Ne, samo še mimo tržnice,« ji je odvrnil.

»Potem grem z vami,« je rekla in ga ošini-la s pogledom.

»Najbrž niste veliko v Ljubljani,« je rekel in se za hip zazrl vanjo.

»Bolj malo, pa še to na drugem koncu mesta, pravzaprav predmestja,« je odvrnila.

»Tudi jaz nisem ravno pogosto. Odselil sem se. Ko sem bil v vaših letih, pa sem tu poznal skoraj vsak kotic. Takrat še ni bilo obvoznic, takrat.«

Tik pred sabo je zagledal starca v črni obleki in v nekoliko upognjeni drži, ki ga je zdaj ustavila gneča.

»Ste vi gospod Simon?«

»Ste vi Marko?«

»Pravi sem. Poljanska se prične pri semaforju,« je rekel dekletu, ki je presenečeno za nekaj trenutkov postalo.

»Bi šla tja na vrt?« je vprašal Marko in roko usmeril proti lokalu na drugi strani ceste.

Sedla sta in kmalu je zadišalo po kavi.

»Zdaj se pa že precej časa nisva videla,« je potem, ko je odložil telefon, rekel gospod Simon in si popravil kolar, ki mu je med telefoniranjem zlezel pod brado.

»Pozvonil sem pri vas pred kakim letom,« je odvrnil Marko in odložil torbo na sosednji stol.

»Odkar sem se upokojil, imam drugačen urnik. Mašujem manj, več sem zdoma. Tudi potujem več. Vsako leto na Dunaju obiščem knjigarno.«

»Jaz pa še do Trsta ne pridem. Še vedno hranim naslov zakoncev, s katerima sem se srečeval na vaših predavanjih in sta me povabila v to mesto,« se je spomnil Marko.

»Nazadnje sem si tam kupil knjigo Francisa Collinsa Gott und die Gene,« je še dodal gospod.

»Vaše poznavanje književnosti me spomni, kako ste jo navezovali v versko izobraževanje, ki ste ga vodili. Mi, udeleženci, pa smo vaša podajanja potem premlevali v skupinah, ki ste jih pomagali razporediti. Ti utrinki so me napajali z vsebinami, ki so mi širile literarno in duhovno obzorje. Tudi moje začetniško pisanje ste prebiral in me spodbujali.«

»Ste tudi danes prinesli kaj novega?«

»Ne, že nekaj let ne pišem več. Le še vlečem voz vsakdanjih zahtev, ki drvi hitreje in hitreje.«

»Koliko let pa še imate do upokojitve?« je vprašal gospod in ob dvigu skodelice zagledal dekle, podobno tisti od prej.

»Hči vas že čaka, saj lahko prisede,« je rekel gospod in postavil skodelico na mizo.

Marko se je ozrl nazaj.

»Ni moja hči. Ne poznam je. Le pokazal sem ji, kje je Poljanska cesta,« je pojasnil.

»A tako. Zdelo se mi je, da ne sodi k vam. Preveč je naličena, pomanjkljivo oblečena. Prej nisem bil pozoren na te podrobnosti. Kje sva že ostala?«

»Pri upokojitvi,« je pomagal Marko.

»Hvala. Koliko let še torej?«

»Približno pet. Toda skoraj vsak dan se

kaj spremni.«

»Ja, če ni trdnih temeljev, ni gotovosti.«

»Tudi v meni se majejo.«

»Ste se oddaljili tudi od cerkve?«

»Ne, ravno nasprotno. Dokaj redno obiskujem sveto mašo in sodelujem z občestvom.«

»Pogosto se sadovi ne pokažejo takoj. Kar nadaljujte to pot. Prej ko slej se bodo stvari, če je to Božja volja, uredile. Morda boste pa spet prijeli za pero.«

Skoraj hkrati sta se ozrla za tistim dekletom, ki je zdaj v družbi moškega, približno Markovih let, stopilo mimo njiju in sedlo v luksuzni avto, ki je stal ob pločniku.

»Lahko, da je dekle na klic,« je ugibal gospod.

»Nobenega dvoma ni,« je pribil Marko.

»Včasih je bilo bolj skrito.«

»Še dobro, da sem najprej srečal vas in ne koga iz občestva. Midva sva se vedno najprej pogovorila na štiri oči. Oni te, še preden spre-

govoriš, strpajo v predalček, iz katerega ne prideš več. Zdaj pa se bom moral posloviti, imam nujen opravek.«

»Oglasite se kaj. Zdaj, jeseni, bom več doma.«

»Bom, z veseljem. Poskusil bom napisati kako stran,« je sprejel povabilo Marko in se podal proti Poljanski cesti, kjer je kmalu našel agencijski urad.

»Vaš primer je poseben. Malo prej ga je prevzela druga agentka. Še ni dolgo, odkar je odšla. Dokumentacijo je odnesla s seboj. Klical jo je oče. Čaka ga v lokalu pri tržnici, morda jo še ujamete,« mu je pojasnila uslužbenka.

»Bom jo poskusil najti. Če imate njeno fotografijo, bo lažje,« je odvrnil.

»V tem katalogu je. Ta gospodična na prvi strani,« mu je pokazala.

»Jo je že odpeljal. Prosim, mi lahko daste naslov, da se bom lahko jutri oglasil na njenem uradu,« je še zaprosil.

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm - detajl

Z AVTOBUSOM

Avtobus je bil skoraj prazen. Vid je plačal vozovnico in sedel proti sredini. Iz torbe je vzel denarnico in preveril vsebino. Že dolgo ni potoval z javnim prevozom. Danes je bil brez avta. Ženi bi moral razlagati in pojasnjevati. Težnost njene navzočnosti se je pričela razblinjati med podobami pokrajine, ki so drvele mimo. Že je bil na vrsti breg, na katerem se večkrat pasejo gamsi. Tokrat jih ni bilo. Še približno deset minut vožnje in izstopil je na večji, še dokaj novi avtobusni postaji. Stopil je do voznega reda in poiskal zvezo naprej. »Še dobro uro,« si je rekel v mislih in odšel čez cesto proti bližnjim lokalom. »V Luciferja vtaknem ta čas,« se je odločil za enega od njih. Natakarkar se ga je spomnil, zato je vprašal: »Bi kratko kavo?« »Ne, čaj, prosim, sadni čaj,« je odvrnil Vid in segel v torbo za denarnico. »Le kam se je skrila?« Oblil ga je mrzel pot, ko je stresel vsebino na mizo. Preklical je naročilo in, pogledujoč po tleh, pohitel nazaj. Ko vkopan je obstal sredi postajališča. Gledal v nebo, potem spet na tla, se vrnil do semaforja. Pogledal v košaro za smeti. Nazadnje pa, sam ni vedel kako, je obstal za polico v prometnem uradu. »Želite prosim?« ga je ogovoril gologlav, nekoliko debelušen uslužbenec. »Najbrž sem na avtobusu za Ljubljano pozabil denarnico,« je dahnil, ko da bi šlo za priznanje kraje ali kakega drugega prekrška. »Poklical bom,« je odvrnil gospod. Videti je bilo, da je takih zapletov že vajen, saj je spregovoril le besedo, dve, potem pa podal Vidu slušalko. »Čez dobro uro pokličite, med vožnjo ne bomo motili šoferja,« je dobil sporočilo. Prijazen uradnik mu je posodil nekaj evrov, zato je pogledal za zvezo.

Med čakanjem se je sprehajal. Zdelo se mu je kot na straži pri vojaki, ko se je sprehajal s puško na rami in sta se dve uri vlekli po polžje. Ko je končno prišel v stik s šoferjem, si je oddahnil. »Dogovorila sva se, da ga pričakam tu, ko se bo vračal,« je pojasnil uradniku. Sedel je na avtobus. Čez dobrih dvajset minut je prispel na cilj. Najprej je preveril vozni red. Potem pa pohitel mimo

železniške postaje proti središču mesta, do gostinskega lokala, kjer se je dogovoril za sestanek. Naročil si je čaj. A še preden se je dodobra namestil, se je spomnil, da mu je znanka, s katero se je dogovoril, dala številko prenosnega telefona. Svojega je pozabil doma. Plačal je čaj, ki ga je natakarkar ravnoprinesel. Pustil ga je in pohitel nazaj na železniško postajo, kjer je bila govorilnica, vmes pa zavil do trafike in kupil kartico. Vstavil jo je v režo in zavrtel številčnico. »Zamudil sem. Težave na poti,« je pojasnil. Čaj je bil še na mizi. Natakarkar se je za hip zazrl vanj. Znanka je kmalu prišla. »Danes bova morala program nekoliko skrócićti. Vezan sem na avtobus,« je rekel, ko sta si segla v roke. »Žal ti ne morem pomagati, avto imam pri mehaniku,« mu je odvrnila. Sredi pogovora je zaigralo v torbici. Odprla jo je in iz nje vzela telefon. Ko je videla, kdo kliče, si ga je naglo prislonila na uho. »Opravičujem se,« je rekla čez dobre četrte ure in spravila mobi nazaj v torbico. »Počasi se bom moral posloviti,« je rekel Vid in pogledal na uro. »Tudi mene že lovi. Danes pa res nimava sreče. Drugič,« je rekla in ga po zadnji besedi pomenljivo pogledala. »Prav, drugič,« je pritrdil in ji segel v roko. Pohitel je proti avtobusni postaji. Pogledal je na uro in videl, da ima še tri minute časa. Oddahnil si je in upočasn timer korak. Nasproti je pripeljal avtobus. Zagledal ga je, ko je bil že mimo, in ni videl napisu. »Saj ne more biti moj, manjkata še skoraj dve minuti,« je pomislil ter prečkal cesto in se ustavil na postajališču. Pogledal je okoli sebe in videl, da ni nikogar. »Kaj, če je odpeljal prehitro? Zamudil sem. Ne bom mogel vrniti denarja. Zamudil bom serviserja za pralni stroj. Žena mi je zabičala, napisala na list,« so ga spreletele misli, ko je skoraj dve uri prepozno stopil v prometni urad. Tam je bila namesto uradnika uradnica. Napisal je opravičilo, z zagotovilom, da bo prinesel denar. Denarnica ga je čakala na domači avtobusni postaji. Med potjo proti domu je iskal izgovor. Noben se mu ni zdel prepričljiv. Tik pred vrati pa se je spomnil, da je danes petek trinajsti.

Voda, križ

Domen Rastigoj je počasi ubiral pot v dolino. Repičnikov vrh je bil ravno toliko visok, da je potreboval kakšno urico, da je prišel do prvih hiš. Potem je skrenil do Marjanove drvarnice in tok, tok naznanil svoj prihod. Opravil je prvo nalogo, s svojo odsotnostjo je omogočil neovirano zasedanje odbora. Sprejel ga je huronski smeh, kar naprej, smo se že zmenili, kako te bomo vrteli na ražnju. Pokazati je moral štampiljko Repičnikovega vrha, ki si jo je pritisnil na čelo in dobil je kozarec malinovca. Negodnež. Njegova dovčerajšnja tovarišija se je za nekaj dni spremenila v komisijo za organizacijo fantovščine, pripravo nerešljivih zagonetk, javnih ponižanj in posmeha. Za razplavanje so sedaj skupaj obujali spomine pri norčijah prejšnjih let. Andi, oblekli so ga v kombinežo in obesili na kandelaber, Peter, zavili so ga v plenice in ga vozili v vozičku po naselju. Vozilo je moral en dan prej Peter sam odpeljati iz nakupovalnega centra, kar sicer ne bi bilo pretežno, če ne bil bila trgovina v sosednjem kraju in je rinil nerodna kolesca celo pot po bankinah. Tjaži je moral prehoditi mestni potok v plavutkah in z masko na glavi ... In glavobol, ki je sledil post festum ... Zjutraj so namakali glave v Dravo kot race in voda je samodejno sproti izpirala želodčni izmet. Potem so se sprijeli čez ramena in se odmajali počasi do bifeja Pri Tončki, kjer so molče srkali kavno črnilo. Ko so spet videli enojno sliko, so se razšli za nekaj dni. Kajti če si opazil katerega izmed veseljakov, ti je zgolj pogled nanj dvignil kislino v želodcu in skalil pogled. Ampak mladost ima pocinkan želodec, če bi žeblje jedli, jim ne bi škodovalo. Do ohceti so bili že vsi poravnani v hrbtu, računi plačani in zamere odpuščene. Fantje so en za drugim izgubljali bitko z zakonskim stanom, kapitulirali pred nujno časa, se ujeli v mreže trepalnic svojih izvoljenk in kmalu si jih videl, kako zlagajo opeko na dvorišču, lopatajo vrt pod nadzorom svojih novo nastalih žen, ki so se že postavile v svojo tipično pozo z rokami v boku in z ostrim očesom podajale prve pripombe glede površnosti. Peter sedaj vozi že pravi otroški voziček. Lovske stezice in krivolov ostanejo fantovska domena, novepečenim možem pa se nekoliko zmanjša območje gibanja. Državna meja, gibanje omejeno.

Domen je zavzdihnil in odprl vrata. Stojan je stal pred vrati oblečen v gledališko policijsko uniformo. Zapiskal je v piščal in mu oznanil, da

je kot mojster protokola zadolžen, da mu napove njegove torture kot slovo od samskega stanu. Domen se je zarezal, zato mu je policaj naložil mandatno kazen. Moral si je varuha postave naložiti na hrbet in ga nesti do križišča. Iz oken so že padale prve pripombe. Nekdo je rekel, naj mu dajo tinte piti, oče se je pa zadržal za njima od doma, da naj le toliko pazijo na njega, da bo domov živ prišel.

Po naselju je z njim hodila fantovska komisija. Najprej je dobil košaro jajc in jih je moral prodajati izključno ženskam po načelu - kupiš eno, dobiš dve. Z izkupičkom je tovarišiji nabavil v diskontu rdečkasto vino in tako so si že zgodaj dopoldan ublažili neznosno žejo. Rajsko razpoloženi so ga gnali naprej na vajetih do cestne prepreke, kjer se je na drugi strani spet pojavil policaj Stojan in ga kaznoval zaradi nedostojne obleke, ki žali javno moralo. Obkrožili so ga v živi zid, ga slekli ter mu nataknili baletno krilce, belo majico in bele nogavice. Tak je bil primoran naprej med splošnim krohotom. Usmerili so ga v pekarno Strašek, kjer je za svoj denar kupil sveže pečene žemljice, ki pa so bile oblikovane po splošno znanem ženskem mednozju, ki krasi betonske škarpe. Prvega kupca je moral najti v župnišču. Kontrolirali so ga iz grmovja. Župnik je odprl vrata in se kislomasmihal ob njegovi prošnji za nakup. Ob biološko neoporečni pekarski stvaritvi je zardeval in ni vedel, ali je vse skupaj le fantovski hec ali provokacija njegovim nočnim fantazijam. Ko je iz grmovja telebnil Šupekov fant, se je le razrahljal in vstopil v njihovo burko. Vzel je žemljico, poznavalsko preveril s prsti mehko in jo zamenjal za dve skodelici žolce. Domen se je zahvalil s prikleckom in nadaljeval s svojo ponudbo. Moški so mu metali denar v košaro in se zagrizli v krušni griček ob nedvoumnem cmokanju in slinjenju. Družčina je medtem zasedla stole v lokalu ob glavnem trgu in nadzorovala njegovo početje. Ker je bil že čas kosila so prešli na gostejše vrste hrano. Naročili so refošk, vsak peti kozarec pa je šel do baletana. Žlahtnino so mu vlivali v notranjost preko lijaka in temu ustrezno se je kmalu napolnil do črte, ki ji popularno rečejo iberlauf. Takrat je pljusknila rdeča reka iz njega v obratni smeri. Fantje so se zganili, spet so imeli motiv za akcijo, policaj Stojan ga je ponovno opozoril na kršenje javnega reda in higiene. Za kazen ga je privezal na stojalo za kolesa in napodil trojico po vzgojne pripomoč-

ke. Vrnili so se s plastično vrečko in mu ukazali, naj piha vanjo. Pihati, ne bruhati. Sprehajalci so se zbrali okoli trpina, ki je že kazal znake padavice in se režali cestnemu gledališču. Dejan je šel s klobukom okoli in nabral nekaj drobiža. Domen je sopel in končno napihal lutko, ki ti postreže z določenimi odprtini in združitvenimi opcijami, ne da bi ob tem staknil kakšno nalezljivo bolezen. V nebo se je dvignil smeh, kajti najslajše se je smejeti skritim erotičnim željam, kadar se z njimi razgalijo drugi ljudje na javnem kraju. Stojan je uporabil piščalko, da je ustvaril nekaj tišine, in zaukazal Domnu, da pokaže, kako to počne on s svojo Majdo. Ulegel se je na darežljivo plastiko, se malo zagugal in obstal. Ljudje, ki so ga obkrožali, so mu izkušeno svetovali kretnje in podvige, a se je kmalu izkazalo, da je fant na mehkem nekoliko zakinkal. Dvignili so ga, nekdo je privlekel koš in mu ga nadel. Sprevod je šel naprej, na čelu policaj Stojan, ki je mimogrede oglobil nekatere mimoidoče, za njim Domen s košem, iz katerega se je režala napihljiva lutka z rdečimi usti na »o«. Rep je tvorila samska družina, ki pa že ni zmogla držati ravne linije. Ljudje so v smehu odkimavali, si otirali smejalne solze, mahali z rokami in šli naprej po svoje, fantje pa so na drugi strani trga dosegli traktor, na katerem je ležal križ iz dveh masivnih brun. Zadnje dejanje, križanje, je pomislil Domen in počepnil ob les.

Ribiški vikend je bil na bregu Drave zaradi stalne vlage že lepo obrasel z mahom. Od brega je bil speljan majhen pomol v obliki majave deske, kjer so privezovali čoln. Od zadnje ribičije je ostalo v travo zapiknjenih še nekaj rogovil, sicer pa žive duše nikjer, dokler se ni v zvoku starega dizla med vrbami primajal traktor. Za šoferjem je sedel Tilko in vlekel frajtonarico, zadaj so se razglašeno drli fantje, da je Trzinka zgodaj vstala. Ko je šofer sunkovito zavrl, so se zamajali kot sončnice, odprli so stranice in popadali na tla. Domen je moral s svojo plastično polovico naprej, ostali so pririnili za njim. Prostor je dišal po lesu, trhlini in domačnosti. Na mizo so naložili hlebec kruha, nekaj salam in nož, znosili kozarce iz kredence in privlekli gajbo steklenic na dosego rok. Vmes je meh proizvajal poskočnice in nadaljevali so z zaklinjanjem nekdanjim sanjam, ne reci nikdar, da nisi ljubila me, in končno dosegli hrupni finale, da je res najlepši samski stan, od fantov najbolj spoštovan. Popadali so po prvi salami in jo s spretnostjo rezbarjev in glodavcev uničili do špage, na kateri je zorela. Domen se je hihotal, hrana mu je povrnila nekaj svetlobe v oči in toplote pod bele nogavice. Fantje so se spogledali, spet so se

zgnatli čez vrata in pustili Domna s harmonikarjem sredi viže o mladem dekletu, ki je stara šestnajst let. Potem so ga s sklici zvalili na plano. Na bregu Drave so zapičili v zemljo njegov robustni križ in mu povedali, da sledi zadnje dejanje njegovega fantovskega izpita. Privezali so ga na križ in ga rešili nekaj oblačil. Potem so prinesli vedro barve in mu s pleskarskim čopičem pobarvali jajca na živo zeleno. Ustopili so se pred njega in se skupaj slikali v spomin na ledig dni, na mladost, na norost, zategnili so tisto, oj mladost ti moja, rjovel so na glas, saj jih ni nihče slišal, sami sebi pa so se zdeli imenitni. Potem so se vrnili v vikend in pod nož je šla druga salama in nova steklenica je izgubila vrat. Domen je seveda ostal privezan na križ, od daleč je slišal, kako se mu rogajo čez okno. Mahali so mu s salamo in mu od daleč nazdravljali, smejal se je vedno bolj kislo, mrak se je splazil iz gozda in od reke je zavel tisti vodni hlad, ki te strese še sredi polelja. Fantje, dosti je heca, dajte me odvezat, scat moram. Scat hoče, ga je slišal Stojan, ko je vlekel dim pred vrati, saj ima dosti prostora, Drava se ne bo dvignila od njegovega mehurja. Tako so kvantali in se režali, naj še malo trpi, danes križ, jutri zakonski jarem, frajtonarica jih je nesla na visoko in bogve koliko je bila ura, ko so bolj udrihali kot peli o rdeči roži, ki jo utrgal bom zate, jokala bo mati za tabo, ko na hribčku ti prstan bom dal, in tako je šlo v nedogled, salami je sledil kozarec in kozarcu pesem, omagal je prvi junak in zakinkal v kotu, za njim je obstal drugi in ko je cvileč izdahnila še harmonika, je zavladal v hišici tak čuden mir, blažen in skrivnosten, polegel jih je mehko, pokril kot skrbna mati, šipe so bile debelo motne od izdihane rose, okna in vrata zaprta, eden je padel čez mizo, drugi preko dveh stolov in tako so obstali kot otrpla vojska v blaženi nevednosti do prve zarje.

Fantje, dost je heca, odvežite me, je še dolgo nagovarjal Domen tovarišijo za stenami, vmes jih je že preklel, malo stokal, grozil, dvakrat na glas zatulil, a skupinskega petja, podloženega s harmoniko, ni preglasil. Postal je hripav, naveličan, kot Kristus se je spustil v kolenih, da bi se malo spočil, pa so ga zategnile roke, da se je spet poravnal. Zajel je sapo in še zadnjič na vso moč zatulil, pa se je njegov glas po nekem usodnem naključju ujel ravno s skupinskim vriskanjem sredi Golice. Nastokal se je, jebemti bando zapito, roke so ga žulile, noge so drhtele v mrazu in naveličanosti, majal je bruno, spet klical v gluhe šipe, od koder ga je dosegalo hripavo petje, po malem je ugašalo in slabelo in potem je v nekem

trenutku še meh harmonike izdahnil, zaslišal se je samo še negotov pisk in stok. Potem je nastala tišina in znotraj nje se je pojavila zloveščost, ki je segla s temno roko do Domna in ga zgrozila v spoznanju, da je ostal privezan na križ sredi noči na bregu Drave in da ga nihče več ne bo odvezal, ker so kompanjoni očitno omahnili v pijansko spanje, v nezavest, v temo pozabe in da jih bo šele naslednji dan zbudil s svojo svetlobo, ko bodo začeli stikati po sobi, se prepoznavati s skaljenimi očmi in potem bo prvi pogledal skozi okno in zaklel, jebemti sveca, Domna smo pozabili na križu. Zdrveli bodo ven, si menčali oči, prestopali pločevinke in previdno tipali belo telo baletke z zelenimi jajci. A bo še živ? Domen se je zjokal znotraj sebe, tema ni bila samo zunaj njega, natočila se je vanj v dokončno spoznanje, da se je fantovski hec sprevrgel v grožnjo, da lahko z malo smole izdahne do jutra, da ga bo rosa shladila v kamen, nog že sedaj ni čutil, postajale so podobne zemlji, na kateri je stal, zagugal se je desno in levo, voda za njim je zloslutno klototnila, z nočjo se je reka zgotostila, valovi so postali zahrbtni, zajedli so se v mehki breg, mehčali so zemljo in jo odžirali, Domen je še dvakrat sunil sem in tja, rahljaj svojo past, ko je pomislil, da morda njegovo početje ni najbolj pametno. Če ga potegne nazaj, na hrbet, v temno vodovje ...? Reka za njim je oblizovala breg in z zahrbtnim srkom tekla v noč. Ustavil se je v gujanju in se naredil lahkega kot pero, potem pa je nekaj pod nogami popustilo, zagledal je prvo zvezdo nad sabo, nato veje dreves, cele krošnje, silhuete črnih planin iz ozadja, nebo se je odprlo nad njegovim začudeno-otrplim pogledom, narisal se je zavoj Rimske ceste, vesolje nad njim se je razširilo, sence dreves so zlezle nekam nazaj, on pa je padal na drugo stran v svojo grozo in nejevero. Privezan na splav svoje usode je štrbunknil v vodo, dolgi valovi so ga zagugali in potegnili nase, zakrčil se je, podaljšal usta v rilec in vlekel vase smrtni zrak. Kot črpalka se je nadihaval na rezervo, dokler ga ni presežek zraka opijanal in je previdno obstal s trobentastimi usti in izbuljenimi očmi.

Ugotovil je, da plava. Da ne tone. Voda ga je zazibala in zvelkala od brega. Postal je last reke, ki ga je leno rinila naprej. Pretvoril se je v enostavno nočno plovilo, enak z vejami, odtrganimi štori ali hlodi in začel svoje neprostovoljno drsenje. Plaval je kot živ mrlič, našel in zgubljal upanje, vdihoval in izdihoval velike balona zraka, da bi bil čim lažji, zračen, hlapljiv, da bi ga reka naklonjeno držala na vodni opni in ga prislonila na obljuden breg, kjer bo v kakšni hiši še brlela luč. Nekje morajo biti ljudje. Na pomoč, na pomoč, se je drl z novo ihto, na pomoč, na

pomoč. Veje, ki so se namakale z brega, so ga plazile po obrazu, počasi ga je sukalo naokoli, nosilo sem in tja, prestrašil se je, zavelo je po gnili, postani vodi, po razpadajočem listju, pod sabo je čutil neznanske globine tolmunov, tako strašne, tako temne, da še ribe bežijo iz njih, zgrozil se je do mozga, voda mu je spet raztopila upanje, kot da je iz sladkorja, in vedel je, da ne bo več zmožgel dolgo držati korajže v sebi, preveč je bil nebojgjen, sam, privezan, nad robom vodnega prepada, vedel je, da bo kmalu izgubil pamet, in za njo še življenje, da bo samo še plul kot nočni brodar, kot muzejski splavar. Nad njim se je radodarno bočil zvezdni svod in ga vabil vase, a sem že mrtev, je pohlipal, a se že dvigam v nebеса, a je šlo tako hitro, prekleta pijača, banda zapita, mladost je norost, po vodi plava, kjer je most, v cvetu mladosti nas je zapustil ... Solze so mu navrele v oči, na pomoč, se je hripavo slišalo iz njega, več ni vedel, ali plava v zraku in gleda navzdol tragično plovilo, ki se nemočno guglje, je še tu, se še drži življenja, ali se je življenje naveličalo mokrote in je z zadnjim izdihom spolzelo nekam stran, v zagrobni svet, še prej pa zavilo na breg v ribiško kočjo, na požirek spomina, v lepše čase, v urice, ko se je veselje še risalo na vseh obrazih. Na pomoč, je hropel napol zblaznel, na pomoč.

- Kaj se dereš, je zakvakalo pred njim.

Zavrtel je oči in na svojih prsiah zagledal debelo žabo.

- Na pomoč, zmešalo se mi je, privide imam, rešite me! Trgal se je v svojih vezeh, zaprl oči, da ne bi videl v žabi dokaz lastne norosti. Potem je spet slišal glas v neki učiteljski maniri.

- Zdaj je pa dovolj, mir in tišina.

Potem sta bila nekaj časa mir in tišina, nato zopet Domen, bruna in voda, plivkanje in oddaljen klotot, šum reke, ki je nema razkazovala svojo moč. Zmešalo se mi je, je pomislil Domen, polmrtev sem ali pa polživ, v vsakem primeru nejaz. Prisilil se je, zavrtel oči in se spogledal z žabo na prsiah, ki je tam sedela z neko samozavestjo in leno napihovala usta. Če jo sedaj vprašam, kdo je, bom priznal svojo norost, je kalkuliral. Zaprl je oči in žaba se je nakoliko prestopila s sluzastimi plavutkami.

- Kdo si? je končno izdaval.

- Smo prišli k pameti, je odvrnila žaba. Jaz sem Štefan, vodni škrat.

- Nee, je hlipnil Domen, zmešalo se mi je, znorel sem, umrl bom, na pomoč!

- Da si zmešan je povsem jasno, je Štefan hladno odmerjal svojo modrost, ljudje ste vsi zmešani. Zastrupljate reke, mečete vanjo smeti in lovite ribe. Štefan se je nekoliko prestopil in napihnil lica. Ribе so naše, mi jih pasemo v tolmunih.

- Uuuu, je sopel Domen, z žabo se pogovar-

jam.

- Žaba je samo moj nocojšnji kostum, je stvarno odvrnil Štefan, če bi zlezal v ribo, bi se zelo težko kaj pomenila, he, he.

- Uuuu, rešite me.

- To bom pa še premislil, je tehtno pristavil Štefan-žaba-vodni škrtat in zlezal nekoliko više. Pogledal ga je z debelimi žabjimi očmi in se popasel po njem z neko radovednostjo. Da se mu zdi nekam znan, da ga je že videl na bregu in mu nekajkrat zavozljaj ribiški laks. Obljubiš, da ne boš več lovil rib na mojem drstišču?

- Obljubim, je hlastno planil Domen po upanju.

- V redu, počakaj sedaj, da vprašam še šefa, kako naprej, je malomarno bleknila žaba in štrbunknila v vodo.

- Ne, počakaj, je hlastno zasikal Domen.

Spet je bil sam, se gugal na vodi, ki ga je potiskala pred seboj skozi obrežne zavese zelenila. Pamet v glavi se mu je skrčila na majhno žogo in se kotalila znotraj lobanje, da je slišal, kako udarja ob koščene stene. Naj me nekdo reši, naj me najde in odveže, je ječal. Tema je bila črna in brezup popoln. Potem je ob njemu zašumelo in iz vode se je dvignila zelena buča, pokrita z algami in s sluzjo, z žabjim mrestom in ikrami, zasmrdelo je po rečnem blatu, po vodnih globinah, majhni curki vode so se stekali iz rastlinic in se tenko izcejali v reko. Žaba se je spet pogнала na Domnove prsi, kar je sedaj sprejel z oljašanjem, saj ni bil več sam. Bolje biti zmešan v družbi kot pameten in sam.

- Šef, obljubil je, da ne bo več lovil rib, je Štefan-žaba nagovoril bučo.

- K... k... kdo je šef? Domen je iskreno pogledal žabo in škilil v zeleno glavo ob sebi, posrebreno v siju zvezd in luninega srpa.

- Kdo bi bil šef? Kaj misliš? se je Štefan malo narepenčil, morda pa se je malo postavljaj pred šefom. Šef je Podvodni mož!

- Podvodni mož, je kriknil Domen, a ta tudi obstaja!?

Štefan in Podvodni mož sta se zakrohotala, začmokalo je, kapljice so popršile Domnov obraz, ki je taktno umolknil.

- Šef, se je žaba obrnila k zeleni buči, obljubil je, da ne bo več lovil rib.

Podvodni mož je zadovoljno zagodel in popil nekaj požirkov vode. Potem je pokimal Štefanu in klokotaje ukazal.

- Malo nižje doli za staro vrbo je lesen pomol in hiša ob bregu. Potisnite ga tja in zataknil se bo ob zapičene kole. Voda se tam obrne okoli in miruje, če boste glasno kvakali, boste zbudili Kolenca, če spi. Ta bo stvari dokončal na suhem, kjer mi ne moremo. Sicer pa ga zadnje čase

vidim, da opreza ponoči med ločjem, morda tudi danes tiči tam.

- V redu, šef, je raportiral Štefan in cepetnil z zelenimi nožicami po Domnovem trupu, kot ukažete. Potem je samo še pljusnilo in izginil je za črno opno reke, Podvodni mož se je z vzdihom potopil, za njim je samo še klokotalo, zasikalo, nekaj mehurčkov je našlo na površje, listi so se zvrtnčili.

Spet tema, noč, lena reka, ki ga je nemarno vrtela kot leseno igračo. Štefan se je kmalu vrnil in gibčno doskočil na plavajočega.

- Samo da si tu, je Domen iskreno pozdravil žabo.

- Me veseli, da si se naučil nekaj manir in našel hvaležnost, še posebej sedaj, ko te rešujemo. Štefan se je napihnil in glasno zakvakal. Voda je zabrbotala, kot bi se zakuhala, zašumeli so mali vrtinci in okoli križevega splava se je pojavilo na desetine ribjih hrbtov.

- Fantje krapi Ločarji, potisnite tega bednika mimo stare vrbe in ga zasidrajte med kole.

Ribe so momljale nekaj nedoločenega.

- Obljubil je, da ne bo več lovil rib.

Krapi so se razživeli, z neko dobro voljo so se vpregli v nočno tlako in potisnili bruna s tokom. Štefan je kot kralj sedel na Domnu in se vsake toliko zadrl, levo, še bolj levo, pazi štor, desno, naravnost, in ko je videl, da so ujeli dober stranski tok, se je razživel in zapel, dol po Dravi, čolnič plava, čolnič plava, sem ter tja ... Domen se je vdal v usodo, razmišljal je, če se mrtvemu človeku lahko zmeša ali se to pripeti samo živemu, ko je začutil, da je bruno butnilo ob kol. Obstal je med ločjem, reka je stekla naprej, Štefan je odskočil s kratkim pozdravom, ribe so se potopile kot majhne podmornice in spet je bil sam, a tokrat v ravni plitvini, čutil je, kako bruno drsa ob mivko in tolče ob kol, ko se je nad njim izbočila temna postava in močna moška roka je segla po njem.

- Na pomoč, pomagajte, je Domen spet zvišal glas, upanje se je takoj spet znašlo sredi njega, hlastno je ponavljaj, pomagajte, pomagajte, a je že čutil, kako ga krepka mišica vleče na plitek breg, konec je bilo zibanja, konec vode, konec prikazni, spet je videl normalno, človeški obraz se je sklonil nad njega in se mu režal, neke roke so ga zajemale in iz režanja se je slišal glas, *zakaj ob uri, ko ne mislite, bo prišel Sin človekov*. Moč je še kar vlekla navzgor, kratko se je zabliskal nož in ga rešil vezi, skotalil se je na bok in hvaležno zaprl oči.

- Rešen sem.

Drugi glas pa je rekel iz teme.

- Odrešen sem. Čujte torej, ker ne veste, katero uro pride vaš Gospod.

Spet se je nad njega ukrivil človek in dihaval vanj, potem se je malo potresel in zvelklo ga je v spanec. Tista močna roka ga je naložila na hrbet in v zibanju ponesla nekam gor, zaškripala so vrata, roke so ga kot svaljek spustile v posteljo in potem je dokončno padel v temo.

Najprej je seveda videl strop in prečne tramove. Potem se je nadenj spustil vonj po stari domačiji, po nekdanjih časih, po že davno uporabljenih poljščinah, po izginulih ljudeh, po dimu, zelhanih klobasah, po sajah, domu in varnosti. Grezil je v mehko posteljo, padal je v to pernessnost in nekaj v njem je godlo od globoke zadoščenosti. Oblivala ga je blaga svetloba, ki se je točila skozi majhno okno v sobo. Bil je popoln trenutek blaženosti, spokojnosti, novega rojstva, odrešenosti nekkih čudnih nočnih dogodkov, ki so sedaj nemočni ležali po kotih spomina. Čutil je, kako ga tiho greje debela pernica, polna puha, premaknil je sklepe in pomislil, da je pravzaprav čudovito delati te male vsakdanje gibe, da nikoli prej ni pomislil, kako lepo je živeti, lahko bi do konca življenja preživel v tem majhnem prostoru in godel od zadovoljstva, da je, da diha, da čuti, da vidi. Samo da se ne ziblje privezan na vodi, nemočen, sam, križan.

Obrnil je glavo in presenečeno razprl oči. Ob njem je sedel koščen možakar s svečo v roki in ga strmo gledal.

- Kdo ste, kje sem?

- Gorazd Kolenc, v moji hiški ste. Moški se je stresel od zatajevanega veselja in oči so se mu posvetile kot mačku. Mene je doletela čast, da sem sprejel Sina ob njegovem drugem prihodu.

- Kakšnega sina?

Mož je uperil koščeni prst vanj in pobožno prepletel prste.

- Jaz sem Domen, je oklevaje prišlo izpod kovra. Fant je previdno ocenil svojega rešitelja. Na mizi sta goreli dve sveči, vmes je bila odprta debela knjiga. Gospod Kolenc je gibčno segel po čitivu in odprl ob zaznamku.

- *Nalomljenega trsa ne bo zlomil in tlečega stenja ne ugasil.* Pozorno je gledal, kako bo reagiral Domen na preroške besede, a ta se je vrnil s pogledom v strop. Nočna mora je minila, sedaj pa se je znašel v nekem drugem zapletu. Gospod Kolenc je primaknil stol čisto do posteljne stranice in goreče šepetal svoje spoznanje. Da je zvesto čakal Gospodov drugi prihod, bil pozoren na najmanjše znake, ki bi jih vsak drug spregledal, on pa je čital vremenske obrate, naravne ujme, namige, zbiral prerokbe, jasnovidne slike, sanjske kažipote, da bi ujel čas in smer Njegovega

prihoda. Saj je rekel sam, *kjer bo mrtvo truplo, tam se bodo zbrali tudi jastrebi.* Da je našel nedaletč v gozdu trohno in vedel, da je čas blizu. Potem je nekega dne sedel na breg Drave in gledal zgibanje vode, ko se je zamajalo znamenje pred njegovimi očmi. Stebelce suhega ločja je bilo nalomljeno in se je upiralo rastlinski smrti. Pobožal je vlakenca in jih zravnal. *Nalomljenega trsa ne bo zlomil,* morda bo tukaj prišel in seveda ponoči. *Zato bodite tudi vi pripravljeni, zakaj ob uri, ko ne mislite, bo prišel Sin človekov.* Od takrat je bujno spremljal dogajanje na reki in čakal skrivnostnega Neznanca, ki se seveda rad skriva za vsakdanji obraz, je nevpadljiv, nevsiljiv in ga lahko prepozna samo čuječe srce. Kakor tat!

- In tako sem vas našel ob svojem pomolu, moje bedenje je bilo nagrajeno. Na križu ste priplavali pred nevredega služabnika, ki vas je rešil vezi in nalil olja v rane kot usmiljeni Samaritan.

Gorazd Kolenc je končal uvod in v drhtečem vznemirjenju zrl v ležečega. Domen je tiho bodel v strop in tehtal, kako naj pelje pogovor, da ne bo preveč razočaral obrežnega vernika.

- Ali mi lahko prinesete kakšen čaj? se je končno nevtravno zazrl v gospoda Kolenca, ki se je že izstrelil v uslužno strežbo, ropotaje je izginil v kuhinjo in od tam glasno recitiral, *kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, tujec sem bil in ste me sprejeli, nag sem bil in ste me oblekli, bolan sem bil in ste me obiskali!* Vrnil se je s čajem in gledal Domna, ki je hvaležno srkal zeliščno tekočino. *Matej, 25 poglavje,* je spotoma pokimal gospod Kolenc, Domen pa je umiril tresočo roko. Ko je spil, se je spustil nazaj v puh in se hvaležno oddahnil. Gospodar je odropotal s skodelicami v kuhinjo. Vrnil se je tiho kot senca. Domen je čutil, da ga gleda in je zasukal glavo. Njegov rešitelj je pokimaval proti njemu z zatajevanim navdušenjem in se med klanjanjem usedel za mizo. Potisnil je debelo Biblijo pred sebe in razporedil sveče. Potem je vzel v roko leseno paličico in začel tiho brati. Neslišno je premikal ustnice in drsel s paličico po vrsticah. V prostoru je nastal nek privzdignjen oblak, zrak je postal srebrn kot kadilo, v sobi se je zgostilo praznično razpoloženje, gospod Kolenc je padel znotraj sebe v zgodbo, ki jo je prebiral, nemo je lomil usta, gubal je čelo, se nečemu čutil, sklepal roke in se vračal nad tekst z milimetrsko natančnostjo geodeta.

Naslednji dan sta že sedela za mizo, Domen je nahanjen in napojen spet našel svojo prejšnjo moč. Včeraj ga noge še niso držale in ostal je v svojem posteljnem brlogu ter si znova in znova šepetal, samo da sem živ, prekleta pijača in banda zapita. Izginil je za veke in predremal dan, življenje je bilo sladko samo po sebi. Sedaj

pa je spet zmogel po svoje. Gospod Kolenc mu je odprl omare in ga povabil, da se obleče, kajti kot baletka ni mogel pred ljudi. To njegovo opravilo je gostitelj prav tako interpretiral kot skrivnostno znamenje božjega maziljenca. Sedaj sta torej sedela v preprostih oblekah za mizo in gospodar je radoživo rezal pred gosta kruh in klobase, nalival ga je s kavo in zadovoljno spremljal kraljevski tek mladeniča. Ta se je nacmokal, se končno nagnil na stol in molče používal zadovoljstvo sitega telesa. Kako sladko je bilo spet živeti, kako hvaležno je tipal trdna tla pod nogami. Voda ga ne bo več videla, nikoli! Majal se je na stolici, gospod Kolenc pa je nagnil glavo nad ramo in ga spoštljivo gledal.

- Sedaj pa, če nimate nič proti, bi odšel domov. Moji me verjetno že iščejo od jutra.

Domen se je razkoračil ob mizo, se pretegnil, popokal kosti in obrnil korak proti vratom. Gospod Kolenc je presenečeno izbuljil oči in preteče dvignil roko.

- Ampak ... stop ... saj se morava dogovoriti, kako bo potekala misija.

- Katera misija?

Gospod Kolenc je zazeval od nejevere.

- Drugi prihod Sina človekovega vendar. Prišli ste na križu, ponoči, *zakaj ob uri, ko ne mislite, bo prišel Sin človekov*, pristali ste ob nalomljenem trsu, ki ga niste zlomili, jaz sem budno čakal, kot pametne device s svetilkami in z oljem, sprejel sem vas, rešil, nalil sem vam olja v rane, kajti na samem začetku je vsak krhek in ranljiv, še Bog se je moral kot dete skrivati pred morilci. Pripravil sem vam pot!

Gospod Kolenc se je ustopil pred Domna in mu zapiral pot do vrat. Visoko je dihal, nepremično gledal fanta v oči in kot pes zvesto čakal na prvi namig. Domen se je prestopil v zadregi. Zdelo se mu je, da je nastopil čas, da prekine svojo versko vlogo, ki jo je določil zanj Gorazd. Včeraj baletka, danes božji maziljenec. Nerodno se je počutil, kot bi na berača natikal kraljevski plašč.

- Gospod Kolenc ..., jaz nisem noben božji sin. Padel sem v reko po neumnem in vi ste me rešili, to je vse. Hvaležen vam bom celo življenje.

Gospod Kolenc se je nekoliko zgrbil in zamislil.

- Kaj pa je potem križ, na katerem ste pripluli po skrivnostnem Jordanu? Znamenje!

Domen je spustil pogled pred noge. Vanj je spet zašel nočni hlad in ga mrazil, bližina spominske utopitve ga je silila v jecjanje.

- Ta križ je bil narejen za fantovsko zabavo, ki nam je ušla iz rok. Nič drugega. Samo vaška zabava je bila. Hec.

Gospod Kolenc ga je gledal strmo in preteče.

- Bog ne pozna slučajev. Kar je v človeških očeh nepomembno, se v božji roki pozlati. *Kamen, ki so ga zidarji zavrgli, je postal vogalni kamen*. Morda boste šele prepoznali svojo življenjsko nalogo, morda se je Gospod potuhnil v vas in bo čakal na uro, da se razodene. Morda je skrit kot gorčično seme, ki čaka, da pade na plodna tla, da ga namoči dež in začne svojo rast. *Za tisti dan in uro pa nihče ne ve, niti angeli v nebesih, ampak le moj Oče*.

Domen je zardel in skomignil z rameni. On se je še pri očenašu zmotil, gospod Kolenc pa je iz glave recitiral cele odlomke svetega pisma. Ta ga je spet goreče pocukal za rokav in skoraj roteče izpeljeval svojo naslednjo zamisel.

- To je začetek, uvod, predhodnica pred velikim razodetjem, vi in jaz kot glas vpijočega v puščavi, Janez Krstnik, ki je prišel pred Njim. *Za menoj pride močnejši od mene in jaz nisem vreden, da bi se sklonil pred njim in mu odvezal jermen njegovih sandal*.

Domen je umaknil pogled, kajti gospod Kolenc je gorel kot Mojzesov grm sredi puščave in ga umeščal v svoja pričakovanja, postajalo mu je mučno, nerodno se je prestopal in odkimaval.

- Bom kar šel, je pojeciljal Domen, obleko vam bom vrnil čez kakšen dan. Moram domov, saj me že iščejo ...

- ... jaz sem vas pa že našel! je planilo iz gospoda Kolenca.

Sedaj sta obstala drug pred drugim in v zadregi pletla prste. Gospod Kolenc, ves kitast in žareč kot kakšen starozavezni prerok, obraz preoran s suhimi strugami, Domen fantovsko rdečeličen, nekoliko zaobljen, lica mu je napenjala mlada koža. Naredil je še en korak do izhoda, a se je gospod Kolenc gibčno kot panter pognal pred njega, se sploščil pred vrata, obrnil ključ, ga spustil v žep in skoraj grozavo kriknil.

- Ne, za božjo voljo! Ostanite tukaj, da vas obsenči duh najvišjega in da spoznate!

Obstala sta, Domen je hlastnil znotraj sebe in iskal pravo besedo, ki bi odmaknila gorečnega. Jezik se mu je zalepil ob nebo, potem je le cmoknil.

- Spoznam ... kaj?

- Da je greh usmratil cel svet, da mu vlada zlo, je švignilo iz sogovornika, jezik mu je zablesal med zobmi kot nabrušen meč, svet se bo razpočil, če ne bo posegel Bog, da bo *mogočne vrgel s prestolov in povišal nizke*.

Gospod Kolenc se je oklenil Domna in ga stresel.

- Zlo mora biti premagano! Nujno, zdaj!

Domen je gledal v strop in se poizkušal spomniti, kako enostavno je bilo njegovo življenje pred nekaj dnevi. Sedaj pa naj bi stopil na čelo

vojske dobrega. Otresel se je oklepajočih rok.

- Gospod Kolenc, jaz sem navaden vaški poba, prostovoljni gasilec, to je pa tudi vse. Vse ostalo je pomota.

Gospod Kolenc je dvignil prst, si pritisnil Sveto pismo na prsi in slovesno napovedal.

- *Bog si je izbral tisto, kar je v očeh sveta slabotno.*

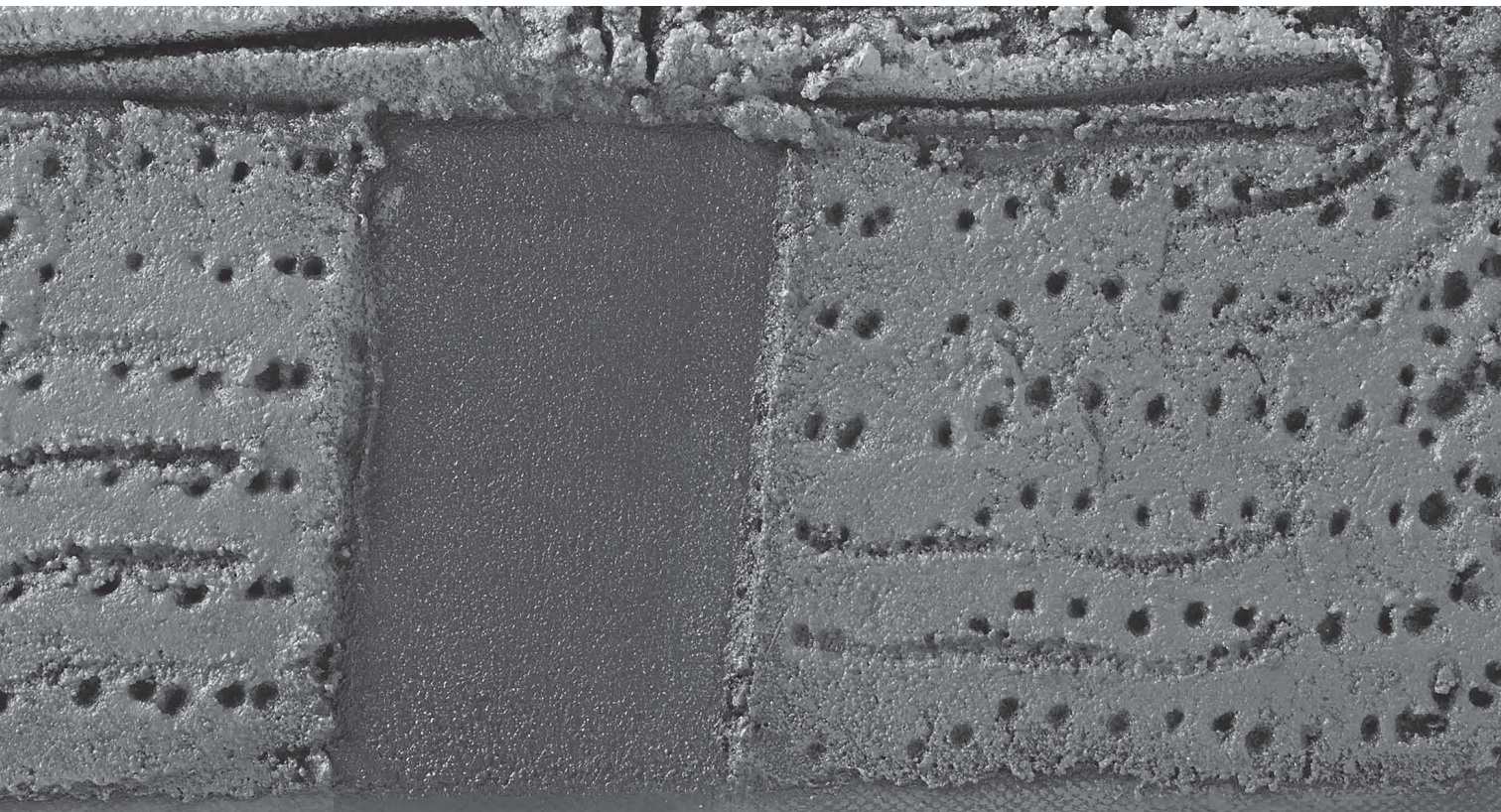
Počakal je na efekt svoje prerokbe, a je videl, da se je fant le dodatno zmedel in začel nabirati solze.

- Počakajte, počakajte malo, vam bom pokazal.

Privlekel je stol do Domna in ga mimogrede posedel. Skočil je do lesene komode in potegnil s televizorja belo rjuho. Vklopil je aparat, zvelkel še svoj stol ob Domna in usmeril daljinec v televizor. Škljocal je po programih in dregal fanta pod rebra.

- Poglejte, svet pred nama, gnojnica, ki se razliva vsepovsod, razvrat, zločini, vojne, begunci, bolezni, zaničevanja. Reportaža iz Sirije, CNN ima povsod svoje kamere, poglejte nabuhla trupla, bojni strup se dviga v nebo, kamioni polni krvoželjnih mladeničev, taborišča smrti, mučilnice, kupi orožja, otroci brskajo po smeteh, jok vdov, otopelost starcev, BBC Afrika, razsekana

trupla v džungli, spolne sužnje ob cestah, humanitarci delijo kondome, vse okuženo z aidsom, otroci klešejo v kamnolomu, ruski bombniki trosijo bombe kar poprek, pet milijonov pobitih samo v eni državi, pokoli z mačetami, glave nataknjene na kolih, otroški vojaki, fant posilil in nato ubil z nožem lastno mater, Euronews, milijoni pijancev v Rusiji, zblaznelih od metanola, samomorilec se je razplnil na vlaku, Severna Koreja, kanibalizem v prevzgojnih taboriščih, diktatorju vozijo sveže jastoge s helikopterjem, Brazilija, razvrat v favelah, nož v hrbtu, obupanci z glavo nad kanto lepila, Kambodža, dokumentarec, otroška vojska črnosrajčnikov, pobija vsakega, ki ima očala, intelektualci so grožnja, enorazredna družba zločincev, satanova vojska, Sahara, tujska legija, plačanci streljajo za zabavo, za tarče imajo poseljene hiše in naključne sprehalce, Srebrenica, izkop trupel, lobanje gledajo slepo v morilce, ki živijo v njihovih hišah, sodišča zasedajo, politiki rahljajo kravate, pišejo peticije, medtem gre ringelšpil naprej, ugrabili letalo, ubili mirovnika, zasmehujejo nemočne talce, prodali dekliško šolo v sužnost, sluz, smrad v velemestnih beznicah, spolne orgije, mafijci ukijajo sodišča in menjajo tožilce, italijanski politik ustreljen v prtljažniku, vatikanski bančnik

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm - detajl

binglja pod mostom v Londonu, vse okuženo, usmrnjeno, grešno, propadlo, strohnelo, zločin je postal pravilo, kraja spretnost, laž zasmehuje resnico, denar kupuje pravico, hudič se razglaša za boga, slabo za dobro, črno za belo.

Gorazd Kolenc se je zazrl v Domna, ga stisnil v primež svojih rok in stresel. Domnu je zaplesala glava in izvijal se je iz objema gorečnega.

- Pu... pustite me, kaj imam jaz z vsem tem, pustite me! Potegnil se je nazaj in izgubil ravnotežje. Zvalila sta se s stola in telebnila na tla.

- Domov grem, domov hočem, je klatil Domen in segal proti kljuki.

- Ta svet je vaš dom, je hropel Kolenc in ga vlekel za kolena na tla.

- Vam se je zmešalo, spustite me!

- Meni se je zmešalo, meni? je kriknil Gorazd Kolenc, meni?! Stisnil je poba med kolena in žugal s pestjo nekam proti vzhodu.

- Partijski sekretarji so vozili nosečnice kar s kamionom na splav, padarji so jim rezali trebuh, cerkev polno vernikov zažgali, naftarji spustili strup v reko, da so pregnali domorodce, žensko potolkli s kamenjem, ker je hodila v šolo, vojaku izdolbli oči z jedilno žlico ... in vi pravite, da se je *meni* zmešalo!!!

Valjala sta se po tleh, Domen se je vlačil iz kitastih rok gospoda Gorazda, ki je podeseteril svojo moč, postoteril svojo poštevanko zla, med ruvanjem je vlekel na svetlo vso temino tega sveta, vsa grozodejstva, vso lepko kri nedolžnih, z glasom posnemal krike ubitih, reglanje pušk, stok mučenih!

- Domen!?

- Domen!!

Obstala sta sredi sopihanja in dvignila ušesa. Domen, se je tenko slišalo od zunaj, a si tu!?

Posedla sta se na tla in si stepla obleko. Ugašala sta sopenje in zravnala pogled. Gospod Kolenc je žalostno prikimal, potegnil je roke z Domna, televizor za njim je še vedno našteval današnje slabe novice. Domen se je spravil na kolena. Počasi je vstal in odstopil za korak. Gospod Kolenc je splezal v stoji in globoko vzdihnil. Potem je potegnil ključ iz žepa in zavrteključavnico. Odrinil je vrata na stežaj. Oblila ju je svetloba čistega dneva, obstala sta na pragu in pripirala oči v bleščavi. Race so zibaje kljuvale po travi, jablane so vile svoje krevljaste roke v nebo, ob cvetlični gredi pa je bil krepko zakoličen usodni fantovski križ.

Dosegel ju je šum, neko vozilo je škripaje zavrlo, glasovi so se nagnetli drug čez drugega. S ceste v bregu se je utrgala gručica ljudi in stekla proti hiši, hripav ženski glas je vse prehitel.

- O Jezus Kristus, o bog nebeški, tukaj je, živ in zdrav!

Prva je bila mama, zadaj policaj, ki si je nameščal kapo, ob njem njegov oče s svojo lovsko puško in še nekaj znancev. Vsi skupaj so padli po fantu in ga zmečkali z objemi in s poljubi, mama je omahovala v omedlevico in se spet zbujala iz nje, oče je bliskal jezo iz oči in govoril, da je tisto bando pijansko skoraj postrelil s šibrami, ko jih je našel v ribiški kolibi, policaj je dvigal beležnico in slinil prst, sporočal v napravico, da je pogrešana oseba najdena.

Gospod Kolenc se je spodobno držal ob strani, kopnel je in skromno kimal vase. Policaj je pokazal nanj.

- Gospod Domen, ali vam je Gugi težil, vas je zadrževal pri sebi na silo?

- Mislite na gospoda Kolenca?

- Za domače Gugi, se je izprsil policaj in naredil uraden preiskovalen obraz.

- Zadrževal? Domen se je zasukal proti Gugiju, ki je postajal majhen, droben in negotov. Skrčil se je v zadregi, skozi obraz je seval nedolžno žalost. Kje pa, je mehko prišlo iz Domna, rešil me je, potegnil križ iz vode, razvezal in sedaj sem tu. Mislim, da sem pri njem prespal cel dan.

- Dva dni, ga je skromno popravil gospod Kolenc.

- Kristus Jezus, je tulila mama, do Maribora smo letali gor in dol, potem pa je oče prepoznal tale križ s ceste. Držala je sina za roko in se ga na mrtvo oklenila. V sunkih ga je neučakano rinila navzgor proti avtu, proti domu, iz torbice je vlekla kekse in ga sproti krmila.

- Kako čudno si oblečen, smrdiš po zato-hlem.

- Božji maziljenec, se je še enkrat strokovno vmešal gospod Kolenc, a skupinica je že merila v breg, kjer so viseli avtomobili. S te strani se je videl napis, ki je tekel čez prečno bruno. *Spreobrnite se, božje kraljestvo se je približalo.* Z Domnom sta se še enkrat spogledala, fant je rekel svoj preprosti hvala in pomahal, gospod Kolenc je narahlo kimnil in pokazal s kazalcem v nebo. Stal je sključen pod križem kot pradavni učenec, ki ga je Jezus ljubil. Posmrknil je, pobliskal okoli sebe in iskal z očmi upanje za svoje sanje. Ko je videl dokončno razhajanje, se je zamajal in odri-val razočaranje, ki se je hotelo splaziti za njegov hrbet. Nižal se je in krčil, roke so mu zanihale ob telo, ogenj v očeh mu je ugašal in se sivil v pepel, obraz se mu je spotegnil in povešal. Obstal je kot hlod, ki je še maloprej sanjal o krošnji, posekan sredi rasti, oguljen in zavržen. Ko so vozila odpe-ljala, se je s tresočimi nogami spustil do reke. Sedel je na klopico pred trsje in gledal, kako se majejo stebelca v vetru.

Groteska Franca Vezele, mednarodna koprodukcija (Slovenija, Hrvaška, Nemčija)

Igrajo:

Gojmir Lešnjak - Gojc (Martin Kojc)

Milena Zupančič (Mica)

Sylvia Barth (Marlene Dietrich)

Boris Svrtan (Rudolf Steiner)

Za intermezzo: Franc Vezela, sicer rojen kot Zlatko Verzelak v Slovenski Bistrici, je Slovenjgradčan, vsestranski umetnik, bolj znan kot odličen glasbenik in mentor glasbenim skupinam, katerega dramski tekst z naslovom PITA je bil nagrajen in izbran s strani ptujskega režiserja Sama Strelca. Igra je bila premierno predvajana na prvi poletni dan na Ptuju v kompleksu grada Turnišče. Vezela je sicer poznan kot pisec bolj alternativnih in provokativnih besedil, med drugim je tudi avtor treh knjižnih del.

Vstopili smo v na pol razpadel grad z veličastno zgodovino. Bodimo realni: ta veličastnost je bila nekoč. Malo mi je hladno. A toplina ljudi, ki komaj čakajo, da se predstava začne, vabi naprej. Skozi vhod se sliši melodija harmonike, ki jo igra deček Svit, poleg njega ena izmed legend slovenskega filma – Milena Zupančič, ki čisto ležerno mesi testo za pito v nastajanju in vabi na predstavo. Zelo domače in prijetno, glede na to, da je okoli, če se le dodobra ozreš, hladen in tuj prostor ruševinastega gradu, ki deluje, kakor da bi bil sam sebi v nadlogo in napoto. A ne tokrat. Tokrat je iz opomnje, iz simbola zanemarjenosti in nespoštovanja do kulturne dediščine Ptuja, nastala kulisa za projekt režiserja Sama Strelca, ki opozarja na vse to, kar je, in na vse, kar bi lahko bilo prav tukaj. Strelec je, iz na prvi pogled za gledališče malo uporabnega prostora, izkoristil prav vse (in morda še več), kar je prostor ponujal – in pričaral pravo atmosfero za dogajanje groteske Franca Vezele. V igri se na gradu Turnišče namreč srečajo trije znani zgodovinski liki: nemška igralka in pevka Marlene Dietrich, slovenski psiholog in parapsiholog Martin Kojc ter na hrvaškem rojeni pisec in filozof Rudolf

Steiner. Režiser je s svojim entuziazmom na svojo stran pridobil igralce iz različnih držav in tekst vsakomur izmed njih predložil v njegovem maternem jeziku. Igra tako na odru (za)živi v treh jezikih, ki jih gledalcu poskušajo približati tehnični triki v obliki nadnapišev (ki so, roko na srce, zamujali in so s tem tudi ena in edina pomanjkljivost te fantastične igre), projiciranih kar na steno turniškega gradu. Nasploh je izkoristek prostora neverjeten; na tleh valovi morje balonov, pohišstvo je starinsko in prav za to priložnost pripeljano iz antikvariata, vključen je star balkonski prostor, na katerega lahko igralci pobegnejo ali pa se publiko nekoliko oddaljijo, publika pa je v polkrogu vsega tega zelo blizu dogajanja – tu pa tam celo prileti kakšen balonček naproti in te opomni, da si še tam. A ni skrbi, da bi zaspal, to je gotovo. Vezelin provokativen tekst, ki za poznavalce njegovega sloga ni težko prepoznaven, ponuja marsikaj v razmislek in je kljub relativni zgodovinski starosti odrsko upodobljenih likov še kako aktualen. Igra nas nekako vedno znova in znova povleče v svojo globino, včasih s hudomušnostjo samega teksta, drugič nas pritegnejo res izvrstni igralski nastopi članov zasedbe, spet tretjič nas glasbeni vložki, ki niso le živi po naravi, ne pustijo, da bi z mislimi odtavali izven Turnišča. Bolj kot gledaš igro, ki se odvija na prvi pogled majhni sceni, bolj opaziš detajle, ki prepletajo igro in jo naredijo vrhunsko. Strelec je kot režiser naredil vse odlično. Z navdušenimi (vsaj kilometer dolg aplavz mi da slutiti sledeče) gledalci je napolnil prav vse tri predstave PITE v Turnišču, hkrati pa je ljudem na tako enostaven način pokazal, kaj vse se bi lahko iz celotnega kompleksa gradu potegnilo, če bi se državna in občinska koleščka začela vrteti v (zame) edino logično smer – v smer obnove gradu, ki bi Ptuju lahko prinesel popolnoma nove dimenzije ustvarjanja. Popolnoma nič ni zamujeno, to je bilo s to igro večkrat pokazano.

Ocena: Igra celostno izkoristi prostor, tekst in igralce. Ponudi nam široko paleto čustev in gledalca ne pusti brezbriznega.

Pita. Z leve: Andraž Jug (sluga), Boris Svrtan in Gojmir Lešnjak - Gojc. Foto T. Novosel

Zareže v nas, a to na več ravneh. Najprej moraš razumeti, da se lahko kasneje tudi smejiš slišnemu. PITA je teknila in to vrhunsko. Ni dvoma, da bo teknila tudi na naslednjih dveh reprizah v Varaždinu in Burghausnu, kamor potuje. Želim si več tega, več takšnih iger, več takšnih pit, ker je vonj pite celo mene, ki sem dokaj len odrski obiskovalec, zbudil iz gledališkega polsna. Bravo!

Na robu bi podal čisto konkreten razmislek. Kaj bi bilo, če recimo ne bi bilo Strelca, ki je z največjim navdušenjem vzel to nekla-sično igro Vezele in si enostavno upal ... Če ne bi bilo angažiranih dveh zvenceih slovenskih igralskih imen ter dveh tujcev ... Če ne bi slišali pompoznega izraza »mednarodna koprodukcija« ... Če se ne bi izkoristilo kulise, ki jo je Turnišče ponujalo ... Če ne bi bilo energije in sposobnosti marketinga Sama Strelca ... Nenazadnje: če bi igra potekala na

sredi glavnega trga v Slovenj Gradcu ... Kaj bi bilo? Na sumu imam, da bi naše lokalno okolje kar pikro odreagiralo na nenavaden tekst, ki je imel možnost zaživeti izven svojih okvirjev šele, ko je prišel – popolnoma neobremenjeno – nekdo od zunaj in povedal, da je dober. Da je vreden vsega spoštovanja in celo konkretnega denarja. Da je vreden velikih imen. In s tem je morda tudi povedal vse.

Tomo Novosel

* Opomba

Pita je bila prvič objavljena v Odsevanjih št. 91/92, leto 2013.

Uprizoritve:

* Ptuj, grad Turnišče (Slovenija):

21. junij 2014, premiera

* Varaždin (Hrvaška):

4. september 2014 v koncertni dvorani HNK

* Burghausen (Nemčija): 5. oktober 2014

Premijera PITE u HNK Varaždin

LEPOSLOVJE

U petak, 5. rujna 2014 u 20.30 sati u Velikoj koncertnoj dvorani HNK u Varaždinu odžat će se hrvatska premijera predstave *Pita*, filozofske groteske čiji je autor Franc Vezela u režiji Samo M. Streleca. Hrvatski predstavnici ovog međunarodnog projekta su Boris Svrtan, Vid Kralj Novak, Jagoda Kralj Novak i Ivan Jarnec. Predstava je međunarodni kazališni projekt koji je ostvaren zahvaljujući suradnji gradova, odnosno gradonacelnika Varaždina, Burghausena u Njemačkoj i Ptuja u Sloveniji. U drami *Pita* pojavljuju se tri povijesne licnosti: Hrvat Rudolf Steiner, Nijemica Marlene Dietrich te Slovenac Martin Kojc. Poruku projekta *Pita*? Tko je za Pitu, taj je istovremeno za kulturu, baštinu, dobrotvorstvo, međugeneracijsku i prekograničnu suradnju. Osim gradova koji su sudjelovali u realizaciji projekta, poduprli su i mnogi sponzori, donatori i pojedinci. Premijera ove zanimljive i neobicne predstave koja se igra na njemačkom, slovenskom i hrvatskom jeziku održana je u lipnju u Ptuju, a nakon hrvatske slijedi i njemačka premijera u Burghausenu.

San kao stvarnost

Je li i koliko je Europa međusobno povezana? Je li ta povezanost uvjetovana heterogenošću povijesti, raznolikošću društvenih uređenja, stupnjem ekonomskog razvoja, zapadnokršćanskom kulturom ili samo osjećajem da živimo u prostoru sličnosti, koji nam danas kreira Europska Unija pokušavajući pomiriti razlicitosti? Koliko se sve to osjeca, živi i reflektira na sadašnjost, a osobito na pitanje: može li se isključiti povezanost fizičkoga i duhovnoga? Na sve te dvojbe pokušao je odgovoriti slovenski književnik i rocker Franc Vezela u tekstu *Pita-Kuchen*, koji je uprizorio njegov sunarodnjak, redatelj Samo M. Strelec.

Vijenac 536, Kazalište

Franc Vezela, *Pita*,

red. Samo M. Strelec, HNK Varaždin

Rijec je o više nego zanimljivu projektu koji su producirala tri grada, austrijski Burghausen, hrvatski Varaždin i slovenski Ptuj; njihova tri kazališta i glumci triju jezika, slovenskoga, hrvatskoga i njemačkoga. Revitalizaciju zapuštenoga dvorca Turnišče u Ptuju, stara 250 godina, putem kulturnih sadržaja i kazališnoga projekta ponudio je redatelj Strelec. Nakon toga raspisan je natjecaj za tekst, na kojem je pobijedila glazbenoscenska groteska *Pita*. Prva premijera bila je u Ptuju 21. lipnja u dvorcu Turnišče, druga je odigrana 5. rujna u koncertnoj dvorani varaždinskoga HNK-a, a treća će se odigrati 5. listopada u Burghausenu. Time će se zaokružiti i obuhvatiti geografski i kulturni prostor koji je sadržaj priče, a koji je zapravo san kuharice Mice (Milena Zupančič).

Mica je čuvarica i kuharica dvorca, priprema vrhunska jela, pa i pitu koja će jedina preživjeti san koji je usnula. U snu, uz partiju šaha dvojica srednjoeuropskih velikana, Rudolf Steiner (Boris Svrtan) i Martin Kojc (Gojmir Lešnjak Gojc), razgovaraju i raspravljaju o malo poznatim i neistraženim područjima života.

Steiner je austrijski filozof, pisac, antropolog, arhitekt, socijalni reformator, rođen 1861. u Donjem Kraljevcu u hrvatskom Medimurju, a Kojc, slovenski psiholog, parapsiholog i publicist, rođen 1901. u Središču na Savi. Njima se poslije pridruži Kojcova prijateljica, velika njemačka pjevačica i glumica Marlene Dietrich (Sylvia Barth), rođena 1901. u Berlinu, gdje je Kojc godinama boravio, a s njom prijateljevao u Becu.

Na rodendan Dietrichove, u opuštenoj atmosferi ljeta 1925, Steiner i Kojc šahovske poteze diktiraju slugi (Andraž Jug), koji mice figure. Steiner jede puding i s Kojcom razgovara o umijeću življenja; o povezanosti duha i prirode, znanosti i duhovnosti, tehnici i elektronicima, psihoterapiji, hipnozi, o

Pita. Poklon občinstvu po premieri v gradu Turnišče. Foto T. Novosel

smrti na ženi za vrijeme orgazma. U jednom trenutku Kojc kaže da u posjet dolazi njegova prijateljica, poslije će se otkriti i ljubavnica, Marlene Dietrich, što iznenadi i oduševi Steinera. S njezinim dolaskom razgovor postaje življi, teme se šire i na seks, što izazove rivalitet između dvojice muškaraca, a Kojcova ljubomora dovodi do intelektualnog nadmudrivanja, neke vrste svade, pa i blage mržnje.

Steiner je tada 64-godišnjak, i u jednom trenutku Marlene ponovi frejodovski san o smrti na ženi za vrijeme orgazma, što zaintrigira tadašnju *femme fatal*, koja kaže kako joj je san pojebati pametnog muškarca. Na kraju sve završi u igri mikada, pušenju mari-

huane, u snovitom raspoloženju i skupnom zagrljaju aktera, a sve obuhvati zadnji stavak *Ode radosti*. San i iluziju u stvarnost vrati Micin uzvik: Joj, moja pita! Zatim uslijedi recenica: Sanjala sam, gospodine Rudolf, da ste mrtvi. To relativizira receničom: Sve je bilo iluzija!

Ne osobito originalan tekst s mnoštvom fraza, citata i općih mjesta spašava redateljska domišljatost, koja svaki put u pravi trenutak napravi zaokret pa grotesknost predstava ne otkliže u banalnost, nego traje između bajke i erotske predigre koju publika prepoznaje kao prostor i vrijeme svojega života. Čak i kada se na trenutke nade u čudu i ne uspijeva pohvatati konce sadržaja. To narav-

no nije slabost predstave, nego teksta, pa i dijela publike koja i u kvalitetnijim tekstovima traži i uglavnom prepoznaje profano i hedonističko, od čega živi i u cemu ustrajava današnje takozvano moderno kazalište.

Upravo zbog toga, zbog namjere da se pokaže sadržajni nedostatak suvremenoga kazališnog eksperimentiranja, ova predstava zaslužuje pozornije gledanje, pa i prepoznavanje dubljega smisla od onoga koji nam nude kazališni verbalizam, fraza i moderna scenska citatnost, koji itekako izražavaju doba u kojem se dublji smisao svake misli i zapitanost smatraju dosadom. Ili pak nepotrebnim ponavljanjem misli, što ukazuje na površnost.

U oniričkom svijetu kojim se pokušava spasiti banalnost konzumerizma i sloboda bez odgovornosti najbolje su se snašli odlični glumci: Boris Svrtan (Steiner), Gojmir Lešnjak Gojc (Kojc), Sylvia Barth (Dietrichova) i Milena Zupančič (Mica). Prepoznali su i nijansirano predočili sadržajnu ispraznost suvremenosti, koja se uglavnom prenemaše i ruga bogatstvu tradicije, duboko ukorijenjene u europsku misao.

Zacudnosti predstave itekako pridonose glazba Vida Novak Kralja, izvrsni ples Ivana Jarneca i Eve Ekart, kostimi Stanke Vauda Benčević i svjetlo Tomaža Bezjaka.

Andrija Tunjič

Slovenjgraška podpora Franca Vezele pred odhodom v grad Turnišče. Foto T. Novosel

Franc Vezela

(zim)ZELENI DVOREC

Brutalna povest o urbanem

*ZA TISTE, KI VEJO, DA JE BOB BOB,
ALKOHOLIZEM NI NIČ DRUGEGA
KOT BEG IZ REALNOSTI.
Bežati - to je bilo vedno prepovedano!
In velikokrat kaznovano.*

*Alkoholizem je
odziv & svojevrsten upor
proti družbi in nje običajem.*

*Alkoholizma ni tam,
kjer je družba
urejena,
humana,
zdrava ...
In: kjer so ljudje - ljudje.
Saj: kjer je družba humana ...*

*(Kajti vse kaže na to, da je med alkoholiki
več nadpovprečnih kot podpovprečnih.)*

Pripetila
se
mi
je
čedna
stvar.
Naenkrat sem ugotovil, da sem alkoholik.

Težko je pisati o stvari, ki je ne poznaš. Težko je govoriti o njej ...

Težko je razumeti! Pojasniti. Kaj moreš?

Je treba pojasniti? Moramo razumeti? O tem govoriti? Celó pisati? Kaj moreš ... Trava zeleni. Gaj brsti in jaz vzhajam.

Mislijo, da poznajo tipi življenje! Mislijo.

Nov alkoholik - pijanski rekrut, fazan, zelenec - začne svojo kalvarijo. Pripoved, izpoved ... Je čudno bled. Z rdečimi lisami (če omenim samo najbolj izrazito na njem)! Glas se mu trese, roke se mu tresejo, lasje ga bolijo, črviči ga in vse ga - jebe. Normalno! Ali pa: kaj moreš ...

Kako drugače naj bi začel kalvarijo, kot: rodil sem se sredi vinogradov. Bil je eden tistih. Drugi so vanje zašli kasneje, ko so shodili & spregovorili. Model bi moral morda dodati - takoj se je videlo, da bom pijanec. A ni.

Verjel sem, da bo lagal, kot pes teče. Kot vsi.

Na začetku ...

Trudili so se ubožci & crkovine, da se ne bi razkrili pred drugimi. Pred kom? Pred nami? Pred pijanci obeh spolov?

Alkoholik zraven alkoholika (v tisti dnevni sobi)!

Noben stol (nikdar) prazen ...

Samo nežno mu odvzemi alkohol ... kdor ima talente, ima vse možnosti, da se povsem zapije. Bolje se je uničiti sam, kot pustiti, da te drugi ...

Vsi smo v istem dreku. Bolehna anemična, medla terapeutka (taka se naredi, da ne bi vzbujala pri kom skomin ali pa ima že poln kurac pijanih kreatur okoli sebe) sedi med nami in poslušša. Nikdar ne sliši kaj novega ... Pijanec ima, ko je trezen, že kar pogovorno tremo. Zanimal in zmanjšal bi rad tiste povodnji alkohola, ki ga je konzumiral. Potem ga vedno dobimo. Kajpak: tudi pijanci znajo biti brihtni, predvsem pa se - vsaj v teh rečeh - ne pustijo napizditi ..., zato sveže primerke v hipu dobimo na laži in temu primerno ukrepamo: raztrgamo jih, razstavimo jih na prafaktorje ...

Eni še tedne ne pridejo k sebi, ko ugotovijo resnico (o sebi).

»Očeta nisem dobro poznal,« reče utrujeno pijanec, kar neslišno skoraj deluje!

Pijanec se najprej upira. To je vedno. On ni alkoholik, kaj torej počne tu zgoraj, na tej višinski razliki & nadmorski višini med vodo, kavo in čajem?

Najbolj hitri v nekaj minutah dojamejo, kje so in kaj se je zgodilo.

Najprej nastopi praznina.

Potem strah.

Nato presenečenje.

Potem upanje.

Pa radovednost in ponovni prastrah ..., na koncu pa obupu podobno stanje, ki lahko traja dve uri ali pa dva tedna. Tudi mesec ... Nekateri pač - obupajo in ... potem vidimo njihovo sliko v osmrtnici.

Tisti bolj zabukirani pa se dneve in dneve upirajo in zvijajo - med njimi najdeš kakega res trepežnega -, valjajo se v dreku sprenevedanja in obotavljanja, lažejo, kot pes teče, in izkrivljajo resnico, da se bog usmili, na kraju pa se hudiči končno utrudijo. Kot Štef, ki je cel teden zatrje-

LEPOSLOVJE

val, da je šel med malico na čaj in to čaj z limono (da dol padeš), na koncu pa se je izkazalo, da je malico podaljšal za uro ali dve, medtem pa spil en čaj z rumom ali s šnopsom, zakoličil pa vse skupaj s šnopsom ali z rumom brez čaja, in vse poplaknil z mrzlim pivom. Žeja.

Pred ogledalom zvečer alkič opazi, da je zelo spremenjen. Zamisli se (sam nad sabo) in počasi dojame. Da njihovi sosedge, sotrpini, sopacienti in še kaj so – že zdavnaj vse vejo. O njem. In njegovih pijančevanjih. Vejo več, kot ve sam. Zato ... naslednji dan pove po resnici. Vedno je tu naslednji dan. Drugod tudi menda.

Njegovo razgaljanje mi je zmotila slika na steni. Nagnem se naprej, da bi bolje videl podpis. Onza.

Onza? Hm.

Onza! Onza? Tega pa poznam! Razen če nista dva ... Ampak ... kaj počne tu zgoraj njegova slika? Obešena na steni na dvorcu sredi Pohorja? Dvignem roko kot vnet šolarček. Pijanec utihne. In se skrči še bolj. Kot da bi se bal, da se bo zdaj zdaj stresel in padel iz hlač ...

»Sestra Renata! Je ta ... Onza ... bil kdaj pri vas?«

Ona sicer ni moja sestra ... Renata mirno prikimava, potem pa reče:

»Kako mislite – pri vas?«

»No, pri nas ...«

Alkič se sprošča. Tudi ostali. Zadihajo ... Prekinil sem tumorsno vzdušje. To ve tudi Renata. Se zato tako pači, ker ... (kar v smeh bi bruhnila, vsaj tako izgleda) jo je nekaj razveselilo?

»Je ta Onza iz X kraja?«

»Tako je. Onza je iz X kraja!«

Zelo ji gre na smeh nenadoma. Kot bi se česa spomnila!

»Izgleda tako kot ...«

»Točno tako izgleda!«

Presedla se je malo, toliko, da nakaže spodnje hlačke, potem pa dodala malo cinično:

»In izgleda tudi, da ga poznate? Se motim?«

Komaj je zadrževala smeh. Trebuh se ji je bočil, to se je videlo. Fajn trebuh ... Zakaj se ne izсмеje? Čaka? Čaka name. Da bom rekel kaj butastega. Kje me je našla? Negodnega alkoholika! Neprizemljenega & polnega nevemčesa ... elana pa še svetobolja (ob misli, da bo nehal piti in da je svoje že spil) ...

Nič mi ni bilo jasno, Renata se je smehljala že skoraj mistično! Rada je rajcala. Ali pa sem jaz pokvarjen? Nenadoma se ni več zadržala. Planila je v smeh, po kolenih se je nekajkrat udarila in solze so se ji pojavile v kotičkih. Smejali so se zdaj tudi ostali. Naj jim bo. Kako malo je včasih potrebno ljudem, da so srečni ...

Rekla je namreč terapevtka:

»Vi osebno ste ga pripeljali gor. Vse vem. Vem tudi, v kakšnem stanju sta bila oba!«

»Je treba povedati?«

»Mislim, da ne. Kaj pravite?«

Nič nisem rekel, nisem imel kaj dodati ... Moral sem biti res nažgan, da se tega niti ne spomnim! Imel bom nekaj dni dela. Jaz, ki sem mislil, da mi je že kolikor toliko vse jasno ...

Osmojen krojač, podoben trepetliki, iz kate-rega potem naredijo Ostržka, Ostržek mu bomo rekli, ker mu je zelo podoben, je zaklical z malo vreščečim glasom:

»Ja, pijana sta bla!«

»Tiše, gospod Šnajder, tiše! Imate v kopalnicah ogledala?«

Pavza.

Popili smo kavo in popuhali in se vrnili na osnovne pozicije in izhodišče.

Jaz imam opravka s spogledovanjem. S Sonjo. Sonja je lepa pijanka pri štiridesetih. Nič ne de. Spogledujem se pa lahko! Ona tudi ...

A zdaj se noče. Rešuje križanko ...

Za sabo ima tri samomora, pravzaprav poskuse samomora. Pa je bilo potrebno? Seveda. Očitno.

Na dvor ne prideš kar tako. Kot kdo misli: samo piješ, pa te zaprejo tu gor.

Nak. Daleč od tega, ker ... kam pa bomo vta-knili pol milijona ljudi?!

V sebi moraš imeti nekaj več.

Tisto, kar tako manjka našim slavnim estradnikom.

Ne samo, da nimajo več – nekaterim celo manjka (dober poslušec recimo manjka pevcem, iskre v očeh pevkam, seksapil manekenkam) ...

Sonja me ne jebe, to je očitno, pred sabo nimam nobene literature, zato se namenim poslušati novega pijančka. Ne moreš se spogledovati, če ženska ne trza.

Teden dni kasneje sem šele našel drobce iz mozaika.

Mozaika tistega leta, tistega dne tam & takrat ...

Jaz, enkrat zdravljeni alkoholik, prepričam zapitega slikarja in kiparja, da se gre zdraviti! Ker jaz že vem, kaj je dobro zanj, jaz sam sem se zdravil in vem, kako je, če si kakšen mesec ali celo leto dni trezen. Žena (njegova) se je seveda takoj strinjala. Niti malo ni dvomila, očitno, da je njen mož & oče njenega Urbana pijanec & kurbir, kolikor si to še lahko, ko spiše svojo dozo, da pije njen Onza malo preveč, kot se pije običajno in ... da to – nikamor ne vodi. Razen pred matičarja. Ali v grob. Ali zapor. Ali v bolnišnico ... Nikjer

beseda o raju! Seveda se je strinjala.

Ni pa vedela, da ji bodo zgoraj med zelenimi smrekami povedali, da je večidel ona glavni krivec, da se je njen Onza zapil, rekli ji bojo: tudi vi ste krivi, da je vaš mož pijanec in to veliko veliko bolj, kot si mislite ...

Onza se je sprva upiral. Kot vsak umetnik ... Kaj bo potem z inspiracijo, ga je skrbelo! In:

»Mislili bojo, da sem pijanec, če se grem zdraviti!«

»To si že prerasel ... v svojem duhovnem razvoju ...« vzpodbujam jaz kolega, žena pa doda:

»Naj mislijo, kaj čejo, ti misli nase. In na družino! Name. Na sina. Sina imaš, to veš? Misli na službo! Na mamo ...«

Vse to! Onza vzdihne.

Popije kozarec piva, strmi v kozarec & steklenico in reče skoraj slovesno:

»No, pa grem.«

Kaj vse si je naprtil v svojem življenju! Moral bi biti trgovski potnik. Reagiraj bi na bazi koka-ina! Alkohol je res destruktiven - prava trda droga.

Trava - šala mala, proti alkoholu!

Čakam v avtu.

Ura je osem zjutraj. Onza se poslavlja od sina & žene, od žene & sina (pubeca nikjer ni videti) - kot da se odpravlja na fronto, se napravlja.

»Čuj! Vsak faking dan te lahko pride obiskat!« vpijem iz avta.

In nekam žejen sem. In nervozen ... Peljati frenda v lepšo prihodnost, čeravno v katri ..., tega ne storijo nekateri nikdar v življenju. Še za pijačo ti dajo, da te ni treba voziti po psihiatrijah ... Končno se odlepita mož & žena. Kako se imata rada! Šele zdaj vesta to! Moral se je Onza zapiti, da sta ugotovila svojo pripadnost drug drugemu!

(By the way - čez nekaj let se bosta ločila. No, sta se že ... hišo sta prodala, v njej imajo nekak svoj urad jehovci ali tisti prodajalci posode, kar je eno in isto, ona dela neko kariero, Onza pa živi z neko lagodno babnico na nekem vikendu pod Pohorjem, med vinskimi trtami in zidanicami ...)

Oh, Amor! Oooo, puščice ...

Onza se pripne in reče:

»V prvo gostilno!«

Jasno. To sem imel v mislih, a nisem povedal. Naj bo Onza kriv. Potem se bo poboljšal. Jaz sem se že (enkrat). Iz pete gostilne sva prišla prešerna. Iz sedme poševno. Dovtipna da dol padeš, pribita, a majajoča. Morda duhovita ... kaj vem!

»Čuj, Franc! Jaz sem tudi Franc, a samo v krstnem listu. Drugače sem Onza. Moje slike ti torej niso všeč? Ne ugajajo ti?«

»Vaja dela mojstra, Franc!«

»Ti, to sem pa že nekje slišal! Ampak ... hik ...

ni mogoče, da gre takole: mojster dela vajo?«

»Če tako obrneš ..., ampak ti riši! Slikaj! Samo nehati ne smeš!«

»Če sem pa lenuh!«

»Eh, to pravijo oni, ki nič ne delajo. Ostali se nimajo časa ukvarjati s tabo. Zato ne vejo o tebi nič. Vsi dobri ljudje so lenuhi! Niso pa vsi lenuhi dobri ljudje.«

»Najrajši bi šel gor jutri ...«

Zgрозim se. Pijan sem, a vozim. Torej sem pijan manj. Zato tudi alarm v glavi!

»Jutri je sobota ...« rečem previdno, ne maram ga dražiti, »... ne sprejemajo! Razen nujnih primerov.«

»Jaz nisem nujni primer?«

»Ne še. Razen tega, kje boš spal? Se boš upal prikazati pred Silvijo? Kaj bo rekla žena? Pa tako sta se poslavljala! Pa tako lepo si govoril ... take obljube ... kot v vrtincu ...«

»Marš nekam! Dobro, pa grem ...«

Naprej zastava slave, na boj junaška kri ...

Potem sva razgrajala v avtu kot (da bi bila) že daleč od ponorelega sveta, iskala sva izgubljeni čas vsepovsod, pod zici, ko je Onza hotel bruhati, pa na zadnji jasi pred kliniko in - in kot v transu sva se primajala v pisarno ali ordinacijo. Iz kaosa v nered.

Sestra naju ni jebala. Zato sva začela midva njo. Nič osebnega ...

»Ta napotnica velja samo v primeru, če je njen lastnik trezen? Je tako v pravilniku? Pokličite šefa! Od alkoholika pričakovati, da pride nekam trezen! Ha! Pijan sem, pijan! Nisem pa neumen!«

»Pač pa v transu ...«

Babnica si naju je rahlo privoščila:

»Kdo je zdaj tisti, ki je prišel na zdravljenje? Vidim samo eno napotnico ...«

»Midva skupaj pa štiri!«

Res se nisva kar tako dala ... In se hahljava in režiava. Njej pa ni do užitkov. Sredi vse te zmede se oba vprašava: res! Kdo je tisti?

Sestra prebere priimek. Onza se osvesti:

»Ja, to sem jaz. In nič nimate pri tem ...«

Slovo je bilo kratko - ne kaj boleče, ker midva sva bila kerlca, ko je bilo treba!

Renata me je čez deset dni vprašala:

»No? Ste se kaj spomnili?«

Mislim, da bi se rada fukala. A jaz se zdravim ... In iščem rešitev iz brezizhodnosti, imenovane: življenje brez omame. Pa je to danes možno, se vprašam. Odgovor pozna veter ...

Šahovski turnir mi je vrnil kanček samozavesti.

Nabrisal sem vse tiste alkoholne prikazni & razvaline duha - jaz alkoholik -, da nisem mogel

verjeti! Sem res tako dober ali pa so oni še neza-vestni? Na drugem turnirju, dva meseca kasneje, sem se odrezal slabše. Če sem prvič bil na tronu sam, sem zdaj prvo mesto – delil! To me je dotolklo. (Vedno znova se spomnim pri tem, da sem v vojski tekel kros s polno opremo, zmagal seveda, ker sem športnega duha & telesa, ampak zmagal s 24 sekundami prednosti, dva meseca kasneje pa sem dosegel na enakem teku drugo mesto, tekel pa 41 sekund slabše kot prvič. Zmagal je tip, ki je treniral atletiko. Za dobre tri sekunde me je prehitel ... Sramota za zagrebško atletiko ali kaj?)

Danes & tukaj sem izzval tistega, s katerim sem remiziral in si je hotel deliti prvenstvo z mano. Opizdil sem ga 2 : 1.

Zmagal (sem). Ampak – sem res? Kurac!

Nobene naprednejšega koraka nisem storil na poti k razsvetljenosti. Šah je šah. Življenje pa nekaj drugega. Šahiram, da mine čas, naš rabelj, pa zato ... da nekaj delam ...

V želji, da postanem šef žebljanke, sem se naprezal in dokazoval. Kot tleči čik sem se počutil. Dovolj, da so mi obesili kup dolžnosti in vodenja tega & onega. Poslal sem vse v pizdo. Potem sem počel samo tisto, kar mi je bilo všeč. Napredek (v življenju). Šel sem tudi na zaprti oddelek – ker mi je tako ustrezalo. Jaz – šef! Vodja žebljanke.

Zabijal sem žeblje in ustvarjal z nitmi like.

»Neko zverino so pripeljali ...«

»Zverino?«

»Pojdi dol z Bertijem. Samo zraven si! Pač gledaš, da si kaj ne naredi ...«

»Hm.«

Ugotovim kmalu, da nas pošiljajo dol z enim samim razlogom! Terapevtsko! Da se soočimo sami s seboj. Čuvati takega (ne bom rekel človeka) bednika v kletki iz vrvi ... bajka! Nič si ni mogel narediti, seveda. Razen če se začne jesti. Ampak to bi že davno storil, če bi lahko. Preden so ga pripeljali.

»Hiper monstrum,« komentira s skrbno izbranim izrazom Berti. Berti je z vinskih gor. Eden tistih kmetov, ki se sredi lastnega vinograda in med delom enostavno zapijejo. Med vinsko trto se skrijejo pred svojimi zma... ženami in taščami. Eni pa v gostilno! In pesem družji nas. In zeleni dvor. In vrt in žebljanke, okolje, mizarska delavnica, makrameji, vse ... Le kaplje alkohola od nikoder.

»Če bi ti malo bolj pazil, kaj govoriš,« mu rečem ravno jaz, »... bi se ti morda boljše godilo.«

»Rekla je, da me bo pustila!«

»To rečejo vse. Naredijo pa samo nekatere.«

Berti opazuje divjaka, ki zdaj ravno hrope, kot bi bil nekam zdelan ... Jezus, kako lahko

postaneš tak?

Jaz si prižgem cigareto & gledam, kje je kaj sumljivo. V divjaku nenadoma začutim nekaj človeškega. Hah, kako relativen pojem!

Gleda tip kot Kasper Hauser cigaretni dim, začne migati z nozdrvmi, opazi vžigalnik, cigareto, mene tudi, nekako skozi vse to je gledal (skozi!) ... in – nag, kot od mame rojen.

Potem jaz potegnem zavojček na plan in domorodcu ponudim cigareto. Preden sem lahko pomislil na posledice svojega dejanja – Berti je seveda otrpnil –, je zverina spretno pograbila cigareto in samo ena je še padla iz zavojčka. Jaz se za vsak slučaj odmaknem od mreže. Človek v kletki nese cigareto proti nosu, voha jo, si jo ogleduje (torej ne more biti čisto nor), polži jo, zopet pogleda, kaj drži med prsti, zatem pa nekaj zamo-mlja, sunkovito jo pregrizne na pol in preden sem utegnil storiti kaj dobrega za človeštvo (nameraval sem mu prižgati), žre jo. S filtrom vred. Berti in jaz sva bila v pripravljenosti. Ampak tip se je, hvala bogu, enostavno samo sesedel in kmalu v trenutku zaspal.

Medtem iz ene od sob na oddelku zazveni ženski glas. Mravljinci me preplavijo s tako močjo, da mi postane hudo. Tako morbidno je paral alt težko polnočno tišino na zaprtem oddelku, da je postalo kar grozljivo ... Sedeti tam & nič storiti (komu)! Berti bi najraje videl, jaz pa tudi, da bi tip v kletki iz vrvi začel razgrajati in bi mu lahko eden za drugim zlomila po eno roko. Da bi se nekaj dogajalo ...

Nisem jih hotel več čuvati! Fuck! Fuck off!

Pesem o Marjani na morskem obrežju je že sama po sebi grozna zaradi vsebine, da ne govorim o melodiji, ko pa slišiš tisti glas ... Lasje se ti postavijo pokonci. Nekaj let potem me je še preganjalo – pesem me je lovila & morila! Ni take grozljivke! Polanski in Hitchcock – vajenca!

Tip v kletki pa spi kot otrok. In samo cigareto je hotel! Kakšna znanost v psihiatriji!

Trije osnovni vzvodi so.

Eni bi rekli: motivi.

Za bivanje med nami. Tukaj zdaj. V vili heroja Tomšiča.

Viliju so povedali: če ne greš na zdravljenje, greš na disciplinsko in kar misli si, da bo kaj drugače kot odpoved delovnega razmerja, ker si vsak dan pijan, če pa greš na dvorec, nehaš piti za par mesecev ali kako leto, urediš si invalidsko, potem pa ... piješ naprej!

Martinu žena: če ne boš nehal žlampati, se ločim! Izbiraj – ali jaz ali alko.

Poldetu so zdravniki napovedali takojšen kolaps, če ne bo v trenutku nehal konzumirati alkohola ...

Pri večini pijancev pa je (bila) kombinacija vsega trojega. In ravno ti so bili najhujši! Nepoboljšljivi. Ni se jim izšel račun!

Eden od njih, miren sicer, da muhi ne bi storil žalega, se je dva tedna po odpustu obesil. To je res, ampak ljudje, obešajo se tudi taki, ki nikdar niso videli zelenega dvorca niti od daleč. Vselijo se v novo bajto, potem pa hajd: trik – štrik za vrat. Ali pa si kupijo nov avto, potem pa se ustrelijo (v glavo)! O dvorcu še slišijo ne. Omislijo si lastno ljubico, z ženo na vratu – tega res ne preživiš, če še piješ povrhu ... Omamijo se s plinom! Če jih že prej ne pobere infarkt ...

A usoda se (rada) poigrava s tistimi, ki bi radi splavali na površje, in tudi s tistimi, ki jim je vseeno. Končaš točno tako, kot končaš. In – nič drugače. Če razume to povprečen človek ...

Med gledanjem dnevnika jaz počnem vse drugo, le dnevniku ne sledim.

Ne smem. Zaradi sebe. Če razumete ... Zaradi tega imam težave s terapevtskim osebjem. Ne razumejo unikatov! Pa ravno oni bi jih morali! Tukaj smo: unikat pri unikatu! Skupen nam je šnops, tu smo enaki drug drugemu kot jajce jajcu, vse ostalo ... unikat pri unikatu, kot rečeno!

Dnevnik me tudi sicer spominja na torturo v možganih iz časa, ko sem moral služiti vojsko. Vojska velikokrat pomaga, da dvor nikdar ni prazen ...

Saj poznamo to: mlad nadebuden fant, poln optimizma, elana, nasmejan, čarobno prepreden z idejami, kako izkoristiti življenje, pride v vojsko in tam – če je vsaj malo normalen – začne piti! Ako je dovolj občutljive sorte, mu uspe postati alkoholik v pičem letu dni. Tako je bilo z bratom, s sosedom, z bratrancem, s stricem, še enim sosedom ..., tako je bilo od vekomaj in še bo nekaj časa.

Dokler ne pokoljemo soldatov & politikov, ki dopuščajo te nehumane akcije na račun človeka in njegovega dostojanstva. Tudi v vojski smo morali obvezno gledati dnevnik. Če to komu kaj pove ...

Nekoč sem izjavil (in ostal živ): najprej te hočejo pohabiti v vrtcu.

Potem nadaljujejo v šoli pa na srednji stopnji, kar jim ne uspe, naredijo še na akademiji – akademiki so najbolj nevarne živali –, če se pa model še upira, naredi svoje vojska, v skrajnem slučaju pa je tu še psihiatrija. Alfa in omega vsega civilizacijskega napredka ...

Nič nimam proti sistemu in režimu. Tudi če bi kaj imel, mi nič ne bi pomagalo. Kvečjemu obratno! Bojazljivci in bleferji uporabljajo ti dve besedi, da opravičijo pred svojo zajčjo dušo tiste-

ga krokodila v sebi. Ko dobimo predsednika, da se ga bog usmili, rečejo: če ga ne bi volil jaz, bi ga pa drugi ... Vsak to reče, zato – imamo predsednika. Če Židov ne bi metal v peč tisti pastorjev sin v Dachauu, pisal bi se drugače najbolj zaposlen kurjač na svetu.

Dule je dokazoval svojo unikatnost kot vsi: unikatno!

Vsi pijanci imajo vzdevke, ker ne moreš nositi krščanskega imena, če si zapit. Navadno so vzdevki dvozložni, da se lahko alkoholiki sporazumevajo med sabo tudi, ko skoraj ne morejo več govoriti (od utrujenosti in odtujenosti). Daka, Duca, Dule, Zule – če je bil prej Sulejman ... Maka, Luka, Onza, Pipo, Cena, Jaka, Popa ...

Dule na dvorcu miren, tih, zamišljen, redkobeseden, počasi delujoč, star ... vse to in tako, a še ne betežen. Spomnim se ga od nekod (v cerkvi se nisva srečala, to je gotovo ... in sreča za oba), verjetno iz kake beznice. Kaj bi lahko bilo na njem unikatnega? Poznamo pač celo tolpo takih brezkrvnih depresivcev ..., ampak Dule se izkaže, ko izgleda že vse izgubljeno.

Tako sedim na terasi v naslonjaču in kadim. Poleg mene stoji Dule, ki noče sedeti. Nekaj gleda! V temo ali kar tako? Iz sosednje vasi je bil doma in prišel je pred tremi tedni. Spomnim se ga, seveda. Od ostalih unikatov v gostilni za šankom se ni ločil. Vsaj na prvi pogled. Dule stoji in gleda. Vidi pa nič. To veva oba. Zdaj sliši mene:

»Dule! Kako dolgo si že tu?«

Kronik je malo togoten, to se čuti in vidi, a mene pozna kot poštenjaka in zaupanja vrednega pijanca. Najprej ne namerava odgovoriti, a ga preveč tišči:

»Tri kidne!« (Tri tedne, prevod avtorja.)

Jaz:

»Aha! In ... kaj so ti rekli, ko si prišel?«

Mirno in kratko odvrne:

»Da bom tu tri dni ...«

Potem nisem nič rekel, ker je to najboljše, kar lahko storiš, če hočeš nekemu kaj povedati. Dule me je zdaj nenadoma pozorno pogledal.

(Od kod mu nenadoma ideja, da so ga prevarali?)

»Sedi vendar! Ne bodi satelit! Nisi avstroogrski oficir ...«

Dule oživi.

»Moj stari pa je bil!« šepne in končno sede v naslonjač zraven. Malo se obira pri tem, ne ve, če mu je prav ta čudni čudoviti stol za meditacijo – končno se zlije vanj.

»Ti misliš ...«

»Jaz nič ne mislim. Vem!« mu rečem in puham dalje. Dule sledi dimu.

»Kaj veš?« hoče zdaj kar vedeti.

»Nisem tvoj advokat, ampak povem ti kot prijatelj prijatelju, da te – nategujejo.«

Dule preseneča:

»To sem pomislil tudi jaz!«

»Ne vem, kaj si delajo s tabo stroške. Si v penziji?«

Dule prikima.

»Ko prideš dol, boš tako & tako nadaljeval, kjer si nehal! Se motim? Je pa težko, ha?«

Dule zavzdihne, da mi je takoj žal za dovtip.

(Pomisli kdaj človek, da povprečni IQ pijanca znaša več kot je povprečje treznih? Kaj bi lahko to pomenilo?)

»Pil boš naprej, ne? Vem. To vsi vejo ...«

»Pil bom naprej in za nazaj ...«

»Torej kaj? Si se zameril babi? Ženi mislim ...«

Dule pomisli. Potem začne rahlo kimati z glavo. To daje misliti, da razmišlja. Dule misli! Tudi če samo rahlo razmišlja, nič hudega! Če ima s čim. Redkost (pri njem) ...

Navadno je brez razmišljanja vlivaj vase kot mehanska igrača, ki se bori proti rji in splošni zarjavelosti. Zadnje tri tedne pa ni imel gonilnega modema. Ker pač vegetira na zelenem dvorcu ...

Dule nenadoma & nepričakovano vstane. Kar sveti se v mesečini. Vprašujoče ga gledam strmo navzgor, kaj bo povedal! Ker zdaj je skrajni čas, da se pokaže njegov genij. Tako se je (tudi) zgodilo!

»Jutri zjutraj ...« reče malce utrujeno, »... grem k njej (doktorici, op. avtorja) in ji bom rekel ...«

Tu neha. Jaz se spremenim v uho.

»Veš kaj ji bom rekel?«

Pogledal je okoli sebe in glasno, počasi povedal:

»Naj mi skozi kurac jajca napihne!«

Moral sem pasti s stola. Dule odide. Zmagal si, bi zavpil za njim. A nisem. Ker še nisem uporabljal tega besednega zaklada.

»Bomba!« sem zavpil. Kar zavpil. Res, no!

Drugi dan Duleta ni bilo več. Mislim, da ga nikdar več nisem srečal. Tudi slišal ne kaj o njem. Kot da ga nikdar ni bilo! V mojem življenju ...

»Vezela, napišite vi en scenarij ali kako se že reče ... za kulturni večer ...«

Povedala je enkrat prej, da so imeli pred leti zanimive kulturne večere, ko se je tu še zadrževal & zdravil tisti znameniti dramatik in poslanec.

»Hej! Od kod pa vam ideja, da pišem? Jaz sem glasbenik!«

Nekateri pijanci ne vejo, da se iščejo med nami foliranti. A za osebe smo še vedno samo – pijanci, brez izjeme ...

»Nekaj pa boste vendar znali napisati! Vem, da znate. In pričakujem od vas ...«

Pri tem in med tem se je zaupljivo zapeljivo in sladko smehljala.

Kaj naj skonstruiram skupaj za zadete & omamljene graščake in za zadrte ter zavrte tremolo dvorjane – pijance?

Lahek humor? Me bojo sploh razumeli? Sem dovolj nor? Sem dosti Becketta? Woodyallenovsko sem zbral igralski kader. Nekaj alkoholikov je pozabilo pisati in čitati, se je izkazalo med avdicijo. Zdaj sem razumel tudi tezo, da Branč Stanek - Tane ni vedel, koliko otrok ima ...

Ko sem Renati (sestri Renati) pokazal osnutek, se je prestrašila.

»Toliko besed?!«

Jaz se razpizdim:

»Ena ali dve manj, pa se vse spremeni v nemi film!«

»Dobro, dobro, vi že veste ...«

Pojma nisem imel.

»Pa veste vi tudi, kakšni so ti naši ...«

»Kdo – naši?«

»Nooooo ... alkoholiki!«

»Poznam jih mnogo bolj, kot si sploh lahko zamišljate!«

»Mislite?«

Drugič v dveh dneh sem potrdil, da vem. Potem sem jo vprašal po graščakih. To so oni, ki se jim je sfuzlalo brez alkohola. Tablete ... šoki ... stres ... tašče taščice ... služba ...

»Eh, za njih ne skrbite.«

Kratko mi je povedala vse. Vsem na očem. Naj ne skrbim. Sicer pa ima prav ...

»Če bo en sam ugotovil, da to ni gledališče, pač pa klinika, potem ... potem ...«

Nisem znal dokončati stavka.

»Če jih pa držimo v iluziji, da so v pravem gledališču ...«

»... se nam ne more nič zgoditi ... Ampak, je to možno? Je mogoče?«

»Morda, ampak to je naporno,« reče mehko sestra.

Trebuh ji venomer valovi. Benti!

»Polovica igralcev se bo od treme podelala,« me straši Renata, »... druga polovica pa pozabila besedilo ...«

Kaj si privošči ta opica! Draži me!

»Tisti dve besedi! Bomo videli!«

»So rekli slepi ...«

Hm.

Najprej mi je padel v oči, zatem pa zelo zelo v ušesa – Topol.

Ime mu je bilo Janez. Iz Bresternice. Vrag še po X kraju! Ni kraja, vsaj v naši deželi ne, brez pijanca! Nihče več ne verjame v anonimnost ...

Šahiral je Janez z nekim Mirkotom, ki si je venomer lizal blazinice na prstih in grizel nohte.

Pravzaprav ni bilo lušno gledati. Ko mu je Janez zaprl kraljico med svoje kmete, je bil kar škrlatno rdeč. Po čudežu mu je uspelo rešiti glavno figuro, seveda na račun konja in treh kmetov, da Janez ni mogel verjeti svojim očem. V resnici ni bil Mirko, pač pa Maks. Pijani Maks. Pri drugi mizi je nekdo reševal križanko (ne vem, če tisto ni bil Mirko?)! Bentil je občasno zraven, pa praskal po papirju, napisal je črko, jo zbrisal, besnel zraven ... Topol je nenadoma vstal – potem ko je Maksu uspelo rešiti svojo damo –, pred tem je dal nasprotniku šah, nakar je nenadoma stal poleg križankarja. Sklonil se je nadenj, splazil nenormalno kot gorjačo dolg kazalec (res je imel prste kot Paganini), potem pa se zadril zategnjeno s hripavim, od alkohola iznakaženim baritonom: »Tiiiiho!!!«

V raju sem, vse kaže. Ali je bilo to resnično tako izvirno smešno ali pa je samo meni vse smešno za umret? Sem bolan? Bolehram za neznano boleznijo? To mi je še treba!

Dušil sem se v solzah, ko je Topol svoj tiiiiho ponovil še enkrat, tokrat za spoznanje tiše, a bolj avtoritativno. Topol! Topol!

»Ti si moja rešitev! Tebe sem čakal, tebe iskal! Zvezda boš! To ti obljubljam! Kak Broadway! Topol iz Bresternice!«

Tako sem prišel do prvega, hkrati pa glavnega igralca. Scenarij mu ni delal preglavic. Tiiiiho. To je bilo, kar je moral reči. Štirikrat.

Rabil sem rdečo nit. Našel sem jo. Leit motiv. Tiiiiho!

Simbolično, z eno besedo bom nakazal kruto realnost, ker odločil sem se, da bom realist. Ne čisto pravi, ampak malo nad vsem: nadrealist! Surrealist. Krut! Ruralen! Pastoralen! Prostak na meji okusnega. Meje seveda postavljam po lastni presoji, s svojo estetiko ...

Najdem še jezиковo Marušo iz Prekije, ki je venomer grozila, ko smo stali v vrsti za zajtrk, da bo nekoga obula. Povedali so mi, da hoče reči: ubila! Še trije ortodoksni kroniki mlade generacije in stari Feliks! Ansambel je nared.

Presegli smo seveda vsa pričakovanja!

Dvorjani & graščaki so se zabavali, da nikoli tako, največje salve smeha in na koncu aplavza pa je požel seveda – Topol Janez iz Bresternice. Petkrat je prišel na sceno (ker sicer je sedel med publiko), točno v center dogajanja, kjer se nič ni zgodilo – zapičil je svoj zdaj že slavni kazalec, tisti silni prst, v prazen prostor nad glavami nastopajočih, potem ga je zavihtel, kot bi z gorjačo opletal, skrivil je svoj že tako skrivenčen ksiht; skoraj izmaličil se je v prid umetnosti, nos mu je zaplapolal, oči so mu stopile iz jamic, da je bil podoben Petru Lorraineu, in – zagrmel je svoj

tiiiiho!

Prvič. Publika je šokirana!

Drugič. Opazim jaz, da sestra nekaj namiguje medicincu in kaže s prstom na Janeza. Hitro pristopim in pojasnim, da je moja gledališka igra moja, predvsem pa alternativna, da v njej igralci sedijo med publiko, ne vsi seveda, skratka: Topol je – akter! In ima pač samo eno besedo v scenariju. Sestra, ki me še ne pozna, pogleda mene in strežnika in končno vpraša:

»Kdo ste pa vi?«

»Scenarist & režiser. Slovenski Woody Allen.«

»Ha ha, kako smešno! Tisto je torej del igre?«

Umolknila je. Odslovlila strežnika in sedla nazaj. Jaz se oddaljim. Od tistih nog.

Medtem je Topol tretjič zarobantil svoj tiho – še večji nemir med publiko. Eni so se čisto sprostiti. Kar glasno so komentirali: ga vidiš ... nekaj hoče ... ja, ni mu prav ... meni tudi ne ... mogoče se heca ... eh, jezen je ... je vedno jezen ... moram ugotoviti ... ti kar, jaz mu verjamem ... ni kaj razmišljati, je tako prijetno ... mi boš posodila tisto knjigo, Lily ...

Norci & pijanci se umirijo, igra steče naprej. Očitno jih je zanimalo, kako se bo končalo. Nihče na koncu ni opazil, da je igra brez konca ...

Ko se je Topol četrtič zadril svoj tiiiiho, slišimo prve rezke žvižge in obešenjaški smeh!

Nekdo se kar krohoče, ko gre Janez nazaj na svoje mesto med publiko. Nekdo mu iskreno čestita.

»Olivier Lawrence! Moram te predstaviti ženi!«

Topol stoje pogleda po dvorani, obrnjen proti občinstvu se zave, da je prišlo njegovih pet minut. Vsi se zazrejo vanj! Njegovih pet sekund se konča tako, da mirno sede in prekriža noge. Ko petič in zadnjič izreče svoje besedilo, publiki končno odpre pokrov – huronsko razgrajanje! Rock koncert ...

Nobelove nisem dobil in v Hollywood me niso poklicali. Že vejo zakaj.

Bolniki pa se niso umirili niti potem, ko so čakali na večerjo, komentirali so igro in šele ko so zajemali juho, se ni dalo slišati več nič drugega kot goltanje in zadevanje žlice ob krožnik. Če lahko tistemu rečemo krožnik ...

Skoraj ni pijanca, ki ne bi imel kakega talenta ...

Milan mi po večerji reče:

»Temu ti praviš gledališče absurda?«

»Ne. Ti pa lahko.«

»OK! Pa bom!«

Ko ni čas zajtrka, kosila, malice ali večerje in ko ni čas terapije.

Kaj počnejo pijanci na Pohorju? Štejejo smreke? Odkrivajo mravljišča? Tečejo za zajcem? Boš ja!

Večina med nami so kadilci. Smo. In še bomo! Pa naj nas eni še tako jebejo in nam jemljejo veselje do življenja (sebi so ga že) ..., njih filozofija je pač taka, da je treba živeti dolgo in se odrehati zato, da živiš dolgo. Spačeni & pohabljeni!

Imajo se za ..., ne vem, za koga ali kaj se imajo!

Tu zgoraj nimajo kaj iskati. Vsak alkoholik je kadilec, izjeme pa so samo zato, da potrdijo to pravilo. Res je, da v zaprtih prostorih ne kadimo - tudi če jih odpremo, so še vedno mišljeni kot zaprti - zato pa imamo zunaj obilo časa in tudi prostora za majhne radosti. Ne moreš vzeti zasvojenemu dveh stvari hkrati! Nekaj redkih prebira čtivo, se reče: revije & časopise - knjižnica je zato, da je ...

Nekdo igra namizni tenis, nekdo drug meče pikado, jaz se zaprem v žebljanko in si kot šef privoščim cigareto, potem ko na stežaj odprem okno v svet. Okno gleda v strmino in rob gozda, predsednik Amerike me ne vidi, ker me ščiti tista gromozanska smreka. Potem je tu tip, ki venomer pobira z miz pepelnike in jih čisti - enega za drugim ... Vse to je legalno ali vsaj pollegalno. Včasih si kdo privoščil sotrpina. Iz objestnosti, iz dolgega časa, zaradi sadizma ... več razlogov je, da koga malo pojebeš v glavo! Štefan si je privoščil Srečkota. V začetku je marsikaj zabavno, a dalj ko traja, bolj se zabava spreminja v triler, recimo. Kje je meja med zabavo in jebo? Tam, kjer je meja med tragedijo in komedijo!

»Srečko! Pridi malo sem!«

Štefan ima močan glas, Srečko pa je novopečeni alkanolni odvisnik. Štefan ima žameten glas in še bolj žametno plešo. Tako lepo zašpila: Srečkopridimalosem ...

Srečko pristopi.

»Kaj pa imaš tako rdeč nos?«

Srečko se dotakne svojega nosu in spet spusti roke, akoravno ne ve, če mu je dovoljeno, da jih spusti. Ni še povsem adaptiran in stvari še mu niso čisto jasne. Rad bi dal roke v žep, a ne naredi tega. Ne ve, kdo stoji pred njim, ne pozna še vseh pijancev. Izgledal bi preveč nonšalantno tako z rokami v žepu in zato tudi sumljivo (alkoholiki, vsaj večina, postanejo proti koncu zdravljenja zelo nonšalantni in še bolj malomarni bi postali, če jih ne bi vsak dan spominjale terapevtke, da se človek ne sme zapustiti, torej preveč sprostiti). Tista zanimiva nonšalantnost pa se izgubi kak mesec pred iztekom zdravljenja, ko se vsi pripravljajo na zaključni izpit. Najprej te nekaj mesecev razstavljajo na prafaktorje, trgajo te košček za koščkom, da tudi najbolj butasti ugotovi, zakaj

je pil. Ker če ve, zakaj je pil, potem je še upanje, da ne bo tega, takoj ko pride ven, tudi nadaljeval! V določenem obdobju rehabilitacije pa vsak pijanec postane nonšalanten, pred tem, pa tudi po tem, pa seveda depresiven. Srečko ne ve, kaj je sumljivo in kaj ni sumljivo in zato ne da rok v žep. Strah ga je malo. Štefanov glas ga pokori.

»Kaj je z mojim nosom?«

To pa upa vprašati. Pravzaprav mora.

»Tebe sprašujem! Imaš rdečega, kot da si ga nekje na skrivaj luckal ...«

Bližnji alkoholiki se namuznejo. Srečko to opazi, ves je že strt ...

»Če ga kje skrivaš, nas povabi! Umiram od žeje. Kaj ga boš sam pil!«

Srečko na skrivaj pogleduje proti oknu pisarne, v kateri je dežurna sestra, hkrati pa začne stopicati na mestu. Gleda Štefana, cipreso zraven sebe, pa v tla, v sotrpine ..., potem pride k sebi oziroma vsaj misli, da je prišel:

»O čem pa govoriš!?«

Štefan lopne zdaj nesrečnega Srečkota po rami.

»Kaj si pa sinoči počel pri tistem grmu?«

Srečko sploh ne pomisli, da nič ni počel za nobenim grmom.

»Za katerim?«

»Tam! Za tistim ...«

In Štefan pokaže z roko proti vrtu. V njem je tisoč grmov ... Nestrpno, ali pa se je samo delal nestrpnega, Štefan privzdigne in prestavi nesrečnika:

»Stopi bolj sem!«

Nesrečnik gleda roko in Štefana in vrt, ne ve, kaj naj reče ...

Potem spremeni barvo. Začne si otipavati grlo!

»Jaz ... jaz ... sestra! Sestra!«

Prijemlje se za prsni koš, glavo ... končno odskače. Rahla kap.

»Si ga nisi malo preveč privoščil?« končno vpraša Toncl.

»Eh, Tonč! Kaj pa ti veš! S takimi moraš ... tako in ne drugače!«

Tudi Štefan se je spremenil po skoraj šestih mesecih. Značilno. Za tiste, ki se spreminjajo. Kdaj pa kdaj je dobro. Če se spremeniš ... Ne sme se pa dogajati prepogosto. Se lahko izgubiš (med tem spreminjanjem) ...

Eno jutro je bilo pravšnje.

Da se iz njega izcimi prijetno dopoldne in kasneje še kaj več ... prijeten dan, recimo! Obetalo se je dopoldne, ki bo razmajalo okus esteta. In iz dneva naredilo burko! Tipa smo potem klicali Bum bum.

Bum bum se je pisal Javornik, ali pa

Podjaveršek, ne vemo več točno, naj bo kar Bum bum. Joco.

Joco mu je bilo ime. Ja, Joco potegne listič s vprašanji. Kot na maturi. Tudi enako slovesno kot na maturi se drži Joco. In enako nebogljen izgleda. Drži se pa slovesno, čeprav nikdar ni hodil v gimnazijo. Bil je (skoraj) uspešen gradbenik. Potem se je zaljubil. Dovolj, da je danes z nami na Pohorju. Mislim pa, da se je potem pobral, če se prav spomnim.

Tu pa tam se najde kak, ki potem res ne pije več. Nisem edini.

Sestra Majda ga je grdo prestrašila. Izživljala je nad njim svoj sadizem (zaradi svoje službe seveda) in ga – poteptala. Naredila mu je dobro. Zelo jo je moralo boleti, da ga je rešila alkoholizma – ne ravno alkoholizma, pač pa njegovih negativnih posledic. Ker alkoholizem ima lahko tudi pozitivne posledice. Saj vemo. Za tiste, ki ne pijejo. Recimo, če alkoholik crkne, preden potroši svoje imetje ...

Že dva dni je Majda prav pikantno opazovala Jocota in čakala, da pride na vrsto. Je bila zaljubljena vanj? To se ne sme domnevati. Potegnil je gradbincev pravo vprašanje – pijanski maturant prebere: kaj je delirium tremens, kratko delirij?

»Nikdar čul,« reče mirno Joco.

Strokovnjak za mirnost. Od kod mu izobrazba?

Karl je razmišljal o svinjskih rebrcih in – cvičku. En kozarček. Samo en. Ki ni noben!

»Niste prebrali skripte ali pa ste jo, pa nič ne veste? Vam povem jaz, kaj je delirium tremens?«

»Če se vam ljubi in če mislite, da bom razumel. Znam biti zelo staromodni ...«

Javornik me je takoj očaral. Njegov nastop! Prav modernistično se je lotil sestre. Ona pa njega. Ruralno, grobo, moderno, z belino v mečih in s črnino v očeh – zatolkla ga je prefinjeno in nič kaj drugače:

»Zaradi delirija ste bili tik na tem, da vas več ne bi bilo!«

»Tako resno je bilo?«

Joco pogleda okrog sebe. Sami sivi, zdolgočaseni frisi ...

»Samo šalil sem se. Sem pač pil tako kot vsak ...«

Sestra pogleda po nas.

»Kot vsak izmed njih?«

»Recimo ...«

Joco se popraska.

»Se vi sploh zavedate, da ste hodili po tanki liniji smrti? Da ste viseli na nitki?«

»Ne. Bi se moral?«

»Veste, kako vem, kaj je bilo?«

Zaupno predrzno se nagne sestra Majda z oprsem vred naprej in sprede:

»Šla sem tam mimo. Bili ste v sobi in – v deliriju. Ustavil me je vaš srčni utrip! Pulz, v resnici ... Srce vam je butalo s takšno silo, da sem skozi vrata slišala: bum bum bum bum! Skozi vrata ven!«

»Kaj ste slišali?«

»Bum bum.«

»Bum bum?«

»Ja,« reče že skoraj razdraženo, »... bum buuuuum!«

Joco utihne. Pogleda v zrak, pa po obso... alkoholikih, zatem pa se ozre še na sestro in vpraša spokojno:

»Je to kaj posebnega? Mislim ... med pijanci ...«

Sestro kar privzdigne s stola. Naenkrat zažari in reče bolj zase kot nam:

»Fant dragi, kaj takega še v življenju nisem doživela! Imeli ste res srečo! Edinstveno srečo, da ste še živi!«

»Torej sem – srečkovič?«

Joco kar zadiha. Z njim tudi mi. Vsi smo srečkoviči!

Sestra Majda zdaj navrže, ker potem vstane in odide:

»Če doživite še en tak delirij, vam zagotavljam stoodstotno smrt. Če ste človek ... Danes si lahko v miru preberete – saj poznate črke –, kaj je delirium tremens. Preživeli ste ga, morda je dobro o tem kaj vedeti ...«

Joco Javornik, imenovan Bum bum, se je potem srečno poročil.

Pil ni več. Pač pa sta se z napredno ženo – oba v vseh ozirih napredna – začela predajati razvratu THC-ja (trava marihuana daga gandža) in plovbi z njuno barko. Še danes ne ve Joco, kaj je delirij, a mu to ne greni življenja!

Res se moramo zavzemati za spremembo načina življenja in – razmišljanja!

Zmazal se je torej Javornik skoraj nepoškodovan, ker nihče ne uide alkoholu brez poškodb. Nekatere so trajne ...

Recimo: poškodba v možganih – skoraj parnormalno razmišljanje –, ko zagledaš pred sabo pivo in ga: ne spiješ! Spije ga nekdo drug. Ti si pa zraven. Igraš palčka ... Najboljše, če ti je ime Pavel ...

Tudi Pavla smo imeli.

Pravi apostol! Prišel je z neke žage. Med žaganjem se je zapil. Prstov je imel vseh sedem. Lahko bi si v miru urejal lasišče, a si ga ni. Bil je bolj plešast kot ne. Ni ga utrujala plešavost, pač pa jalovost njegovega zakona. Naenkrat je postal palček.

Palček je postal srdit, ko je našel svojo ženo

z drugim.

Prekleta baba! Jemlje mi veselje do življenja!
Pavel je poetična duša. Poetski! Narobe je gledal na Shakespearja in njegove verze je razumel po svoje! Bil je prošekspirijansko usmerjen, ko je klofnil Andrejko ... ne, to je bila sestra - Alenčico je mahnil, njenemu ljubimcu pa prerezal gume na avtu in enkrat podplate na čevljih. Potem je nož spravil. Na varno ga je skrnil pred sabo. Ker zdaj je začel živeti. Prej je samo žagal, zdaj ga je tudi žgal, ne samo žagal ...

Pila sta z Albinom, pa s Cenetom, pa ... kaj bi naštevali ..., nekaj jih je bilo! Pa Lojz recimo, pa Franček, pa Tine Tinč, Zvonka, Marjeta s tistimi joški ...

Pavel je spet začel metati karte. To ga je sezulo & sesulo! Zdaj je med nami. Bolj shizo kot kdaj koli prej in bolj poln nekega škratovskega veselja, zvrhan elana in naboja, kot da so ga napihnil angelci.

»Mislim, da so kristjani vse zafukali ...«

Preden sem lahko odgovoril, da se strinjam, je nadaljeval.

»Pravim: mislim! Tako mi nihče nič ne more. Usede se mi lahko vsak, saj veš kam ...«

Oba sva utihnili in poslušala večer. Tiste ptiče, pa posamezne besede iz jedilnice in ... v daljavi se je slišalo, kako diha pod nami neka neumna pločevinasta civilizacija, pred katero smo vsi skupaj spizdili, da ne bi sebi ali komu drugemu kaj storili ... sebi smo dovolj ušpičili, to ni kaznivo po paragrafih, drugih ne smemo, kako se izraziti ..., nič jim ne smemo, jebenti!

»Med menihe bom šel,« je nenadoma rekel Pavel.

»Jaz ti ne branim.«

»Vem, zato pa povem to samo tebi.«

Kar obvladal se je zadnje čase. In šele v 24. potezi sem ga matiral. In malo so ga nagnile k svetobolju te tabletko, mislim.

»Ko boš nehal enkrat žreti to sranje, se bo stanje spremenilo.«

»Verjamem, ni pa rečeno, da na bolje! Baba se še bo naprej kurbala, tudi ko ne bom žrl te barvne farmacije.«

»Nič ne pride na obisk?«

Zdelo se mi je, da sem jo prejšnjo sredo opazil, kdo bi sicer sedel ob njem in se tako intimno pogovarjal z njim? Zatajil jo je!

»Ženo si zatajil? Si nor? Ti smrdi glava?«

»Kaj naj rečem?«

Palček si vije roke ...

»Kaj pravi? Te zapušča? Ali prosi odpušča-nja?«

»Ne ve, kaj naj naredi ...«

»Ne ve? Kaj je po horoskopu?«

»Tehtnica, se mi zdi ...«

»Ha! Ti jazbec, ti! Možgani ti še vedno delujejo.«

»Naj bom vesel?«

»Jezik se ti bo osušil, če boš tako govoril ...«

»Če ne bom več pil, res!«

»Ne boš več čutil šnopsa, ki ga sanjaš, ti voluhar! Ali albanskega konjaka, ki ti prežema vsako celico ...«

»Pusti celice, pač ne bom več pil!«

Pavel je popizdil!

»Umiri se, no! Gledajo te!«

»Ko jih jebe! Med menihe grem!«

Močno sem dvomil.

»Kaj pravi baba, te sprašujem.«

»Da naj se jaz odločim.«

»Ha!«

Povem mu, da ima zafukano ženo.

»Življenjski izpit, Polde! Premisli!«

»Jaz sem Pavel!«

»Že v redu.«

Potem mu natočim čaja.

»Tu sedi, ne uidi! Scat grem ..., da se mi ne premakneš!«

Obsedel je kot kup nesreče. Razen palčka Pavla ni bilo v vrtu nobenega (več). Podprt z rokama se shizofrenik odloča med treznim življenjem z zvesto Alenčico in pijanim vegetiranjem s kurbo ... konca ni blizu ... Potem je pa še tu trezno meništvo z askezo & pijano meništvo in razuzdanost ...

Zmotil sem ga v tem razmišljanju. Vedno pridem pravi čas. Zanimivo, glede na to da sem se rodil v napačnem času. Ne samo to! Tudi na napačnem kraju ...

Sem edini na dvorcu, ki sem tu prostovoljno.

Čeprav smo vsi - od prvega do zadnjega - prostovoljci. Razlika je vseeno: ne jebe me zdravje (hitro potrkam po leseni klopci, na kateri sediva s Pavlom). Nimam žene. Torej ni grožnje z ločitvijo. Nimam službe. Ne bojim se disciplinske komisije. Sem svobodnjak. Vetrnjak! Honorarec. Izven dosega morale in onkraj etike - držim se modre misli, da je prava morala nad moralo. Sem razdiralen element. Delujem subverzivno na zelo zelo dolgi rok ...

Pavel si na mile viže & vse kriplje prizadeva, da bi pravilno usmeril svoj tok življenja in se zdaj vpričo mene - adekvatnega pijanca z renomejem - odloča, katero pot bo ubral v preostanku življenja. Pa se je možno tako v dveh minutah odločiti? In se tega potem držati? In - je to sreča v življenju?

»Kaj bi ti sploh rad?« sem ga vprašal v majskem večeru.

Luči gorijo. Pavel hoče nekaj medletiti. Ne ve odgovora!

»O, ti parazit ti! Če mi ti poveš, kaj bi rad ... mogoče še jaz tebi.«

Prizadel me je s svojo iskrenostjo. Pravi škrat. Naenkrat se sam spremenim v škrate.

Dovolj, da sediva samotna, osamljena palčka za tisto mizico v vrtu sredi rož ... grmovje, trava, stezica, ptički zapirajo delavnice, vse je tihotno ..., vse je tako lepo urejeno! Le palčka sta bolešno divja v svojih razmišljanjih o življenju.

Nihče od naju ni odkril tople vode. Jaz nisem vedel, kaj in kako s svojo prihodnostjo, on - še manj!

»Že v osnovi smo vse zajebali.«

Pavel glasno meditira naprej:

»Družina je pomota, ne vem, če ne celo neke vrste zlo! Zaradi enega promila zakonov, ki so, kot bi morali biti, si vsako tele hoče omisliti družino in zajebe sebe ter druge!«

Poslušam ga, on pa kar narašča:

»Otroci so žrtve. Iz njih nastanejo psihopati, mi si pa zatiskamo oči, ker vemo, da smo jih sami naredili ... Ampak! O Freunde! Nicht diese Tonen, je rekel Beethoven in šel napisat hvalnico veselju!«

Pavel tisti večer ne reče nič več.

»Če bi bil še enkrat star pet let, bi bil violinist! Žgal bi ga po strunah in se spremenil v električni grelec ...«

Potem se je odselil v tujino.

Sem izvedel & nič več slišal zanj. Morebiti še bom? Čeravno ne berem osmrtnic. Prebral pa sem osmrtnico, ki so mi jo pokazali pri zajtrku! Bernard!?

Bernard mu je bilo ime in bil je premlad, da bi imel kak pameten vzdevek. Znal je risati. In enkrat me je med obveznim gledanjem dnevnika narisal ...

Reševal sem križanko - kar je daleč od reševanja sveta -, dnevnik je razgrajal: poplave, požari, vojne, lakota, atomska z leve, človek bomba z desne, sonce ugaša, Evropa crkuje, kristjani se množijo, Kitajci so po novem pri fuku previdni s kondomi, Damjana se potepa po Madaga... po Mongoliji in fotografira cvetove akacije. Bernard pa me riše. Tudi on ne rešuje planeta. Po svoje si je omislil ubijanje časa. In malo humorno. Zato me riše - vzal si je tako mene za talca! Ovekovječil me bo!

No, zadel me je v redu. V dvajsetih minutah ...

Potem je še malo retuširal zadevo, ker dnevnik je trajal in ni kazalo, da bo kmalu konec torture, malo pred spanjem je bil portret končno narejen.

»Mislim, da sem te dobro zadel, ha?«

»TV te inspirira, izgleda.«

Lopnil sem ga po rami:

»Gut, pir imaš v dobrem!«

Oba sva se zarezala. Potem sem opazil tisti trak!

»Zakaj si me zadrnil v črno?«

Skomignil je, češ - kar tako ..., lahko tudi prebarvaš. Nad mojim portretom, ki ga je res dobro zadel, je bodel v oči nekak črn žalni trak, ne vem, zakaj ga je narisal ..., res grozno. Kljub temu sem sprejel svojo sliko.

»Ne delaj več tega, pizdo!«

V civilizacijo je odšel dva meseca pred mano.

Preden sem sam zapustil dvorec, mu je uspelo, da je preminil. Smrtno se je ponesrečil v avtomobilski nesreči, ko so se vračali zjutraj iz disco kluba.

Ne vem, če ni štel 22 let ... Bil je obetaven, bi se reklo.

A rojen za to, da bo hitro preminil.

Če v redu premislim ...

Kaj se je zgodilo z njimi, ki so kdaj okusili dvorec v vsej svoji norosti? Pod krošnjami smrek - tistih, ki se košatijo in bohotijo okoli nas in dajejo izraz temu kraju -, temu zbirališču usod in razklanih pijanih pijanskih duš?

Zeleni dvor - pribežališče grešnikov, ki se ne morejo in nočejo soočiti s sožitjem s sodobnimi zombiji in z iznakaženimi posamezniki na položajih in funkcijah in so prestrahopetni, da bi zaživel pravo življenje: brez šikaniranja, ukan, pohlepa, policije, vojske in akutne oblasti s svojimi neumnimi zakoni in verskim fanatizmom vred!

Poslali bomo pijance tja, kamor sodijo - v divjino, da se njihovo hrepenenje, pomešano s strastjo, razblini in izgubi med iglicami in vršički, med listjem in vejami stoletnih smrek v eter! Potem se vse skozi veter in čas prečisti in prežarči, preusmeri in pade ven skozi druge ljudi, druge face, ki zamenjajo nas, vsaj za nekaj časa, dokler njih spet ne zamenjajo mlajši bratje in mlajše sestre, bitja z izgubljenimi očmi ...

Večkrat bi se morali vprašati.

Zakaj se nam zdi kar a priori normalno vse tisto, kar dela in počne večina. Slej ko prej bi nas iskren odgovor zelo prizadel, da ne rečem - uničil!

Fredi se je obesil, Bernard, kot rečeno, ponesrečil, Milan je izginil, kot da nikdar ni obstajal, Janja si je spustila plin ... Tomo se je ponovno zapil, eh ... palček Pavel je v tujini, kaj tam počne, ve samo bog ... Maks vegetira na robu obupa in samo vprašanje dni ali tednov je, kdaj si bo spet naročil konjak in zaklel, kakor zna samo on: porka marija!

Kakor da bi veljalo: zdravljenje nas v resnici

še bolj pohabi, tokrat z blagoslovom oblastnikov in drugih, ki se gredo te igrice v grozo nas in sramoto zanamcev.

Praskamo se, kjer nas ne srbi.

Če se te v teh mesecih modrovanja in nihanja ni nekaj dotaknilo (kak preblisk spoznanja), je bil to stran vržen čas. Ali pa moraš biti res retardiran ...

Na dvorcu sem doživel čudovit napad podjetnosti.

Postal sem podjeten v zdravem smislu. Lopovski torej! Naenkrat tisti, ki - kuha kavo. Ki skrbi, da je kava, ko mora biti kava in ne čaj, odgovoren sem za blagajno in odgovoren za zaloge. Nič ne sme motiti moje ekonomije ... Benti sveca!

Sem izgledal dovolj nedolžno za zaupanje in dosti nenevaren za občestvo, s katerim sem delil prosti čas in streho nad glavo? Kradel nisem, to še Cankar lahko potrdi, le tisto mrzlo kavo, ki so jo prej vedno zavrgli, sem prodajal po polovični ceni kot mrzlo kavo. Bolj točno: mrzla kavica je moj patent! Odmori med terapijo so bili ravno tako dolgi, da niso bili dolgi, kratki pa zopet ne. Mala šala pohorskih kmetov. Trajali so ravno prav za cigareto s kavico. Mrzlo kavico ... Služil sem. Služil milijone! No ... Naenkrat ni bilo težav s cigareti. In čokolado ...

Nikdar si nisem o sebi mislil, da sem tako podjeten. Vendar pa - kaj mi je pa drugega preostalo? S kavo sem tudi osvajal.

Potem me je minilo zaradi nekega dogodka.

Prišla je, lepa.

Krasno sveže jutro je bilo (moralo je biti), ona v halji ali srajčki, lebdela je, na daleč je dišala po tabletah. Govorila je počasi.

Govori počasi in oči se ji hočejo svetiti, a to bo samo odsev sonca! Ima lepo nežno polt in vsa je nežna. Pri svojih (menda že) dvajsetih. Kaj počno take mladenke na psihiatriji?

Krhka. In njo si privoščim! Čeravno je v resnici zelo postavna. Trenirala je odbojko. Lepa dvajsetletnica. Džizus!

»Hej, dekle! Boš kavo? Jaz plačam.«

Nezaupljiva je ... A radovedna. Ve, da se ne sme zapreti, če hoče še kaj od življenja. Ni alkoholičarka, pač pa od spodaj - graščakinja (včasih pridejo na obhod, ni važno, če ne vedo, kje so ...), dvajsetletnih alkoholikov pa si tudi dežela, kot je naša, ne more privoščiti!

»Kako ti je ime?«

»Suzana.«

In me gleda tako naivno in nedolžno, da mi hoče postati slabo.

»A! Lepo ime.«

(Nekaj let kasneje sem v svoji bukvi o imenih zapisal o Suzani: Suzana je gola tudi takrat, ko ni gola. In tudi takrat, ko ni gola, je - gola. Mislim, da sem kar zadel!)

Njej pa seveda nisem upal povedati, da je podobna tisti Suzani z Rembrandtovo slike, ki jo nadlegujeta dva pohotna starca. Kot da bi slutil, da to ve sama. Ker jo menda že celo življenje - odkar se zaveda sama sebe - nadlegujejo kurofuki.

Pa še živeti ni začela ...

»Lepa si. Imaš fanta?«

»Ja.«

»Kje je?«

»Spodaj.«

»Kje spodaj?«

»V mestu ...«

»Aha! In ti?«

»Zgoraj.«

»No ja, lahko rečeš tudi tako ..., čeprav smo zgoraj mi!«

Poudaril sem - mi. Ni se zmenila za moje poudarke, zaupno je sedela ob meni, da mi je začel vstajati!

»Ampak on počne, kar hoče, ti pa ...« nisem vedel, kaj naj rečem, ona pa je skoraj neopazno kimala. Sploh ni pričakovala, da bom povedal do konca. Udaril sem v drugo:

»Je lep?«

»Kot princ!«

Malo neobičajno, skoraj obešenjaško se je pri teh besedah nasmehnila.

»Lep? Kaj ti to pove? Glede na to, da ...«

»Košarko trenira!«

»Hm, lep je kot princ, košarko trenira, spodaj je svoboden kot ptiček na veji ... Kaj ti to pove?«

»Da ga osvajajo druge, ne?«

Povedala je tako, da ne vem, če je bilo nepričadeto ali pa se ji je zbudilo kakšno čustvo pod vsemi temi kilami medikamentov ...

»Pametna punca! Kava je močna?«

»Saj menda veš, kakšno si skuhal ...«

Odvrnil sem, da vedno poskušam storiti najboljše, kar znam. Včasih je tako, včasih drugače ...

»Je okusna? Ali pa ni?«

Nič. Tiho je, gleda proti gozdu. Začel sem kuhati dve res močni, samo za - naju! Skoraj bi obema strl srce, se je izkazalo!

Suzana reče:

»Jaz sem tu, on je tam!«

»Ja ...«

»Že dolgo me ni obiskal.«

Takoj zgrabim priliko in nesramno dodam:

»Misliš, da te je pozabil.«

»Ne vem ...«

Nenadoma trzne in oči se ji resnično zabliska-

jo. Še je živa!

Potem dodaja:

»Kaj pa naj storim?«

»Če te vara? Nič! Ali pa ... še ti ga prevaraj!«

Zgane se, popije požirek, me prime za roko in reče: »S kom?«

Jaz brez razmišljanja (in cel trd), pripravljen skočiti na pomoč:

»Z mano!«

Pogledam jo v oči in vidim, da že lep čas strmi vame. Zdaj spet dvigne skodelico, jo nese k ustom, a ne popije. Z obema rokama jo drži pred sabo kot hostijo in pravi:

»Dobro. Kje?«

Za trenutek sem oropan vseh čutov, kot da me je grom zadel z vedrega neba! Sploh ne vem, kaj se je zgodilo, potem mi šine: če te vara, nič ... še ti ga prevaraj ... s kom ... z mano ... dobro ... kje ...

Jezus! Sprašuje me, kje bova fukala! Naenkrat mi je res stal kot krepelo. Pa kava je bila močna ...

Morda me je klik v srčni mišici opozoril! Fant, ne špilaj se! Veliki problemi nastanejo iz malih! Kot bratje Dalton ti zasenčijo obzorje in zagrenijo ostanek življenja. In bednega bivanja ... iz noči v dan ... in obratno ... v nedogled ... No!

Na najbolj nemogoče sem se rešil. Glavo je imela blizu moje, čutil in slišal sem njeno dihanje, gledal sem jo malo postrani: zelene oči, kostanjevi temni lasje, paž frizura, sočne prsi, napeta koža pod tkanino, vsnula trnuljčica ... lepa kot odmaknjena vila in ona meni tisti: kje? Ali poveljala se bom s teboj, da se maščujem svojemu dragemu, malo pa še zato, ker mi paše! In že dolgo nisem ...

»Že dolgo nisi?« vprašam previdno. Ne ve, kaj je dolgo in kaj ne, ker čas je relativen, čeprav je vedno dolgo, ko se govori o tem ...

Preden kaj odvrne, dodam: »Jaz tudi ne.«

»Prav imaš!« vzklikne nenadno veliko preglasno - dežurna sestra takoj pogleda proti nama. Odmaknem se od Suzane. Ona tega ne opazi (dežurna pa tako in tako ne ve, za kaj gre) pa pravi:

»Prav imaš! Prevarala ga bom. Ampak s tabo!«

Ta - ampak se je započil vame kot iver.

Kako naj zdaj razložim lepotici, da odklanjam sodelovanje? V tem tako čudovitem projektu, kot je Suzanino maščevanje? Ali seks kot keks!

Takrat sem moral vedeti, kaj mi je bilo, da je nisem poveljal - res ... bil je maj in hotel Grm so že odprli ... Vem mogoče danes?

Ne. Nekaj pa mi vseeno obskurno blodi po labirintu duše: je res krivo, da je nisem - to, da je pod medikamenti? Da je bolna? Tudi jaz nisem bil čisto čist. Minus krat minus daje plus. Če bolnik spolno občuje z bolnico, je to greh? Je kaznivo? Igra hormonov v psihozi? Ali pa sem

bil - preprosto - še bolj brutalen do samega sebe kot nekoč Dostojevski? Nisem upal? Najmanj veljaven razlog, verjamem. Pezde sem (bil)! Vsak mora prerasti svojega pezdeteta.

In prehitro je šlo vse skupaj! Moral bi jo, recimo ... marsikaj bi moral! Storil pa sem to (naj si končno že oprostim):

»Veš kaj, Suzana! Nikjer notri, kjer je toplo, ne moreva. Zunaj pa ni primerno. April je ...

Ni trznila, ko sem rekel april, čeprav je bilo sredi maja.

Moralist z velikim M na čelu. Humanist s H-jem! Idiot z I-jem. Kakšno remek delo stvarnika je šlo mimo mene! In jaz nisem vanj namočil niti prsta! Katastrofa bivanja ...

Štirinajst dni po tistem nisem prišel k sebi.

Ona je takrat - po krajšem premisleku - rekla samo:

»OK. Ampak ponudba bo enkrat potekla. Ali pa ne ...«

Prav hudomušno je delovala, čeprav na tabelah. Meni je končno postalo slabo. In to v redu slabo ...

Kako perfektno deluje človekov organizem v trenutkih, ko se mora odzvati. Čisto jasno sem dojel, da sem primer popolnega ... ne vem, kaj naj rečem ..., skratka: takega, kot sem bil takrat, še Dostojevski - ko smo že pri njem - ne bi znal opisati, orisati, ustvariti ... Trikrat hura zame!

Je že tako, da smo morali vreščati trikrat hura, ko smo počastili kakega prvorazrednega tepca, zato: hura hura hura!

Videl sem jo po tistem še dvakrat. Mislim ... sedel z njo. Videl pa še večkrat. In minil je maj in minil je junij ..., izginila sva drug drugemu izpred oči!

Zakaj je potem - po prvem srečanju - venela pred mojimi očmi, sem odkril kasneje. Finta: zatolčejo pacienta do skrajne meje, skoraj magme ... nato te zgradijo nazaj po svojem receptu, z umetnimi dražljaji in s postopnim odvzemanjem droge, dokler ..., dokler se nekaj ne zgodi! Nekaterim uspe ... Torej, zgradijo te nazaj, ne bomo rekli, da naredijo drugega človeka. Drugačnega pa ...

Možnost vrnitve in vključitve - torej socializacije - je približno enaka pri graščakih kot pri dvorjanih. Vsak je unikat. Zato je vse možno. Tudi to, da kdo, ki pride po šestih mesecih izpod pohorskih smrek, oživi & ponovno zaživi.

Kar ste vi,

smo bili tudi mi,

kar smo mi,

boste tudi vi!

(napis nad vhodom na bistriški cementarij)

Lekcija prva

Z Z. V./F. V. ni bilo enostavno – bil je med redkimi, ki so necenzurirano razglašali tisto, v kar so verjeli. Večina nas je za temeljne resnice prevzela televizijske vrednote. Prepričali smo se, da je nekaterim pač naloženo, da odločajo namesto nas. Tako nam je bilo komodno in varno.

Vezelina skušnja je bila drugačna. Bil je pionirska žrtev systemskega delovanja, ki je postalo standard pri reševanju človeka, po novem v register zavedenega z malim č. Po letu njegove najprej mehke prisilne izključitve in tej sledeči umestitvi v nov družbeni red je bil po novih dveh letih vaje iz preživetja dokončno vzpostavljen kot systemski potreben odvečnež. Z Vezelami je neoliberalna vrhuška v snovanju nove stvarnosti molče trobentala: tu sem pridejo neubogljivi neupogljivi, toda država ni bleda mati – nad gladino jih drži s preživetvenim evrskim deskanjem. Tega začne, preverjeno, na rob potisnjeni hitro sprejemati s telečje izbuljenimi očmi.

Zapisano je vzorec vatiranega novoreka, ki skuša izrekati resnico, vendar na način, ki je v službi razsipanja lažnega optimizma. Dejstva so bila naslednja: Vezela je kot redno zaposleni učitelj ostal brez dela, pristal na zavodu za zaposlovanje in s socialno podporo postal državno breme brez prihodnosti. Prvič sem ga doživel soočenega z neizprosno socialnega parterja, kateremu je po novem pripadal, ko je bil tik pred predajo. Tam je bila zadnja postaja njegovega protesta.

Ob vstopu v drugo petletko njegovega statistično potrjenega še znosnega čiv čiv sem še živ na vzpostavljenem podiju socialne pomoči, ki je državi služila kot pilatovska umivalnica rok ali pa pralnica slabe vesti (če jo sistem sploh lahko ima), sva posedela na eni od teras na slovenski obali. Ogledovala sva si ali zardelo nebo ali prisluškovala plivkanju morja, še najbolj verjetno pa selekcionirala poglede na odhajajoče kopalke, ki niso bile več zgoraj brez. Skrit za ponaredek raybank, na katerih si je moral vsake toliko popraviti steklo, ki je bilo slabo pritrjeno, je na glas sanjaril:

»Po petih letih čemenja na zavodu in pasje vdanega čakanja na drobiž s socialne si želim le še eno: sem na dopustu, sedim kot zdajle midva in naročim kokto pa kavo in sploh ne sprašujem, ali bom lahko plačal, ker je povsem samoumev-

no, da imam dovolj denarja in če bom znal z njim, mi ga še vsaj do naslednjega meseca ne bo zmanjkalo.«

Pomolil sem mu 20 evrov, da bi lahko bil za kakšno uro močan tudi on, pa mi jih je potisnil nazaj:

»Ej, stari, ne razumeš! S takšnimi gestami sveta ne urejaš, ampak le signaliziraš, da ga tudi ti vzdržuješ na zastavljeni poti. To ni dobro, še manj pa prav.«

Druga

Na delovnih srečanjih pri meni doma je F. V. večino časa je presedel za odprtimi balkonskimi vrati delovne sobe. Ne zaradi razgleda, ampak zadel zelenega, ki te imam najraje posušeno. Tam, na svobodi, je inspiracijo prefiltrirano spuščal pod napušč. Je zatrjeval, da je tam misel ostrejša. In ne samo enkrat se mu je zdelo potrebno izmeriti, zakaj je tako, kot je.

To so bili mali nastavki za vdajo, ki je bila na poti.

»Bilo je kakšnih 14 dni po tistem, ko sem se drugič vrnil iz Rankovičeve vile. Zdravljen alkič. Že čez dober teden je bil virus spet močnejši od mene. S kolegico, ki sem jo želel samo nategniti, ker doma brez potrdila s psihiatrije, da mi maligni virusi zaenkrat ne morejo do živnega, še nisem smel porivati, sem spet sedel v moji gostilni na istem stolu, s katerega so me pred dobrimi štirimi meseci odlepili ter odpremili na Pohorski dvor. Očitno se njim in meni spet ni obneslo. Že drugi dan sem bil v recidivu. Počutil sem se kot gnoj. Nujno sem potreboval potrditev, da to nisem. Med že sto in stokrat preizkušanim pripravljanjem razpoloženja, da bi se kjerkoli že dala dol, sva na videz brezbrizno čvekala in omenila mi je, da ima naslednji dan izpit iz Teorije 1 na Oddelku za glasbo Pedagoške akademije v Mariboru. Povedal sem ji, da imam ta študijski izpitni dolg na hrbtu tudi sam. Obšlo me je, da bi to lahko bila pot vrnitve v staro svetlo življenje. Prima, torej greva na izpit skupaj. Presekala sva z mešanjem, ki pelje v pozabo, in se odločila za lahke špricarje s konjičanom. In sva na licu mesta obnavljala, kar je naštudirala za izpit, dokler naju ni imela Šankmica dovolj in sva morala spokati. Domov nisem smel, kolegica pa je bila solidarna. Za tiste štiri ure sva zlezla na zadnje sedeže v nje-

nem stoajadino in ... zjutraj, ko je žena odpeljala otroka v vrtec, sem samo še stopil v stanovanje po indeks. Ob devetih sem že stal skupaj z njo pred izpitnimi vrati na pedagoški.

Ko sem profesorju oddal prijavnico in je preveril svojo frekvenco in inskripcijo, mi je navrgel, potem ko ga je prelistal do strani z vpisanimi opravljenimi izpiti, da so od predavanj minila že tri leta. Kje da sem toliko časa hodil. Pojasnil sem, da sem bil v JLA. To je vedno pomagalo. So bile stvari, ki so kontaminirale še močnejše kot alkohol. Kar z nekakšno naklonjenostjo me je opozoril, da se prijavljam k izpitu Teorija 1, ki sem ga, po vpisani oceni pdb (9) sodeč, že uspešno opravil. Pri njem. Torej najbrž prihajam zaradi Teorije 2. O ti bogeca, kaj pa zdaj? Nisem ga hotel razočarati. Opravičil sem se za nerodnost. Na prijavnici sem se zapisal. Je križ s temi rimskimi številkami. Ena navpična črtica premalo, pa se lahko svet postavi na glavo. Prijel je in bil sem izprašan. Pojma nisem imel, kakšna je izpitna snov, kaj me čaka, toda po desetih minutah je profesor zaključil, da sem se na Teoriji I veliko bolje izkazal, tokratni odgovori pa niso bili vredni več kot za komaj še pozitivno. Nisem se sekiral, ko je vpisoval oceno. Šele med vožnjo nazaj, ko kolegica ni hotela nikjer stati, me je začrvičilo.

Jebeš ti PA, sem si rekel. Delajo predvsem na tem, da me bodo vzgajili in izobrazili za sistemskega škodljivca. In sem se dokončno odločil, da res preneham s študijem. Zdaj vidiš, kje sem, ker nisem znal izpeljati svojega revolta do konca. Ko se je pokazala prva priložnost, sem za ljubi kruhek odšel v šolo. Brez diplome. A ko me je bil pripravljen zamenjati nekdo, ki je imel opravljene vse izpite, sem bil tudi odpuščjen. Razlog – nedokončan študij. Ampak – vsaj enkrat sem imel jajca, čeprav za to vem samo jaz. Potem sem bil velikokrat brez njih. To vedo pa vsi. Ko pa sem najbolj v pizdi, se pa še vedno počutim dobro.«

Maturitetni vprašalni listič

Matura v SFRJ, natančneje v Sloveniji, je bila tehnično zastavljena drugače kot dandanašnja. Kar se pa izplena tiče, se pravi pridobljenega dijaškega znanja, je med njima, se pravi med staro in novo, več podobnosti kot razlik. Obstaja pa ena, bistvena, ki priča o tem, kako so se vrednote postavile na glavo. V socialistični republiki se je tudi na maturi zaupalo človeku in verjelo v njegovo pravičnost. Torej v poštenost učiteljevega dela, zato so maturitetne pisne naloge pri vseh predmetih smeli sestavljati člani učiteljskih zborov sami ter tudi ocenjevati tako pisne izdelke kot ustne odgovore kandidatov na preizkušnji zrelosti. V le

še republiki Sloveniji (za pridobitev neoliberalnega statusa je bilo treba žrtvovati prilastek socialističen) pa se je najprej izgubila vera v posameznika, zato je bil prvi korak na poti v šolniško pravičnost maturitetno eksterno, zunanje ocenjevanje. Davek na novo definirano svobodo in enakost se je imenoval – izguba zaupanja.

Za vse socialistične maturitetne kandidate je bil obvezen izpit iz slovenščine, ki je po nezapisani ugotovitvi veljal za najpomembnejšega med vsemi, zakaj že pri drugem predmetu iz zrelostnega potrjevanja je bilo mogoče izbirati med tujim jezikom in matematiko, kar je maturi načeloma odvzelo nekaj težavnosti, pritrjevalo pa naravni praktičnosti. To je bil umen odgovor na vprašanje vprašanj sodobne šole, ki odkriva toplo vodo z mantra o iskanju znanja. Tretji predmet je bil izbirni (ali področje družboslovja ali naravoslovje), četrti pa spet obvezen za vse maturante – imenoval se je STM z NOB, to je samoupravljanje s temelji marksizma in narodnoosvobodilna borba. Za marsikaterega že izdelanega državljana je slednji veljal za najpomembnejšega – pač zaradi družbenopolitične ureditve, to je samoupravnega socializma, ki smo ga prakticirali, in zaradi ohranjanja svetih in svetlih sporočil iz druge svetovne morije.

Danes nam gre priznanje težko z jezika, v resnici pa smo samoupravni socializem zagnano ali pa krčevito pomagali graditi vsi, zakaj samo tako se je lahko tako korenito zalezal v vse pore našega življenja. Marsikdaj se akterji tega sploh nismo zavedali in prav to je bil najbriljantnejši domet proletarske razredne indoktrinacije. Ideološka povrhnjica je prefinjeno, a učinkovito oblikovala in varovala našo notrino, da se ta ni mogla kontaminirati z zahodnjakarskimi, gnilokapitalističnimi zgledi. Tako je bilo tudi v šoli. Še posebej v šoli. Zato je bil mlad človek tik pred vstopom v zrelost tudi dolžan uspešno opraviti še zadnjo skušnjo – STM z NOB. V resnici je bil to izpit zvestobe. Ta je prepletala vse niti našega javnega življenja in curljala v vse zastavke naše biti. Brez zgodovinske preizkušnje z uporabo in pridobitev revolucije bi o poziciji svoji na svojem lahko le sanjali. In eden izmed temeljev, s katerim svoboda stoji ali pa pade, je vstop zasebnega v javno – preizkusni kamen pa raba maternega jezika.

Ustni del izpita iz slovenskega jezika je bil sestavljen iz vednosti s treh področij: najprej nekaj književnega znanja iz svetovnega literarnega korpusa, nato prehod k nacionalnemu kanonu in nazadnje še finale z jezikovnim vprašanjem iz materinščine. S ptičje perspektive – zaobjemal je razglede po svetu, poučenost o domačijstvu in jezikovno omikanost. Predmetni izpraševalec,

ki je bil praviloma tudi dijakov razredni učitelj, je na začetku, torej pred petnajstminutno pripravo na ustni zagovor, izprašancu vedno prijazno priložil nekaj navodil, ki so se v izpitni nervozi kandidatu zdela pravi balzam, a v resnici so bila oblikovana tako, da niso posredovala nič konkretnega. Zahtevana objektivnost je bila takrat še prioriteta – pravičnostna uravnilovka je delovala.

Tako se je tudi Vezela znašel pred ustnim delom velike preizkušnje. Dober občutek po pisnem delu izpita, za katerim je postavil zadnjo piko pred tremi dnevi, je bil gojišče že kar evforičnosti, predvsem pa trdno oprijemališče, ki ga je delalo samozavestnega – gotovo je s spisom spet prepričal in morebiti celo navdušil (kot v minulih štirih srednješolskih letih že nekajkrat) učiteljico slovenščine in hkrati prvo ocenjevalko njegove maturitetne naloge. Buljil je v napis na vratih, za katerimi ga je pričakovala izpitna komisija za slovenščino, in že najmanj desetič prebral napisano, vse z enim samim namenom – pregnati izpitno nervozo, ki se je vsemu optimizmu navkljub pasla v njem. Čakal je na svoj prvi ustni izpitni maturitetni zagovor, ki bo pomenil začetek odpiranja vrat v svetlo novo življenje. Citiral si je Cankarja, pravzaprav recikliral citat svoje učiteljice materne jezika in književnosti.

Slovenski jezik

Maturitetna izpitna komisija

Petar Stojanović, kapetan JLA, učitelj predvojaške vzgoje, predsednik komisije

Majda Lenart, učiteljica slovenščine, izpraševalec

Veronika Pažek, član

Končno so se vrata v izpitni prostor le odprla in med podboji se je prikazal sošolec, ki je bil odrešen ustnega zagovora. Kako se je obnesel, pa iz skreiranega smeha na njegovem obrazu ni bilo mogoče sklepati – pripadal bi lahko tako obupu kot navdušenju. Za sabo je priprl vrata, čeprav ne bi bilo treba.

Vezela se seveda ni že v naprej vdal, čeprav je bilo razpoloženje kot na bedenju mrliču. En zmeden obraz ga pač ni mogel spraviti iz tira. V mislih je ponavljal tisto, kar je znal, čeprav bi bilo pametneje dudlati se tisto, česar ni vedel. A ura zamujena ne vrne se nobena.

Ko je gledal v vrata, je za spodbudo na pomoč priklical Alibabo iz Tisoč in ene noči. Morebiti pa sreča je. Kupoval si je samozavest.

»Sezam, odpri se!« je rekel sam pri sebi in s prstom pritisnil na priprto vratno krilo, da se je odprla duplina, skozi katero je vodila pot k zakladu – opravljeni maturi.

Vstopil je in zaradi nervoze za sabo zadržal vrata. Ni bilo glasno, pa vendar. Komisija za katedrom je usklajeno trznila z glavami.

»Zdravooo!«

To je bil Vezela.

»Dobar dan.«

To pa Stojanović.

»Najprej izberite izpitni list z vprašanji, potem vas bom usmerila naprej,« je ob maturantu zagostobesedila tovarišica.

Torej se je začelo zares. Prvič so ga v šoli vikali.

S klopi, na kateri je bilo morje ozkih narobe obrnjenih trakov, je izbral tistega, ki je bil na vrhu kupčka.

»Številka maturitetnega vprašalnega lista je 72,« je sporočila, očitno nekemu v komisiji, usmerjevalka dogajanja.

Lotil se je branja.

1. Renesansa – oznaka obdobja, predstavniki
2. Karel Destovnik - Kajuh: življenje in delo
3. Nepregibne besedne vrste

O ti bogec, kaj je zdaj to, so z lista do tovarišice ter h komisiji pa čez zložene klopi ob zadnji steni in spet nazaj do lista zgalopirale Vezeline oči.

Pristopila je dobra vila. Tovarišica za slovenščino je bila prvič v štirih letih tako tesno ob njem.

»Kaj si potegnil?« je zažvrgolela.

Vezela je prepoznal predvsem to, da ga je prenehala vikati. Ni razumel signala. A ta spet najdena šolska domačijskost mu jev teh trenutkih soočenja z resnico od vsega še najbolj dobro dela.

Molčal je. Tovarišica tudi. Preletela je vprašanja, ki jih je seveda dobro poznala, saj jih je pomagala sestavljati.

Vezelin izraz na obrazu je povedal vse: izbuljene oči in na pol odprta usta. Ni se ji ravno zagravžal, jasno pa je bilo, da bo k njeni uspešni učiteljski podobi težko kaj priložil. Pohitela je z dogovorjeno pozitivno spodbudo kandidata.

»Saj bo šlo. Najprej boste rekli kaj splošnega o renesansi, saj se še spomnite, v prvem letniku smo jo obravnavali: o novi veri v človeka, o zavrnitvi cerkvenih dogem, o humanizmu. To vam bo odlična iztočnica za prehod k novemu človeku, takšnemu z velikim Č, kot je zapisal Gorki, in tak, z velikim Č, je Kajuh gotovo tudi bil. O tem govorite! Držite se dejstev. Prepletite dve veliki obdobji človeške notranje prenov: rojstvo novoveškega človeka z našo nacionalno osvoboditvijo. Potem vam tudi od besedišča pesmi do prislovov ne bo daleč – izhajajte iz pesmi Bosa pojdiva, dekle, obsorej. Bodite pozorni na obsorej. Obsorej ali pa kratko naglašeno na zadnjem zlogu, oboje je prav.«

Pomoč z navodili in namigi je bila tako pri kraju.

Ko se je profesorica ugledala v kandidatovem

obrazu, je doumela, da je bilo njeno naprezanje zaman. Niti oči ni potegnil nazaj v duplini niti ust ni uspel vsaj pripetiti.

»Sedite v klop, tam vas čakata list in pisalo, ter se pripravite na zagovor – imate petnajst minut časa.«

Tovarišico za slovenščino je prvič slišal spakovati se v izbrani slovenščini.

Po prejetih usmeritvah, okrencljanih z vikanjem, je bilo Vezeli jasno predvsem to, da je v riti.

O prvem, o renesansi nekaj sluti, skušal bo zastaviti z onim o veri, ki je opij za ljudstvo. O drugem vprašanju, kako je že bilo rečeno, o velikem Č pri Kajuhu, se mu nič ne sanja ... Kdo, ki ima v 4. letniku gimnazije svoj bend, pa bere pesmi o bosih nogah? Oni preigravajo Beatle pa Stone ... Kaj sploh pomeni obsorej? Prešinilo ga je: prislovi časa, kraja, vzroka, načina. Kdaj, kaj, kako, zakaj. Prislóv bi znal biti bosa. Kako pojdiva? Bosa. To bo. Način hoje. Kaj ko bi začel od zadaj, da ustvari dober vtis? Ne, bolje bo z vtisom zaključiti. Časa je imel na pretek – smiselno je bilo zasnovati dobro taktiko, zakaj vsebine ni hotelo biti od nikoder.

Po petnajstih minutah priprave se je lahko presedel. Pred izpitni tribunal.

Opis se ni obnesel. Izpitna komisija je hotela poslušati o velikih odkritjih. Pomagali so mu z namigi. S čim bi povezal božansko ime Helios? Po kom ime Amerika? Hoteli so ga pripeljati do velikih odkritij. In najdenje novega človeka. To je bilo po njihovih namigih med vsemi največje. Izhaja naj iz angleške besede za krono stvarstva. Human. Ničesar od ponujenega se ni uspel oprijeti. Nobene rešilne bilke, da bi se potegnil do tal pod nogami. Niso se predolgo obirali, člani komisije zakaj preveč je bilo tišine in premalo ognja, pa je bil iskani humanizem šele iztočnica, ki naj bi kandidata pripeljala do glasnika novega sveta – h Kajuhu.

Tovarišica učiteljica je spet skušala pomagati. Valovila je pod strop, trepetala na stolu, hrepene-la samo vase.

»Beli so, beli, češnje cvetovi ... Kakor ponosni galebi nad vodo ... Bosa pojdiva, dekle ...«

Nič. Vezela je bil dolenjska gluha loza.

»... taki so padli za našo svobodo,« je tovarišica poskusila še zadnjič.

Nič.

Zdaj je bilo mutca dovolj tudi kapetanu Stojanoviću. S tovarišico Lenartovo je začel odvijati klobčič Vezeline nevednosti.

»Pa ko ti je ovaj Kájuh?« vpraša vojak v civilu.

»Pesnik,« začne učiti izpitna izpraševalka.

»Odakle?« razvija temo naprej predsednik izpitne komisije.

Zdaj se je zdelo, kot da je prišlo do zamenjave

vlog: Stojanović je naenkrat Lenartova, ona pa Vezela.

»Naš, slovenski. Poet revolucije.«

»Součesnik našeg narodnooslobodilačkog pokreta?« je vedno bolj zagret učitelj predvojaške vzgoje.

»Partizán, ja. In pesnik. Padel je kot borec 14. divizije. Pri Belih Vodah.«

»Pjesnik partizan? Poginuo u borbi za otadžbino, ljudska prava i slobodu?« je ves v žaru ohra-njevalec pridobitev NOB in revolucije.

»Tako je. Umrl 22. februarja 1944 pri Žlebniku. Nad Šoštanjem.«

Zdaj se kapetan zaplete v diskurz s prostakom Vezelo, ki je sicer v razredu pri njem opravil s predmetom obramba in zaščita z oceno odlično. Ne, Stojanović ni pozabil njegovih spretnosti in nadarjenosti: razstavljanja in sestavljanja puške M 48, iskanja odličnih kritij po fingiranih napadih z atomskim orožjem ne glede na izvor udara z leve ali desne, teoretičnega obvladovanja priprave molotokv v izrednih razmerah ... Ne, ni mogoče, da takšen uporaben človek ne bi nič vedel o nekem Kajuhu.

»I kažeš, zapravo ne kažeš, ti ništa neznaš o tom Kájuhu?«

»Vem, pa se ne morem spomniti,« zajamra Vezela in vrže do nemarnosti izrabljanega aduta nevednih.

»Kako te nije stid? Čovjek umro kao borac i za tvoju slobodu, a ti o njemu ništa.«

In se je zdelo, da bo Stojanović zdaj zdaj zahlipal.

»Pa odpušteno bi ti bilo, da ne poznaješ pjesme, a da nisi čuo za čovjeka, koji je dao život za tebe ...«

Zdaj je izrabila svojo priložnost profesorica.

»Mogoče bi pa prešli k tretjemu vprašanju? Če je predsednik komisije ...«

»Ma ne može proći, a da ništa nezna o Kájuhu, pjěsniku, partizanu, čovjeku našeg NOB pokreta.«

Profesorica je skušala še enkrat odpreti usta, da bi rešila vsaj svojo integriteto, zakaj Vezela je že pogubljen ... In če drugega ne, bo vsaj s kakšno megleno vzpodbudo dvignila kandidatu samoza-vest. A ne uspe reči nič.

»Ajde, izlazi. Nauči pa se vrati.«

Ko je Vezela pri vratih, mu Stojanović, da bi ublažil svojo osornost, zakaj prešine ga, da je to vendarle matura, ponudi še rešilno vprašanje:

»Šta češ studirati?«

»Angleščino.«

»E, to ti je razlog više, da najprije dobro naučiš i svoju istoriju i svoj jezik. Da ga poštuješ. Isto tako i svoje ljude.«

Ko je Vezela prijel za kljuko, si je na obraz

naslikal grimaso klovna Olega Popova. In se odjavil.

»Na svidenje.«

»Tako je. Nasvidanje u jesen,« se je poslovil tudi kapetan.

Vezela se je za prvo silo potolažil z upanjem, da kapetana ne bo na jesenskem izpitnem roku mature. Šele potem z dejstvom, da je listov z maturitetnimi vprašanji veliko in da je NOB trajala samo štiri leta. Ni hudič, da ne bi v jeseni potegnil vprašanja, o katerem že od nekdanj kaj ve. Recimo Aladinu.

Gejša

Stal je pod nadstreškom pri Mercatorju. Brez Gejše. Kakšnega hudiča sta le imela doma in zaradi česa, da ni smela z njim. Sploh pa – Vezela je že sicer bil videti kot oskubljen piščanec, brez pisice pa ga je bilo skorajda, kaj skorajda, zagotovo pol manj. Takšno integritetno pohabo si je dovolil le redkokdaj.

Franc Vezela je v resnici Zlatko Verzelak. V svet numerologije je zataval po petih letih na sončni upravi, ko bi se moral dokončno sprijazniti z dejstvom, da je njegova dosmrtna perspektiva 229 € mesečne socialne podpore, pa takrat za to dokončnost še ni dozorel. Številke so brezposelnemu šentiljskemu učitelju izdale, da je vsota, ki jo dajo numerološke vrednosti črk njegovega rojstnega imena in priimka – 31. To pa je številka osamljenega volka, ki naj ne upa na kakršnokoli integracijo, zakaj obsojen je na životarjenje brez vsake osebne in družbene perspektive. In se je oprijel te poslednje bilke: predelal je svojo poimevalno istovetnost in postal Franc Vezela. Nov seštevek, nova cifra, nova karma. Zdaj pa bo! Na vseh štirih je čakal pripravljen na zalet za preskok, ki ga bo nova številka 46 iz socialnega parterja katapultiral v še znosno. Preoblikovanje bo drastično: stari Verzelak osebenjek – novi Vezela vsaj baron.

Potem je čakal. Strpno. Navajen trpežnosti, saj je bil strogo preizkušan. Z onimi socialnimi fičniki si je omislil tarot. Komplet. Karte in razlago. Odločil se je metodo naštudirati in vprašati še karto. Nobenega pretresa ni bilo, še manj potresa. Ko pri petinštiridesetih ostaneš brez dela in je za tabo že tudi nekaj let na sončni upravi, si najboljši, če si neviden. Takšnega se je delal tudi zdaj pod napuščem v potrošniški raj.

Tudi sam sem bil namenjen k najboljšemu sosedu. Skušal sem se domisliti, kaj naj storim, da bom za Vezelo postal zrak. Podoben sodniku, kot ga želijo v igri videti navijači kanadskega hokeja. Torej neviden. Čvekati z njim je bilo zadnje, kar

sem si želel. Utrujal me je najin že ikokrat predelani sinopsis. Nič mu nisva imela odvzeti, še manj dodajati. Premlevala sva lahko le že tisočkrat premeleto. Najprej o državi, ki je bleda mati, potem o filmu, ki ga je Zlatko, opa, po novem Franc, videl bog ve kdaj, pa hiter povzetek prejšnji večer napisanega, pravi literarni biser, ki se pisatelju utrne vsake kvatre enkrat. Nazadnje pa še srčika naključnega mimanja: bi SPUNK lahko poskrbel za kak predujem, brez kinte je, na nangi, v kurcu ... Tako na podnu še ni bil, pri SPUNK-u pa je še ostalo v dobrem nekaj drobiža.

Preden sem lahko, na videz čisto spontano, ubral pot, ki bi šla dovolj daleč mimo njega, četudi skozi rezervna vrata, samo da bi se srečanju ognil, mi je že tip iz moje buče signaliziral, da se pravzaprav odločam za stezo mimo vesti in srca. Neodločnost in preračunljivost gotovo nista dolge sape. Mojo namero je seveda takoj prepoznal tudi Franc, ki mi sicer še vedno ni naznanil, da me ima na očeh, se je pa namenil v tisto smer, kjer bi se najini poti zagotovo znašli v presečišču, če bi se res odločil za obhodnico.

Vdal sem se. Naj se najina repriza, kdo ve kolikokrat že ponovljene vedno nove stare igre, začne čimprej. In kar se da hitro naj se tudi razplete. Mudi se mi. Kam?, me sprašuje moj dobri alter angel. Tudi Vezela se je vrnil na svoj izhodiščni punkt, zato meni ni bilo treba še enkrat hoditi po samem sebi in sem se odpravil po edini razumni poti proti mojemu sobotnemu dopoldanskemu cilju.

Preden sem prehodil tistih nekaj korakov od avta do njega, Zlatka Franca, se je toliko obrnil, da sva se kot po naključju ugledala med njegovim razgovorom s klošarjem, ki je postavil pred vhodom v nakupovalni center. Ažurirani sodobni evrski numizmatik je za nekaj časa opustil svoje delo in se zakopal v pogovor z brezposelnim učiteljem. Dobro se je odločil. Lahko bi do večera stegoval svoj plastični lonček, pa v njem ne bi kaj zaropotalo. Kot da bi mimo njega hodili kloni A. M.

Izkoristil sem pravico prve poteze, ki jo začetek partije daje belemu.

»Ej, Zlatko, samo ne mi težiti! Ne danes!«

»Uničuješ mi moje zadnje upanje, izmikaš odskočno desko ... Dolžni ste mi, jaz te pa prosjčim za tisto, kar mi pripada.«

»Ne me spet jebat z dolžniško-upniškim razmerjem ... nič še ni in tudi pospešiti ne morem. Ko bo, te obvestim!«

»Lahko tebi, šestega si dobil plačo!«

Ni mi preostalo drugega, kot da sem iz žepa potegnil pripravljenih 10 evrov in mu jih pomolil.

Ni stegnil roke, da bi jih vzela. Klošar ob njem, ki je zlakan in žejen in nenakajen že tako imel

kot luna okrogle oči, je v rdečkasto desetevrsko čudo zijal, kot bi se mu prikazala gola mati božja. Še bolj pa v Vezelo, ki se je otepal premoženja, s katerim bi se dalo gosposko prefurati dan, če ne dva.

»Ej, profesor moj, ne gre le za denar. Če pa že, ti najprej z daj dam ponujam zgodbo.«

»Mudi se mi. Drugič. Ne zapletaj! Vzemi!«

»Žališ me. Teh deset evrov bi rad kupil. Nočem jih zastoj. Ni slabšega kot neporavnano dolžniško-upniško razmerje.«

»Boš to storil naslednjic. Dvakrat! Za ta desetak in za novega.«

»Bog ve, kaj vse se boš klatil do naslednjic, da ti me ne bo treba srečati.«

»Še malo, pa me boš obdolžil, da s tabo špam.«

»Potem pa stopiva k najboljšemu sosedu. Pod nujno potrebujem koruzni zдроб. Za Gejšo in zase.«

Končno je le stegnil tacco in vzel ponujeni desetak.

»Ampak – da ne boš požrl besede in naslednjic spet zdiral naprej brez moje štorije. Ostajam tvoj dolžnik. Za zgodbo ti naj bo pa kar žal. Nikoli ne bi pogruntal, česa sem se sinoči domislil. Najraje bi ti pustil denar in ti jo povedal brez nadomestila.«

Potem se je obrnil k svojemu vsega hudega vajenemu kompanjonu:

»Počakaj me! Spočij si, dokler se ne vrnem.«

Tako sva končno stopila skupaj v trgovino. Jaz z nakupovalnim listom v roki, Vezela s spiskom v glavi.

»Dokler so bili ljudje nepismeni, so imeli izvrsten spomin. Šola jih je pa spridila.«

Izzival me je. A je hkrati pozabljal, da je bil do izobčenja tudi sam šolnik.

»Ali pa ti žena ne zaupa,« še kar ni dal miru.

Imel sem pravico in dolžnost svoj odgovor pomočiti v kurare:

»Za zapraviti deset evrov res ne potrebuješ nobenega seznama.«

Vezela je bil v prevelikem dreku, da bi mu lahko škodovala tovrstne zajedljivosti.

»Motiš se. Razumnega te dela manj, ne več.«

Nobenega razloga več ni bilo, da bi nama bilo treba nakupovalno pot nadaljevati skupaj. Razletela sva se po nakupovalnih nebesih. Sledil sem svojemu lističu. Seznam me je varno in razumno vodil od zelenjave na vzhodu do mlečnih izdelkov na zahodu. Znali so z mano. Doma in v Mercatorju.

Ko sem nazaj grede k avtomobilu pred sabo potiskal naložen nakupovalni voziček, sem spet moral mimo Franca in njegovega današnjega priveska. Kurbeža sta natančno preštudirala, kje

morata biti, da se bomo mimali še enkrat. Sedela sta na klopici ob poti, ki je tekla vzporedno s parkiriščem. Čakal sem na znamenito klošarsko foro:

»Gospod, če je mogoče ostalo kaj drobiža, bi vas prosil ...«

Itd. itn.

Pa ne.

Na desni ob Vezelini riti je bila odložena v rdeči vrečki pakirana nemleta prava kava, naslonjena na kilo živo rumenega koruznega zdroba, na njem pa najmanjša čokolada iz milkinega asortimana. Njegov kompanjon je v krilu ujčkal odgriznjen sendvič, v roki pa držal piksno najcenejšega avstrijskega pira. Najbrž je bila že prazna, ker je ni nič več pridvigoval k ustom, se je pa zadovoljno režal. V razprto dlan levece mu je Vezela ravno ob mojem prihodu odlagal drobiž.

»To je še ostalo. Kupi si, kar hočeš. Naredi po svoje. Da ne pozabiš, kako je, ko si močen. Jaz najbolje vem, kako ti je. Ker sem moral še z večje višine tako nizko, kot si ti.«

Potem se je obrnil k meni:

»Sem razdelil na pol. Pet meni, pet njemu. Mu je od pira in sendviča še ostalo dva evra trideset.«

Mater, me je bilo kar malo sram v pravkaršnji šoli solidarnosti.

A že naslednji hip sem zoprniyo pregnal, tako da sem se postavil v samoobrambni gard. Prepričan sem bil, da sem se dal ujeti v tartuffovsko mrežo in Vezela me bo slej ko prej poimenoval Orgon. Moral sem ga preizkusiti.

Segel sem z roko proti torbi, ki mi je visela na rami. Seveda je takoj prepoznal mojo namero:

»Pusti! Saj bo še priložnost. Če se razvajam, mi samo škodi. Ne smem se odvaditi, da sem v kurcu.«

Šel sem. Zdaj mi je govoril le še v hrbet.

»Ti pa tudi ne. V dobrem imaš še mojo zgodbo. Kar nosi jo na puklno do takrat, ko se spet srečava. Tako sva zmenjena. Dolžan sem ti jo.«

Potem sem si vzel čas in iz nakupovalnega vozička prelagal v prtljažnik in po polici. Nisem kupil vrečke. Delujem ekološko. Tako si oblikujem podobo – v resnici pa špam.

Preden sem pognal motor, sem še preveril stanje na klopici. Bila je prazna. Potem sem le zagledal klošarja, pred katerim so se ravno samodejno odpirala vrata v potrošniški raj. Očitno ga je žulilo 2 € 30. Hkrati mi je na moji strani po šipi nekdo potrkal. Kdo drugi kot Vezela. Odprl sem okno:

»Si si le premislil?«

»Če greš mimo mojega gnezda, me vzemi s sabo. Mudi se mi. Čaka me Gejša. Žgance nama bom pripravil. Najprej njej. Saj pes ne razume, zakaj lakota.«

Preden sva se izklopala iz parkirnega boksa in sem avto usmeril proti krožišču, nama je že prišel nasproti 2,30 € svobodnjak. Morala je biti sila. Smejalo se mu je na vsa usta s piškavimi zobmi. V naročju je držal tri pločevinke piva.

Do Vezela je bil slab kilometer vožnje.

»Ej, kako si ti srečen človek. Z eno gesto si osrečil tri: mene, Duleta in Gejšo.«

Ko je prijel avtomobilska vrata, se je pripravil, da jih bo z vso silo zadrlesknil. Stara fora. Zadnji hip jih je zadržal in tiho zaprl. Kolikor se avtomobilska vrata še sploh dajo tiho zapreti, zakaj konstruirana so tako, da se zapiranje konča z ostremu strelnemu puku podobnim zvokom – to vozniku vrača izgubljeno samozavest.

Zarežal se mi je skozi okno in dvignil roko v pozdrav.

Vezela.

Ina

Vezela je bil v totalnem kurcu. To ni bilo nič novega. Kdaj pa ni bil? Pravzaprav, kje drugje pa naj bi bil?

Na izpostavo sončne uprave se ni več hodil kazat vsak teden enkrat, ker mu je bilo že dolgo jasno, da uradnice samo preverjajo, če je še živ in mu zaradi nenaklepne zmote ne bi po nemarnem nakazali socialne pomoči, ki bi je bil deležen neupravičeno, saj je že ne bi več mogel potrošiti. Pozabil je že tudi, kako imenitno je počutje, če razpolagaš z aktivnim tekočim računom, ki se redno odebeli vsak mesec enkrat – njegov je bil blokiran že leta. Ko je bil ob službo, je ostal dolžan še za polovico avtomobila. Zavarovalniški židje so se z obrestmi obesili na še ne odplačani dolg in množili svoj judovski drobiž iz meseca v mesec: zrno na zrno pogača, dolg na dolg Ljubljanska banka. Ko se je Vezela predal in prodal avto, z izkupičkom ni več mogel odplačati niti obresti na zadolženost, kaj šele posojilne glavnice. Odpovedal se je iluziji o notranjem miru srečnega sužnja, ki gara le še za odplačevanje kreditnih obresti, in dobljeno kupnino raje pokadil. Roba je bila dobra. Vsaj enkrat ni potegnil kratke. Toda na vratu je imel obešene tudi neporavnane alimente: tako se je v vrsto nepoplačanih upnikov v imenu obeh otrok postavila tudi bivša žena. Ostale so mu še neplačane policijske mandatne kazni: z njimi ga je pod vodo držala država že kot tretji poplačilni upravičenec v primeru deblokade njegovega transakcijskega računa. Seveda so bili vse to upniški računi brez krčmarja, zakaj Vezela bi moral najprej dobiti redno zaposlitev, odpreti bi moral TR in nanj bi bilo treba nakazati solde. Seveda to ni bilo mogoče, zakaj bil je v ... A nihče

ni popuščal – ne NLB, ne bivša soproga, ne policija kot varuh zakonitosti.

Vezela je bil dopoldan ud sončne uprave oz. drobec občestva med iskalci zaposlitve na borzi dela, moral je biti stalno, trajno, nenehno dosegljiv in na razpolago, zakaj država bi propadla, če ne bi takoj poprijel za delo, ki bi se pokazalo. Delo pa se ni pokazalo nikoli. Popoldan pa je bil na črno preživetveno samozaposlen. Bil je pomemben člen sive ekonomije, ki je po analizah diplomantov ekonomskih študij državo spravljala na kolena. Slikal je, kiparil, nastopal pa pisal in skladal.

Zaprisežen uporabnik njegovih uglasbitev poezije iz slovenskega in svetovnega pesniškega kanona je bilo KUD KNUPS. Evrski drobir za opravljeno ustvarjalno delo mu je društvo plačevalo na vse različne načine, ki so bili dovoljena javna ilegala, zakaj država je ob njih mižala na obe očesi in jih ni legalno preganjala vse dotlej, dokler je lahko sama jemala, kjer se je še zagotovo dalo vzeti več, kot bi ji nanesele dacarski pobrani davčni drobiž od tistih, ki so še komaj držali bučo nad vodo. Jemala je pač tam, kjer je bil izplen donosnejši. Državo so si kot pribito omislili praktični lenuhi.

Tako so mu knupsovci izplačevali dogovorjeno do note natančno. Vsote so nakazovali na račune tistih, ki so bili pripravljene Vezeli narediti uslugo – prevzemali so njegov denar, plačevali davke, a so kot nadomestilo za izpostavljanje v imenu človekoljubja v Knupsovih arhivih zavedeni kot avtorji briljantnih uglasbitev. To je bil davek na skladateljstvo nezaposlenost. Tako je formalno in tudi pravno zdaj lastnik avtorskih pravic Francevih uglasbenih Baudelairovih Satanovih litanij A. M. – zanje je dobil Vezela na roko iz njegove roke izplačanih 40 €, nakazani pa so bili s knupsovega imetja na tekoči račun prej imenovanega, ki je iz svojega DURS-u plačal tudi dac. In potem v enakem duhu naprej – Simon Jenko: Namen mojih pesmi – 27 €, štud. napotnica L. H., zavedena tudi kot skladateljica in lastnica melodije. Dalje – Paul Verlaine: Il pleure – 35 €, TR V. Š., dac v strošek lastnika tekočega računa, za oddolžilo mu je Vezela prepustil avtorstvo. Kajetan Kovič: Južni otok in Tone Pavček: Potepuhu – 64 €, študentska napotnica A. R., plačilo državnega izplena so nosili starši lastnice napotnice, ki pa jim je v zameno pridobila skladateljske časti. Itd. itn. Enkrat v prihodnosti bo katera izmed analiz stanja duha v času priprav na krizno obdobje izpričala, da težke socialne razmere enormno pomnožijo umetniški angažma državljanov. Ampak s tem je na sončni strani Alp že menda s kraj kraja tako.

Tako so Vezeli pomagali preživeti dijaki, uči-

telji, mentorji, znanci ... morebiti tudi prijatelji, čeprav o njih ni nikoli govoril. In je životaril – fizično. A v glavi in srcu si je takrat še zagotovo gospodoval.

Ko je bil vokalno-instrumentalni projekt Verzom diham za ovratnik skompiliran na zgoščenki, je za plačilo ostala še zadnja denarna tranša v višini takratnega zjamčenega osebnega dohodka. Nekako so jo spravili v avtorjev žep, čeprav ga je država že skoraj priučila tega, kako uspešno skleniti mesečev začetek s koncem z 229 evri, kolikor je znašala mesečna tranša socialne podpore.

Tako je Vezela prejel štiristo evrov in nekaj čez za uglasbene Aškerca, Puškina, Poeja, Ježka Milčinskega, Brechta, Lermontova, Strnišo, Župančiča in Byrona, to se pravi kakšen evro več kot 40 po glavi oz. za uglasbeno pesem. Plačilo je bilo za Franca prava terna. Kar v prvi vrsti priča o tem, v kakšnem dreku je bil, razplet s prejetim denarjem pa je zgodba o svobodi, ki je prava samo takrat, ko je nora.

Ko sem mu izročal denar, nisem mogel iz svoje učiteljske kože. Nisem razpredal, kako težko ga je bilo prekanalizirati z društvenega bančnega računa v njegove roke. Nakladal sem o tem, da bi lahko z razporeditvijo tega denarja, na recimo štiri mesece, preživel bolj človeka dostojno kot s svojo komaj imena vredno socialno podporo. Če bi izredni prihodek, zagotovljen na črnem trgu dela, razdelil na štiri enake dele za štiri mesece, bi ... Nenazadnje – 229 + 104 je ... Verjel sem, da si s tristo triintridesetimi evri na mesec lahko bolj človek kot če jih je sto in še kakšen manj. Očitno sem skušal iz nesrečnega sužnja narediti manj obupanega. Za štiri mesece sem mu obetal napredovanje v hlapca. Ampak to v Vezelinih očeh ni štelo nič. Marsikaj pa je povedal o ...

Spravil je denar v žep in zasvetile so se mu oči:

»To bo za Ino.«

Ina je bila njegova la famme fatale. Vezela ni bil samo njen učitelj kitare, ni bil samo trubadurško zaljubljen vanjo. Bila je njegov presežek. Ni ga bilo, ki bi ga lahko zlomil, Ina pa ga je smela poklicati k nogi. In vedno se je poslušno privlekel ter stisnil k njenim gležnjem. Da je ne bi zeblo, je govoril, ker da je tako sama.

Urekla ga je. Sploh ga ni skrbelo zase, ko je razglašal, da ženski nog pač ne gre pogreti drugače, kot da si na kolenih.

»Ti si nor,« sem mu odgovarjal in ga skušal naučiti, kako je prav. Ni mi šlo dobro. Z Vezelo ne.

Ina pa je znala.

»Poljubljala me je, zunaj pa je lilo.«

»Preveč si bral Simona Jenka, ko si izbiral

pesem za uglasbitev. Poljubi pa nevihta pa to,« sem se režal in ga skušal vrniti v stvarnost, ki bi morala biti za nekoga pri skoraj petdesetih, četudi je Vezela, naravno stanje stvari. Ni si pustil blizu.

»Vzel sem obleko z nje in ko je bila gola, je odprla vrata njenega golfa in stopila v dež. Pazil sem nanjo s suhega in jo skušal videti skozi zaroseno šipo. Brisal sem s stekla najino sapo od prej, a so se po zunanji strani ulivali potočki iz kapelj, ki so se scejale z neba, da jo je bilo videti, kot bi lebdela. Vila. Vsa od drugod, vsa inasta, vsa ... Ne bi je prepoznal, ne upal bi se je ogovoriti, če bi odprla vrata in prisedla, jaz pa ne bi bil priča prejšnji levitvi. Hotel sem iz avta, k njej, pa mi ni dovolila. Saj, kako bi le bil videti, če bi se nag ...

Ko se je vrnila, je bilo njeno telo hladno. In hkrati gorelo.«

»Še nikoli se nisem ljubila z dežjem umita,« je drhtela vame.«

Zarežal sem se, a skoraj nisem prepoznal svojega smeha.

»Ej, stari, ne določaj Idinemu stavku stavčnih členov, ampak skušaj kaj čutiti,« se je nikoli realizirani alfa samec postavil v bran svoje samice.

Nisem bil več prepričan, da mu verjamem. Ali pa je v meni zmagala zavist.

»In zdaj ji boš s temi stotaki plačal predstavo?«

»Ne bi skladal, če je ne bi bilo. Kar počnem, vse je njeno.«

»Tudi tvoje brodenje po močvirju, kjer si se znašel?«

»Sem samo ... dokler je ona!«

»Ti si nor. Ne vem koliko ljudi je po malem goljufalo, se izpostavljalo, celo prevzelo nekaj obveznosti na svoja ramena, ti boš pa ta prigarani denar odnesel njej?«

»Če mi ga dajete skupaj z navodili za uporabo, ga lahko kar obdržite.«

»Ej, Vezela, poslušaj ...«

Preložil je štiri stotake na pol, jih stisnil med palec in kazalec desnice ter jih pomolil predme, potem pa jih je malomarno potisnil v prednji žep kavbojk.

»In zdaj?«

»V Big Bang,« se je zarežal samo na spodnjo ustnico, da bi ne pokazal gornje brezzobe dlesni.

»Nekaj se ti mota po buči? Kupuješ nove strune?«

»Ah, nobene glasbe. Kamero bom kupil.«

»?«

»Počakal bom na nov dež. Še enkrat naj me odpelje tja, kjer sva bila. Jo bom posnel. Naj tudi vila vidi čarovnijo.«

»Pa ti?«

»Kaj jaz?«

»Ne delaš tega zaradi sebe?«

»Jaz za sebe samo porivam. Vse drugo ni več v moji môči.«

»Kakšna proza. Bil sem prepričan, da to počneš za višje cilje: navdih, muza, Melopoja.«

»Včasih se vse najde v božji môči. Ni vse samo v travi.«

»Ti si nor.«

»Bil sem. Zdaj sem spet dober.«

»Daj, ne nakladaj! A misliš, da drugi nategujemo samo doma.«

»Tega nisem rekel. Ampak tisto zunaj je samo porivanje. Ko si v takem, obema manjka kos srca.«

»Ko pa Vezela kavsa Ino, si ona trga zvezde z neba. To hočeš reči?«

»Ljubosumen si!«

»O ti pizda! Nate?«

»Na tisto, kar se mi je zgodilo.«

In je šel.

Vezelina vila pa? Njena hoja po dežju?

Nikoli ga nisem pobaral. Tudi on je bil tih grob.

Pa ga imam na sumu, da se mu je moralo neke zalomiti, zakaj na naslednji zgoščenci so bili komadi z uglasbenimi besedili Gustafssona, Adyja, Petrarke, Obstfelderja, Byrona, Lorce, Rilkeja, Baudelaira, Pessoa ... To zagotovo ni bil več Inin sončni čas. Ali pa, vendar drugačen.

Naravna sovražnika

Po svoje je prišla država.

Ni šlo za mimikrijo, ampak za igranje vlog. Nekaj časa je bila v policijski uniformi, potem v civilni obleki centra za socialno delo.

Vogelni kamen Vezelinega dokončnega razsula so postala njegova srečanja bližnje vrste s policijo. Najprej seveda z rajonskim organom, ki je skrbel za vzpostavljanje temeljnih pogojev varnosti na svojem teritoriju, pa je cestišče kakšnih deset metrov dobesedno pred njegovim nosom prečkalo strašilo, pri katerem nisi vedel, ali ima na povodcu psa on ali pes njega. Lasati, bradati, pinkpanterski novi priseljenc je seveda že apriori zagotavljal zaskrbljenost varuha reda in upoštevanje parametrov globinske preventivne zaščite občanov.

»Osebni dokument!« je terjal, ko sta si obstala nasproti.

»O ti bogeca, kaj sem pa naredil!« je pobaral Vezela.

»Si!«

»In to je že dovolj za legitimiranje? Da obstajaš?«

»To je pogoj. In pogosto se izkaže, da zaradi neupoštevanja tega dejstva naše ukrepanje kasni.«

Vezela je bil kljub brezposelnosti normalno živ in pri pameti, zato se je razlogom za preverjanje identitete lahko le škratovsko smejal. Odziv je bil standarden:

»Državljan, na policijsko postajo! Preverjanje identitete.«

Vezela je bil seveda brez osebne. Zato pa deležen proceduralne obravnave po črki: policijska postaja, generalije, osebni pregled, popis posedovanega ...

Neposedovanje osebnega dokumenta ga je stalo mandatnih sto evrov, še enkrat toliko neupoštevanje cestnoprometnih predpisov – prečkavanje cestišča mimo prehoda za pešce, neupoštevanje navodil organa – skrajšanje dolžine povodca – in s tem ogrožanje splošne varnosti še enkrat toliko. Skupaj 400 €.

Vse to so bili razlogi, da je Vezela le še prilil olja na plamen.

In je začel naštevati, kje vse je še navzkriž z zakonom: dolžan je banki, otrokom alimente, elektriku, komunalni, policiji ...

»Kako policiji?«

»Predvčerajšnjim so me obravnavali kot udeleženca v prometu. Vozil sem nepriprasan, nisem uporabil smerokaza ... dodatno sem prometno patroljo seznanil še o neustreznem profilu gum ter nedelujoči dolgi levi luči ter izrabljenih brisalic, česar pa ne morejo opaziti, kadar zadnje ni v funkciji, kar pa pomeni samo to, da pišmevritično opravljajo svoje delo.«

»In?«

»Kazen sem z 250 € uspel zvišati na 700 evrov.«

»To pa je bil poseg, vreden samega ... A se je splačalo?«

»Je. Samo tako država še vedno misli name. Ve, da sem. Vsake toliko me obvesti o tem, koliko sem ji dolžan. Torej še vedno računa name.«

»Ne bo vzdržalo. Država sama vzame s tekega računa občana.«

»Če ga občan ima. Zato midva že skoraj uro in pol zapravljava čas. Pes me pogreša!«

Vezela in policija sta tisti dan prešla v stanje izrednih razmer. Še najbolj po besedah slovesa:

»Policija ima sedaj pri meni že kar visok dobropis – 1100 €.«

Od takrat je vsaj vsak teden enkrat opravil preizkus alkoholiziranosti. Tej obrednosti se ni bilo mogoče izogniti, čeprav je patroljam vedno znova, a brez haska, zatrjeval, da je že 12 let nemaliganski, ker je pohorsko zdravljenje le rodilo sad (igra ironije – v tretje gre rado). Je pa travarico nadomeščal s travo – rezervo je imel na varnem, posušeni drobcu zeli za sprotno rabo pa so bili vedno pri roki: v zavihku na notranji strani Gejšine ovratnice. Čeprav so postajale

prepovedi rabe marihuane vedno bolj ohlapne, je bila Vezelina stvarnost tozadevno diametralna zelenim maršem. Zdelo se je, da bo problem opiatških zasvojenosti na Slovenskem rešen v trenutku, ko bodo opravili z Vezelo, to se pravi, se dokopali do materialnega dokaza, da Vezela poha. V tem prikritem vojnem stanju je Vezelo izdalo živaloljubje – za vrnitev na pravo pot se je odločil zaradi Gejše. Ni mogel prenesti misli, da bi bila njegova kolateralna žrtev.

Samo zato je v njem zrasla odločitev, da bo čez travo naredil križ. Toda slovo naj bo praznično. Z izklesanim namenom, da prihaja zadnji džoint v njegovo življenje na velika vrata, se je poslednjič odpravil v sosednje mesto k svojemu dilerju po zadnjo robo. Končal bo z dahanjem. Potem bo še enkrat skušal najti Ino. Z njo bi rad nadaljeval z dihanjem. Ona je najboljša droga.

V mestu, ki je slovenskim gospodinjam že leta nudilo najboljši prostočasni suport, je parkiral tam kot vedno. Ko je opravil fingirane nakupovalne ogleda po trgovinah in se toliko zadržal, da se je bilo treba pošteno podvizati mimo spomenika za domovino padlim in se še pravi čas prikazati v sosednji ulici, kjer je prevzel robo. Ko je bila zamenjava opravljena, pa kot strela z jasnega: diler ga je obvestil, da je to njun zadnji posel, končuje s svojo prostočasno zaposlitvijo, ne, niso ga skenslali, uredil si je življenje, osem let je bilo dovolj, čemu bi zaigral prigarano zdaj, ko vse štima, odhaja s terena, iz mesta, predvsem pa – še štiri ure časa je in mogoče bo prav danes prijo kal na svet njegov prvorojenec, obljubil je ... Kako zares in dokončno misli, je pokazal s tem, da ju je sprehodil do svojega avtomobila v sosednji ulici. Vezela mu po vsem, kar se je dogajalo, naenkrat ni več zaupal, čeprav je bil do svojega asistenta že tretje leto navezan kot prešvicana majica na planinca, a se ni bilo kam umakniti. Človek, ki mu ni vedel imena, mu je v roke potisnil škatlo za čevlje, sedel v avto in oddrvel. Sam je ostal sredi ulice, odprl pokrov, poškilil pod njega – v škatli je bilo robe, da je še ni videl toliko na kupu, vse lepo spedenano. Obračal je svojo bučo na vse štiri strani neba in ni vedel, kaj in kako s tako težkim bremenom za ure, kaj ure, dneve in dneve lahkotnosti. Ni ga bilo kam odložiti. Tolažil se je s tem, da so na škatli predvsem dilerjevi prstni odtisi, potem se v paniki ni mogel spomniti, ali je bil v rokavicah ali brez ... Edino, kar mu je prišlo na misel, je bilo, da se mora osvoboditi pošteno kupljene robe. Spustil je s težko prigaranimi soldi kupljeno v odtočni kanal, škatlo pa stisnil pod pazduho in se vdan v usodo sprehodil proti svojemu avtomobilu. Oprezal je na vse strani – pravi svizec. Ne, kuščar, ki s pogledom obvladuje tudi dogajanje za hrbtom. Nihče mu ni sledil, še manj

ga je kdo ustavil ... toda črv suma je glodal, glodal. Bil je prepričan, da nekaj v tej zgodbi ne stoji na svojem mestu.

Ko je obsedel za volanom, na sosednjem sedelu pa je ležala škatla, v kateri je bilo za sčarati ne enega, pač pa več boljših svetov, kot je ta, v katerem je mučil svojo muko, se je odločil, da bo začetek svoje trajne abstinence preložil, dokler ga ne bo v novo svetlo življenje prisilila prazna škatla. Toda do tja je še dolga pot. Najprej je bilo treba spraviti robo domov. Čakala ga je vožnja, vredna ponovitve Jezusove poti na Kalvarijo. Skozi glavo mu je zdrvel stampedo mogočih nevarnosti, ki se jim izpostavlja: ustavila ga bo policija, diler mu je zadevo podstavil, izrabiti ga hoče mafija, saj pozna njegovo klavrno finančno stanje ...

Čudil se je samemu sebi, ker je bila njegova misel uporabna, čeprav ni ta popoldan še nič potegnil. Izdelal je načrt, kako pripeljati domov nenadejano darilo, ki mu je padlo v roke, pravzaprav v avto, dobessedno z neba. Tako, čez palec, je bilo robe, če je bila srednje kvalitete, ob normalni porabi, vsaj za štiri mesece. Če pa bi trošil po pameti ... ampak to ne gre, trave ne kliče razum, trava pri uporabi ne priznava zakonov ekonomije, njeno vrednost že od kraj kraja določa prosti trg.

Po kakšnem kilometru vožnje, ko je bila za njim zadnja svetilka mestne cestne razsvetljave, je obstal na bankini in pri drevesu pod njo odložil škatlo, za katero bi bilo mogoče reči, če bi bila sila in bi potreboval alibi, da je bila odvržena. Kdo bi vedel s čigavimi rokami. Potem se je odpeljal kakšnih pet kilometrov naprej, preveril, če je vse čisto pred njim (nobene policijske kontrole, nastavljene zanj) in za njim (nobene spremljave), določil novo odložišče, obrnil avto in se tolažil, da s tem meša štrene morebitnim zasledovalcem, se vrnil po vnebovzetno robo in jo odpeljal do prej izbranega drugega začasnega skrivališča. Odložitev robe pa novih pet kilometrov ogledov, vrnitev na staro lokacijo, premik ... Proceduro je do doma ponovil še petkrat.

Najtežji je bil prihod domov. Škatlo je odložil v smetnjak za suhe odpadke pred blokom čez cesto. Potem je zaparkiral tam, kjer je bilo prepovedano. Tako je bilo policaje še najlažje zavesti – vedno so najraje opravljali delo, v katerem so bili brez velike muje najboljši.

Potem je postopal okrog svojega brloga, se vsaj dvakrat vrnil z navideznega sprehoda, odpeljal na sprehod Gejšo in spet oprezal. Nobenega sumljivega znamenja. Nekaj čez enajsto je odločitev padla. Odpeljal se je do zadnjega začasnega odlagališča, spravil škatlo pod sedež svoje riti, Gejšo je pustil dremati zadaj, potem pa prva in gas.

Izšlo se je.

»O ti bogeca, me je bilo strah,« je bil Vezelin komentar čez mesece, ko si je opomogel od pokajenega.

Ni pa se izšlo z Ino. In z novo zgoščenko. Vse je obstalo – živi navdih se mu je vdrl v zemljo, zelenega pa je bilo preveč. Do jeseni smo čakali, da se je škatla izpraznila. Skupaj z obema izgubama pa se je potuhnil tudi Vezelin glasbeni dur – vajeti je prepustil molu. Čez zimo, ki ni bila turobna, je uglasbil besedila Iz ničā. Iz ničle. Iz ničā ... Zaupal mi pozabljeno skrivnost ... Zgubljeno, sam in ves pogreznjen vase ... Gledam belo nebo ... Ko zadnjič sva stala ... Ko umrem ... Drogovi kletke mu pogled meglijo ... Gozdovi, strašni ste kot katedrale ... Visoko po nebu gre pomladna luna.

Zgodil se je CD In svet bo spet svetel kot spev.

Vezela je bil na pohodu. Ne skozi institucije – a prav one so mu hotele nekaj primakniti za njegovo delo. Za projektom je stala država. Lokalna metodologija izplačil tokrat seveda ni prišla v poštev. Republiška institucija je vendar nekaj drugega kot vaško kulturno društvo. Plačniku je bilo potrebno posredovati številko bančnega osebne tekočega računa, kamor bodo lahko nakazana sredstva oziroma poravnani pogodbeni dolg. In ker zna biti državljan vedno drugje, kot ga želi imeti država, se je Vezela skoraj že v abrahamskih letih zatekel v varno materino naročje. Z njenim privoljenjem je bil uradno zaveden kot tisti, ki lahko posluje z njenim TR, zato mu je bilo mogoče nanj tudi nakazati osem stotakov honorarja za uglasbeno poezijo.

Še preden se je sploh pognal republiški izplačilni mehanizem, je Vezela že premogel natančen plan, kako bo premoženje zapravil. Z dejanjem popolne norosti, vredne samega Dalija in njegove Gale, si bo skušal vrniti Ino.

Skrbno je med tobak premešal še zadnje zele-
nje, ki ga je premogel (ta je bil že bog ve kate-

ri nakup po onemu, kar je pred meseci v škatli padlo z neba), in se kdovekaterič odločil, da po zadnjem dimu izreče slovesno zaprisego zvestobi odločitve o vstopu v sveto svetlo novo življenje. Aprila je dvignil stotake ... in nikoli povedal, s čim si je bil obetal očarati Ino.

Je pa ravno s tistim časom sovpadalo priporočeno pismo iz centra za socialno delo, v katerem so ga obveščali, da so njihove strokovne službe na osnovi obvestila naše osrednje bančne ustanove bile seznanjene z njegovo pravico soupravljanja s TR številka ta in ta, na katerega mu je bilo nakazano 800 €. V skladu z zakonskimi določili o upravičenosti prejemanja socialne denarne pomoči pošiljatelj ugotavlja, da se mu zaradi prejema podpora začasno ukine. V naslednjih štirih mesecih je tako upravičen do izplačila 29 € mesečno, ker je skupaj z že prejetim nakazilom, razdeljenim na četrtinke 4 X po 200 €, tako dosežena z zakonom določena kvota 229 € mesečno, ki statistično preverjeno zagotavlja preživetje. Ko bo njegov izredni prihodek izničen, bo višina izplačila socialne pomoči spet v skladu s pogodbo o upravičenosti do prejemanja denarne podpore.

Pritožba ne vzdrži izvršbe.

Naslovnika opozarjamo, da je po zakonu dolžan o svojih izrednih prejemkih sam obveščati pristojni center za socialno delo, sicer bo v primeru nove kršitve uporabljen ustrezen zakonski ukrep.

S spoštovanjem bla bla bla.

Tistega večera Vezela sicer ni bil prebutan, prespal pa je na policijski postaji.

Nikoli ni povedal, kako se je znašel v prostoru za pridržanje. Govoril je samo o tem, da je po mesecu dni prejel položnico za plačilo storitve, opravljene dne ... na PP ...

Seveda dolga ni poravnal in od takrat gre s slovensko policijo zaradi materialnega položaja, v katerem se je znašla, samo še navzdol.

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm - detajl

Devetdeset let Janeza Žmavca

Pesnik, dramatik in pisatelj (zapisujem po zaporedju njegovih vstopov v literaturo) Janez Žmavc je Slovenjgradčan vsaj zadnjih 25 let, kar sta se z ženo gospo Lojzko (dekleško Gostenčnik) iz Celja dokončno preselila v naše mesto. Sicer je Janez zaprisežen Šoštanjčan, saj je bil tam rojen, preživel otroštvo, človeško zorel, med drugim prijateljeval s Karlom Destovnikom Kajuhom, z Marijo Medved (poročeno Weingerl) in vstopal v svet glasbe, slikarstva in literature, kar je ostala njegova zaveza vse do dandanašnji.

V tem priložnostnem zapisu bi se rad dotaknil Žmavčevega slovenjgraškega literarnega delovanja. Svoj upokojenski (novo najdeni) čas je napolnil – po skorajda dvajsetih letih literarnega molka – z zavidanja vredno književno ustvarjalno produkcijo. Pri *Založbi Cerdonis* (in ob pronicljivem uvidu njenega direktorja Andreja Goloba ter njegovem umevanju vloge in pomena literature) so izšle naslednje edicije: *Otok Walcheren* (dnevniško-spominska avtobiografska proza) leta 2005, za tem pa dramska besedila: *Nekaj tretjega* (štiri enodejanke), 2011, *Na kronanju v Budimpešti*, 2012, *Vstajenje Ivana Podkolesnika* in *Krista*, 2014 in *Holandska kraljica* in *Pindarova Oda*, 2015. Pet (zapisujem še s številko – 5) knjig, v njih, ob drugih literarnih vrstah, kar devet dramskih besedil. Vredno čudenja!

Janez Žmavc je bil vsa slovenjgraška leta tudi plodovit avtor v reviji *Odsevanja*: oglašal se je kot dramatik, prozaist, gledališki ocenjevalec.

Dramska besedila so zares živa predvsem v svojih odskih postavitvah. In ni jih malo, ki se nikoli ne najdejo pod odrskimi lučmi in pred občinstvom. Zato se mi zdi vredno dodati naslednje: SPUNK, gimnazijsko kulturno društvo je 27. januarja 2012 premierno uprizorilo Žmavčevo enodejanjko *Njena ljubezen* (4 ponovitve), bralno predstavilo nekaj prizorov iz *Vstajenje Ivana Podkolesnika* (27. marec 2014), k temu pa dodajam še drobec iz zgodovine – predhodniki spunkovcev s Šolskega centra so leta 1985 z nekaj ponovitvami navduševali občinstvo od Dravograda do Šoštanja z Žmavčevim *Podstrešjem*.

Na tem mestu bi rad še enkrat izpostavil pomembno vlogo Andreja Goloba, direktorja *Založbe Cerdonis*, ki s svojimi knjižnimi izdajami vzdržuje in ohranja pomemben del mestne kulturne podobe – literarno ustvarjanje. Izid

knjige Janeza Žmavca ob njegovi devetdesetletnici je bil prvi veliki javni poklon najstarejšemu še ustvarjajočemu slovenskemu dramatik. Naslednjega so pripravili v Celju, pravzaprav v Osrednji knjižnici – pripravili so priložnostno tematsko razstavo in bralno uprizoritev *Pindarove Ode*.

* Jesensko (2014) dvojno številko *Odsevanj* smo morali preložiti v letošnje leto, zato z zamudo, vendar iskreno, čestitamo dragemu Janezu ob visokem jubileju in si seveda še naprej obetamo plodovitega sodelovanja.

Uredništvo in Kulturno društvo Odsevanja

Janez Žmavc – ob 90-letnici spet v Celju

Pesem o Janezu Žmavcu

LEPOSLOVJE

*Kako preživiš dan?
Janez Žmavc ga takole:
zbudi se zjutraj, seže pod posteljo, če
je tam še vedno tisto,
njegovo srce
iz prejšnjih časov, ker
tega, ki ga nosi zdaj, ni
treba več tako skrbno hraniti.
To, sedanje, bo že, dokler bo.*

*Ko otipa škatlo
od čevljev, ženskih, z zelo visoko peto, v kateri
je pokrito srce,
se oddahne. Še vedno je tam in on se
še vedno
vsako jutro spomni, da ga hrani pod posteljo. Dober
občutek je, če človek ve, da je srce na varnem in ga
ne zapušča spomin.*

*Potem poje jabolko.
Pomenca oči in se s tistim občutkom
na koncu prstov,
s tisto potezo blazinic po topli kartonasti škatli, od
ženskih čevljev, z zelo visoko peto,
ozre skozi okno.*

*Zunaj je Slovenj Gradec ali Ravne na Koroškem
ali Celje,
že kaj, nekaj je vedno zunaj,
kar ga spominja na njegovih devet desetletij.
Pristavi za angleški čaj.
Vklopi radio, ki je vedno naravnano na Radio
Slovenija, tretji program,
program Ars.
Seveda, da mora biti na glas.
Zelo na glas, klinc gleda sosede!
Janez je skoraj gluha.
Ne čisto gluha, a tako, da ne hodi več v teater.
V kino še že
kdaj,
ker tam so podnapisi.*

*Potem ko so srce, škatla, jabolko
in angleški čaj
na svojem mestu,
sede
in tri ure piše.
Zjutraj vedno, včasih tudi zvečer. Zvečer ...!*

*Takrat se
razpre fantazija,
frfotajo krila, dišeča koža ženskih prsi ponuja
temne kolobarje
v poljub,
oko se od same sreče zasolzi, ena, dve, cela vrsta,
vse se zvrstijo pred rampo, pred zastor,
ki zadaj temno valovi
v žametu temno rdeče.
Potem zaspí pod toplo odejo ženskih vonjav.
Zjutraj,
ko zopet po škatli in jabolku, čaju
sede k papirju, s spočitimi mislimi,
gleda v prsi, zaveso in ženske pred rampo,
pogradi jim krila, poboža lase
in v treh urah ljubezen
umiri.*

*Tri ure vsak dan?
Vsak dan, hej!
Je to privilegij?
Starcev, gluhih ali samo večno
zaljubljenih?*

Peter Rezman

Še vedno se igram - razstava o gledališkem delu

Poklon

Kadar sem vodil kakršnekoli že literarne, ustvarjalne, pesniške ali še kako poimenovane delavnice oz. kurze pisanja, sem ustvarjalno zagnanost in predanost sodelujočih meril s pomočjo različnih vatlov. Recimo: zapisati so morali naslov dela, ki ga imajo pravkar v literarni obdelavi, na svoji delovni mizi. Obnoviti so morali prvo poved, verz ali repliko nastajajočega besedila – novele, pesmi ali prizora, pač tistega, čemur so trenutno namenjali svoje ustvarjalne moči. Zapisati sem jim naročil naslov književnega besedila, ki ga trenutno berejo oziroma proučujejo – zakaj vsiliti sem jim hotel vero, da kadar bereš, tudi pišeš, torej se učiš. Preprosto – avtorji, ki berejo samo sebe, najpogosteje napredujejo največ do pisunov, praviloma pa se s svojim umišljenim poslanstvom razidejo že prej, preden lahko slednje sploh ugotovijo. Zapisati so morali najljubšo, najdražjo pesem iz svoje literarne produkcije. Ali vsaj kitico, ki jo znajo na pamet.

Potem sem terjal, da so na izust povedali pesem svojega bližnjika po peresu, s pogojem, da so se jo naučili po že končanem osnovnošolskem drilu, kjer so bili praviloma žrtve neprostovoljno prisilnega učenja na pamet. Redki so zmogli kaj več kot Zdravljico, še največkrat so kitico interpretirali s petjem.

Tako se je nabralo dovolj razlogov, da sem jih seznanil z dejstvom, kako osebno na leto preberem kakšni 70 knjig – ob tem pa seveda nisem pozabil navesti še vseh revij, ki jih redno spremljam, to pomeni berem ... Za sprotno rabo sem prešteval gledališke predstave, ki sem jih v zadnjem letu videl v živo, in seveda filme, brez česar tudi ne morem. Zdelo se mi je, da je to z moje strani kar pravi in dovoljšen poklon umetnosti, predvsem besedi v kakršnikoli formi že.

Potem se mi je zgodil Janez Ž. Vstopil je tako, kot se v človeka naseli lepa pesem, imenitna novela, odličen dramski prizor ali samo

Foto Jerneja Golob

Janez Žmavc – pred bralno uprizoritvijo Pindarove Ode 2 v Celju

spominska odrska slika. Tako kot si te za svoje domovanje izberejo tisti trije, štirje takti, ki jih je še dovoljeno olastniti brez pretnje kazenskih sankcij zaradi kraje intelektualnih storitev ... To, o čemer govorim, pride vedno takrat, ko se najmanj nadejaš in nikoli se ne zgodi po naročilu.

Z Janezom, danes si to že upam tako zapisati, sva se našla prepozno, ko sva že bila preveč v letih, da bi v razgovorih še lahko prešla na ti, upam pa si trditi, da sva uspela postati prijatelja, čeprav je kameradstvo v letih (eden pri petdesetih, drugi pri več kot osemdesetih), ki sva jih živila, silno težko vzpostaviti.

Najin domicil je postal prostor, kjer se nasejuje vse, kar sodi v domeno lepote.

Če se je le dalo, sva na klepete o ... predvsem literaturi ... odhajala v čajnico, tudi v mestno kavarno, a se je neredko zgodilo, da sva se zaklepetala kar v "mojem" slovenističnem šolskem kabinetu. Takšna sila je bila povedati, kar se je namenil katerikoli izmed naju že, da je bilo škoda zapravljati čas s premikanjem na drugo lokacijo.

»Hrabro, a veste, da se mi je spet zgodila lepota?« je zastavil pogovor, še preden sva utegnili sestiti na šolske stole v železniškem potni-

škem vagonu, na kar je spominjal moj oddihovalni delovni prostor.

Najprej sem pomislil na to, da mu je uspel kak imeniten dramski prizor ali celo dejanje. Janez je bil namreč pri svojih 86. letih v zavdanja vredni ustvarjalni kondiciji: redno je objavljval v lokalni reviji za leposlovje in kulturo, hkrati pa je v istem času za objavo pri založbi Vrabc pripravljal dve knjigi dramskih besedil: v prvi zbrane štiri enodejanke, v naslednji meščansko dramo - tridejanko.

»Tako poredko se zgodi,« je še enkrat preverjal trdnost svoje izjave.

Sédel je in ko je z gotovostjo stehal tisto, o čemer je zastavil besedo, je podčrtal že povedano:

»Tako poredko se zgodi. Lepota.«

»V Skesanem Henriku?« sem vprašal, zakaj ravno takrat sva veliko debatirala o njegovem dramskem besedilu s tem naslovom, ker je za revijo O., kjer se je tekst namenil objaviti, opravljal še zadnje korekture in vnašal zanj vedno znova nujno potrebne popravke. Dramatik Ž. je bil prepoznaven po tem, da se je z besedilom ukvarjal do tako rekoč zadnje minute pred natisom. Zagotovo je veliko težje priložil zadnje

Foto Jerneja Golob

Janezu Žmavcu se prikloni Marijan Pušavec, nekdanji sodelavec v SLG Celje

ločilo, kot je to storil Boccaccio.

»Ne, ne v Skesanem Henriku. Sploh pa nisem prepričan, če jo v svojih dramskih poskusih sploh še zmorem.«

»Bili ste v kinu?« sem spraševal naprej.

»Ni od tam.«

»Ogledali ste si razstavo v galeriji in med slikami zagledali ...« sem ugibal naprej.

Gotovo je imel razlog, da ni prišel z besedo na dan.

»Ostane samo še glasba. Torej ...«

»Prebral sem pesem.«

»Čigavo?«

»Radojkino. Poznate Radojko K.? In njeno zbirko kratke proze Ljubezen gre z mano?«

»Poznam. Njen prvenec. V njem se vsaka nova zgodba začne s pesmijo.«

»Ta, ja! Ljubezen gre z mano.«

Nisem se mogel spomniti nobenega verza iz Radojkine knjige, kaj šele pesmi, čeprav se me je njeno pripovedovanje dotaknilo, očitno vsaj toliko, da sem zaznamek o tem obesil na enega izmed spominskih oprimkov, kar je pomenilo, da je v štorijah nekaj, zaradi česar bi jih morebiti lahko še kdaj prelistal.

»Dovolite, da vam jo povem? Naučil sem se jo na pamet.«

»Ja, prosim. Z veseljem bom poslušal!«

Najprej se je vzravnal na svojem stolu, pravzaprav se je poravnal tako, da se je s hrbtom trdno prilepil k naslonjalu, zajel sapo, ravno za toliko širše odprl oči, da se je s pogledom polastil vse moje pozornosti ... Potem pa na stolu spet usahnil v svoja leta in dejal:

»Oprostite, ne morem drugače. Ne smem.«

Starčevsko se je dvignil s stola, se s prsti toliko oprijel mize, da je vzravnal, kolikor je pač šlo, in umiril telo, potem pa me znova premeril s pogledom:

»Vredna je tega!«

Zdaj je dlan snel z roba mize, stopil je korak, dva nazaj, da je bil ves v mojem kadru, se pri svojih skoraj devetdesetih z rahlim nagibom glave priklonil in v igralski maniri deklamiral:

Popisala sem list,

jaz grem.

Na drugo stran.

Ni važno, kaj me čaka tam.

Nič več se ne bojim,

zdaj vem!

Živim.

Vse vam pustim.

Ljubezen gre z menoj.

Onemela sva vsak v svoji sohi: jaz skoraj

nemarno zložen po stolu, Janez s spuščeno glavo, ki se je zdaj, po izpovedanem, z brado dotikala njegovih prsi.

Kakšen spoštljiv poklon. Pesmi. Umetnosti. Lepoti.

Človek, ki je kot gledališki dramaturg in književni ustvarjalec doživel in spočel toliko besednih, glasbenih, barvnih ... čudežev, izvirnosti in izvrstnosti, pa še vedno tako ponižen pred - lepoto.

Videl sem, kako se je po nekaj nemih trenutkih velikega miru v sebi vzravnal in se čez mojo glavo zastrmel skozi okno, toda iz tanke koprne, ki se mu je potegnila čez starčevske, a še vse žive oči, sem sklepal, da si ne oddihuje na zelenem za steklom, ampak se potepa po nekem drugem svetu, ki se tako poredko privrti pred nas in v nas.

Nisem si upal zmotiti časa. Po premikanju njegovih ustnic sem sklepal, da je sredi molčečega odzvena prej povedanega.

Postalo me je sram ob mojih vsakoletno prebranih sedemdesetih knjigah, s čimer sem se prazno hvalisal, vedno bolj podoben cenenu osvajalcu domačih dvatisočakov, ki je povsod bil, a komaj kaj videl. In me je prešinilo, kako se vedno bolj obešam le še na številko, s katero skušam fascinirati, a da sploh ne bi znal naštet niti polovice prebranega v zadnjem letu (pomagati bi si moral z vpisi iz osebnega priročnega dnevnika o prečitanem), kaj šele na izust povedati katero izmed prebranih pesmi, ki se jih v zadnjem letu dni ni nabralo malo.

Potem je moj neformalni postarani učitelj iz mojih zrelih let ves skromen sedel in bolj sebi kot meni povedal:

»Tako poredko se človeku dogodi ... lepota. In z njo resnica. Umetnina. In tako nenadejano pridejo. A ko pridejo, so vedno skupaj, z roko v roki, v enem kosu. Umetnija lepote v resnici.«

Pravzaprav sem si zaželel, da bi ga lahko objel, gospoda Janeza, pa nisem smel. Nisem upal. Nisem znal. Prepozno sva se mimala v tem najinem življenju, da bi si to dovolil. Mogoče bi to razumel kot traparijo ali pa nasilen vdor v polje zasebnega ali pa ... Ali pa ne. Morebiti je tudi on čakal ...

Ker nisem storil, kar bi najbrž moral, ne bom nikoli vedel za odgovor na gornje pomisli. Trenutek, ki je dovolil objem, je bil nepreklicno mimo. Tako je pred kakšnim letom šla mimo mene tudi Radojkina pesem. Nisem se znal objeti z njo.

Zdaj sem silno hvaležen gospodu Janezu, da mi jo je pripeljal nazaj.

Andrej Makuc

Janez Žmavc: Pindarova Oda 2

LEPOSLOVJE

Zadnje dejanje meščanske drame z ekskluzivnim ljubezenskim trikotnikom, ki se strukturalistično širi in na koncu implodira.

BRALNA UPRIZORITEV

Liza **Sonja Mlejnik**
Robi **Kristian Koželj**
Mrvač **Andrej Hribernik**
Mark **Niko Korenjak**
Lena **Mateja Ajdnik Korošec**
Z didaskalijami povezuje **Anica Milanović**

Glasbena podlaga: **Haydn, Martinů, Čajkovski, Brahms, Šostakovič**
Zamisel, priredba besedila in režija: **Marijan Pušavec**

Prva izvedba: Celje, 10. marca 2015.

Besedilo *Pindarove Ode*, ki ga avtor označuje za „meščansko dramo z ekskluzivnim ljubezenskim trikotnikom“, vsebuje vse značilnosti Žmavčeve pozne zrele dramatike („stiska jezika“

oz. težavnost medčloveške komunikacije, razkroj meščanske drame na poti v ironijo in grotesko), predvsem pa je odraz njegovega iskanja novih izraznih dialoških možnosti v času izvozljenih medčloveških odnosov.

Drama je bila prvič (in edinkrat do zdaj) uprizorjena v *SLG Celje* leta 1978 (premiera 8. decembra, 14 ponovitev); režiser je bil Franci Križaj, dramaturg Igor Lampret, scenograf Avgust Lavrenčič, kostumografinja Cveta Mirnik, lektorica Majda Križaj. Igrali so: Milada Kalezičeva, Janez Bermež, Zvone Agrež, Anica Kumrova in Miro Podjed. *Pindarova Oda* je zadnje Žmavčevo dramsko besedilo, uprizorjeno na slovenskih odrih. Besedilo je skupaj s *Holandsko kraljico* v knjigi izšlo pri založbi *Obzorja* leta 1981, letos pa predelano pod naslovom *Pindarova Oda 2* pri slovenjgraški založbi *Cerdonis*. Na zadnjo verzijo besedila se naslanja tudi naša bralna uprizoritev.

Bralna izvedba *Pindarove Ode 2* je spremljevalni dogodek razstave *Še vedno se igram ... ob devetdesetletnici dramatika Janeza Žmavca*.

Foto Jerneja Golob

Bralna izvedba *Pindarove Ode 2* (z leve: Mrvač, Liza in Robi)

Literarna biobibliografija

Janeza Žmavca

Gledališče je podobno stacionirani vojski z vsem potrebnim aparatom. Pozna manevre, razburljive avanture, osvajanja vedno na novo odkritih področij človekovega žitja in bitja, poraze in zmage, brodolome in čudežne rešitve, razumna in iracionalna tveganja s pozicij duha, srca in uma, prostorske in telesne razsežnosti nedoumnega univerzuma in še in še. (J. Žmavc v intervjuju z B. Lukanom v gled. listu SLG, junij 1991)

Janez Žmavc se je rodil 6. oktobra 1924. leta v Šoštanju, kjer je obiskoval osnovno šolo. V otroških letih se je učil violino in izkazal slikarski talent. Leta 1936 se je vpisal na gimnazijo v Celju, vendar je moral šolanje zaradi nemške okupacije prekiniti. 1942. leta so ga mobilizirali v nemško vojsko in ga poslali na zahodno fronto, kjer je poleti 1944. leta doživel izkrcanje zaveznikov. Po vojni je 1948. leta maturiral na celjski gimnaziji. Že v zgodnjem gimnazijskem obdobju, še bolj pa v vojnem času in v nadaljevanju gimnazijskih let je pisal pesmi, ki jih je objavljval v gimnazijskem glasilu *Iskra* in v *Mladinski reviji*.

Za sprejemni izpit na *Akademiji igralskih umetnosti* v Ljubljani, kjer je v letih 1948–1952 študiral dramaturgijo, je namesto teoretične dramaturške analize predložil svojo dramo v verzih.

V letih 1953–1955 je bil dramaturg v *Prešernovem gledališču* v Kranju, nato pa pet let knjižničar v *Študijski knjižnici* v Celju, kjer je skrbel za predmetni katalog. Od leta 1961 do upokojitve leta 1990 je bil hišni dramaturg v *Slovenskem ljudskem gledališču* v Celju. V tem gledališču je prva leta opravljal tudi naloge lektorja, občasno pa je sodeloval tudi pri umetniškem vodenju gledališča. Kot praktični dramaturg je sodeloval pri nastajanju mnogih predstav, ki so sloves celjskega gledališča raznesle po takratni Jugoslaviji, za potrebe gledališča je tudi prirejal besedila ali jih prevajal iz angleščine, nemščine in srbohrvaščine.

Leta 1953 so v celjskem gledališču uprizorili njegovo dramo *Izven družbe*, socialnokritično sliko sodobnega meščanstva, pet let kasneje so v ljubljanski *Drami* odigrali igro *V pristanu so orehove lupine*, v kateri govori o družinskih in erotičnih odnosih na ozadju moralnih dilem. V besedilu *Rok in Lea*, uprizorjeno v celjskem gledališču leta 1961, se je v duhu sentimentalnega humanizma preusmeril v intimnejšo družinsko

sfero in raziskoval odnose med zakoncema. V gledališki igri *Jubilej*, ki sta jo leta 1963 skupaj uprizorila celjsko in ljubljansko mestno gledališče, je tematiziral dileme nekdanjega partizana, ki je po vojni postal direktor podjetja. V drami *Podstrešje*, uprizorjeni prvič leta 1967 v celjskem gledališču in leta 1973 na ljubljanski igralski akademiji, se je s komorno zasedbo in tesnobno pinterjevsko atmosfero spopadel z medgeneracijskimi in erotičnimi napetostmi. Drama *Obisk*, uprizorjena leta 1969 v mariborski *Drami*, je neke vrste varianta *Podstrešja*, le da je zasedba tu razširjena na tri pare, dramatična analiza družbe pa temelji na njeni osnovni enoti – dvojici/paru ljudi. Stilno popolnoma drugačno je dramsko besedilo *Pindarova Oda*, ki je tudi zadnje Žmavčevo delo, uprizorjeno na slovenskih odrih (*SLG Celje* 1978). V njem Žmavc tematizira izpraznjenost medčloveških odnosov, ki jo izraža 'stiska jezika' oz. težavnost komunikacije, ki se kaže v praznem besedišču in je na meji ironije in groteske. *Holandska kraljica*, knjižno izšla leta 1981, je v približevanju groteski še izrazitejša in je stilno blizu avantgardnemu gledališču. V celjski reviji *Obrazi* je leta 1979 objavil enodejanko *Pogovori z Rozi*, leta 1982 pa igro *Razuzdanosti ali prilika o skesanem Henriku*, v kateri ironično obdeluje moško-ženske odnose in aludira na angleškega kralja Henrika VIII. Komedija *Rihard in njegov dvojniki* (objavljena v *Dialogih* 1985, uprizorjena leta 1986 v zagrebškem gledališču *ITD* – edino Žmavčevo besedilo, ki je bilo odigrano zunaj Slovenije) je konverzacijska meščanska igra, začinjena s precejšnjo mero ironije, tudi tu Žmavc družinski okvir uporabi za obravnavo širših družbenih odnosov. *Kruta ženitev* (odlomek je bil objavljen v reviji *Obrazi* leta 1986) je variacija na Gogoljevo komedijo *Ženitev*, igra *Vetrnica. Cenka*. (objavljena v *Obrazih* 1987. leta, televizijska priredba 1988, *Kje živi Cenka*) pa je še ena variacija na erotične odnose med moškimi in žensko, ki zasedbeno (dva para) spominja na *Podstrešje* in *Holandsko kraljico*.

Po upokojitvi leta 1990 se je Žmavc preselil v Slovenj Gradec. Leta 2005 je presenetil z avtobiografsko knjigo *Otok Walcheren*, v kateri je, tudi s pomočjo svojih ohranjenih medvojnih dnevnikov, popisal svoje otroštvo in mladost ter izkušnjo 'po sili nemškega vojaka' – svoj 'včerajšnji svet'. V slovenjgraških *Odsevanjih* je leta

2010 v dveh nadaljevanjih objavil igro *O skesanem Henriku*, pravo odkritje pa so predstavljale štiri enodejanke – *Njena ljubezen*, *Kaj se gresta Cenc pa Censka*, *Sveta prežavka*, *Nekaj tretjega* – izšle pod naslovom *Nekaj tretjega (Založba Cerdonis, 2011)*. Naslednje leto je prav tako pri *Založbi Cerdonis* izšla drama *Na kronanju v Budimpešti*, variacija komedije *Rihard in njegov dvojniki*. Dve leti kasneje, 2014, pri *Založbi Cerdonis* izideta dramski besedili *Vstajenje Ivana Podkolesnika* – temo je načel že v igri *Kruta ženitev* in se navezuje na Gogoljevo *Ženitev* – in *Krista*. Že devetdesetleten je Žmavc pripravil še novi izdaji *Holandske kraljice* in *Pindarove Ode*, ki sta izšli letos (*Založba Cerdonis*).

Janez Žmavc je napisal tudi nekaj igrivih in iskrivih iger za otroke, ki so bile z uspehom uprizorjene, nekatere so izšle tudi v knjižni obliki: *Sekira* (uprizorjena v *SLG Celje* 1970), *Rdeča kapica in dedek Mraz* (uprizorjena v *SLG Celje* 1970), *Domača naloga na potepu* (uprizorjena v *SLG Celje*, v ljubljanskem mladinskem gledališču in novogoriškem gledališču leta 1971), *Pavliha in malo čez les* (uprizorjena v *SLG Celje*

leta 1974 in 1979). Za potrebe domačega gledališča je uspešno priredil *Čarobno piščalko* Frana Roša (uprizorjena leta 1968) in Görnerjevo *Pepelko* (uprizorjena leta 1969).

Prav tako za potrebe gledališča je prevedel nekaj gledaliških iger iz angleščine – M. Anderson, *Zašlo je sonce*, W. Saroyan, *Čujte, ljudje!*, W. Inge, *Piknik*, H. Pinter, *Zabava za rojstni dan*; nemščine – C. Krüger in L. Volker, *Maks Žvižgač*, R. Hachfeld, *Žmurkovi otroci*; srbohrvaščine – V. Lukić, *Dolgo življenje kralja Osvalda*.

Članke o gledališču in dramaturške analize je Žmavc objavljaj v glavnem v gledaliških listih *Prešernovega gledališča* in *SLG Celje* (bil je tudi njihov urednik) pa tudi v *Celjskem zborniku*, *Celjskem tedniku*, *Večeru* idr. Kot urednik se je podpisal tudi pod *Zbornik SLG Celje* ob 300. premieri (1986).

Vir: Slovenski biografski leksikon; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi906410/>

Marijan Pušavec

Foto Jerneja Golob

Antonia Bernard – Povhova Tončka

SLOVARČEK OSIROTELIH BESED

Občina Lovrenc na Pohorju je letos avgusta izdala in založila literarno delo naše že pokojne rojakinje dr. Antonie Bernard (1942–2010) z naslovom *Slovarček osirotelih besed*. Uvodni prispevek je napisal pisatelj Drago Jančar, ki je z avtorico dolga leta prijateljeval in sodeloval. Med drugim je prevedla v francoščino njegov roman *Katarina, pav in jezuit*. Osrednje besedilo v knjigi je *Slovarček osirotelih besed*, sledi sestavek Franca Verovnika o avtoričinem življenju in delu ter na koncu prispevek Antonije Verovnik o avtorici kot družinski prijateljici.

Kdo je bila Antonia Bernard?

Rodila se v Lovrencu na Pohorju v kmečki družini Grobelnik, po domače pri Povhu, zato je domačinom še vedno najbolj znana kot Povhova Tončka. Skupaj s starši in štirimi brati je od zgodnjega otroštva trdo delala na njihovi majhni kmetiji, da so si omogočili skromno preživetje. Ko je končala osnovno šolo, kjer je bila vseskozi odličnjakinja in je že pokazala svoje sposobnosti, ji je bila s štipendijo kmetijske zadruga ponujena možnost za nadaljnje šolanje le na kmetijski šoli. Tončka je to odklonila in si pri starših izprosila skromno pomoč, saj ji veliko niso mogli dati. Tega se je zavedala, si sama pomagala z inštruiranjem, a je vseeno v štirih letih klasične gimnazije v Mariboru, kamor se je vpisala, prezebala in se skrajno skromno preživljala. Po odlično opravljeni maturi se je zgodba ponovila. Ni dobila štipendije, ker je bila s kmetije, čeprav je bila ta tako majhna, da so na njej komaj preživeli. Toda Tončka je hotela med knjige! V njenem življenjepisu nastopi imenitno obdobje, saj naznanja, da je študirala na *Sorboni* in tam v štirih letih diplomirala iz francoske literature in ruščine. Vse to je res, toda spet v skromnih razmerah in z garaškim delom. Po nasvetu družinskih znancev je namreč šla v Pariz za varuško otrok neke srbske družine. Ko je že bila tam, so njene delovne obveznosti bistveno razširili, vendar se je bila »prisiljena pustiti izkoriščati«, kot je sama pripovedovala. Vsak prosti trenutek je namenila učenju francoščine in v enem letu dosegla tolikšno znanje, da je lahko začela s študijem. Predavanja je obiskovala, kolikor jih je zaradi dela sploh utegnila, večinoma je študirala ponoči in ob redkih prostih dnevih ter hodila samo na izpite. Med študijem je spoznala svojega

Dr. Antonia Bernard

bodočega moža Yvesa Bernarda, inženirja, ki ji je poslej stal ob strani pri vsem nadaljnjem študiju in poklicnem delu. V zakonu sta se jima rodili hčerki Geneviève, po domače Fefka, in Isabelle. Kljub zahtevnim službam in številnim obveznostim je za svojo družino skrbela z vsem srcem. Tudi na družino v Lovrencu je ostala izjemno navezana. Kolikor je le mogla, je pomagala staršem in kasneje bratu, prihajala domov, ko je bila priložnost, in vedno poprijela za vsakršno kmečko delo.

Poklicna pot Antonie Bernard je bila silno bogata. Od profesorice ruščine na gimnaziji do profesorice na elitnem pariškem liceju in potem delo na *Nacionalnem inštitutu za vzhodne jezike in kulture*, kjer je postala predstojnica katedre za slovenščino in nato predstojnica celotnega oddelka za Srednjo in Vzhodno Evropo. Strokovno se je nenehno izpopolnjevala in leta 1992 obrnila doktorat na *Novi Sorboni*. Natančnejši podatki o tem so v knjigi. Na tem mestu pa morava omeniti še njeno obsežno znanje jezikov. Ob odličnem znanju materinščine je enako dobro obvladala francoščino in ruščino, zelo dobro tudi anglešči-

no. Ker je ljubila poezijo (tudi sama je pesnila), se je samostojno naučila španščine, da bi uživala v branju izvirnikov, in ker se v šoli ni učila nemščine, se je naučila še te. Seveda je obvladala tudi srbohrvaščino in osnove drugih slovanskih jezikov, s katerimi se je srečevala pri svojem znanstvenem delu. Ni bila samo ljubiteljica jezikov, temveč tudi zgodovine in književnosti. Njeno znanje s teh področij je bilo izjemno.

Tudi o njenem strokovnem delu je v knjigi precej podatkov, predvsem o tistem, ki je pomembno za Slovenijo. Človek se sprašuje, od kod je črpala moč za vse zahtevne službe ter siceršnje strokovno raziskovanje in pisanje, da je ob tem ustvarila še zajeten prevajalski opus! Naslovi prevedenih del in njihovi avtorji so v knjigi. O dejanskem obsegu njenega dela bomo verjetno kmalu seznanjeni, saj na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani pripravljajo bibliografijo njenih objavljenih del.

Slovarček osirotelih besed

Naslov knjige zavaja, saj ne gre za slovar v pravem pomenu besede, "osirotele besede" pa nam tudi malo povedo, dokler knjige ne vzamemo v roke. V uvodu avtorica o njih pravi: »Zgodi se, da se v moje razkošne sobane besed prikaže redek, a zato toliko bolj pričakovan in ljub gost: domača beseda. (str. 16). »Eni imajo besede ‚štepih, pajštva, grunt ...‘ za tujke, popačenke, za ‚gmajn‘, premalo gosposke. Vendar – preko teh besed so se mi odkrivala skrivnosti sveta in življenja, to so žile, ki vodijo v globine skrivnosti moje biti in vesoljstva. (str. 17). Smilijo se ji sirotice – besede, ki jih pozabljamo, ker so za vedno manj ljudi zares domače. Domneva, da bodo nekoč zanimale kakšne jezikoslovce, etnologue ali razne zbiralce, ki jih bodo gledali in obračali kot stare piskre, poskušali jih bodo razložiti, »vendar ne bodo imeli pojma o njihovem pravem življenju«. Prav o tem življenju domačih besed spregovori avtorica skozi zgodbe svojega otroštva in mladosti. Ne gre torej za slovar, tudi ne za etnografsko delo, čeprav govori o besedah, ki označujejo kmečko delo, orodja, običaje in naravo. Te

Materinščina je v resnici naše narečje. Nikoli ga ne moremo zatajiti.

besede so samo opora ali izhodišče za zgodbe, ki so silno lepo pripovedovane, hkrati pa zaživijo v spominih na mladostna doživetja, na bližnje, na pristno sožitje z naravo. Zgodbe so nadgrajene s poglobljenim razmišljanjem o smislu življenja, o smrti, o dobrem in lepem, mestoma so tudi humorne. Na predstavitvi knjige je Drago Jančar poudaril, da delo nima vrednosti lokalnega značaja, čeprav so te zgodbe povezane z lokalnim govorom, z avtoričinim domom in okolico. "Osirotele besede" so po njegovem "slovenske", saj izražajo duha nekega časa (mlyn, morpog), način življenja in odnosov, vzdušje, ki ni bilo značilno le za Lovrenc.

»Silno so mi drage te osirotele besede, ki jih nihče več noče slišati, ker so postale gluhe in otožne kot stare babice v kakšnem kotu nove hiše.« (str. 19). Tako je čutila avtorica. Zanimivo, tudi mnogi, ki so knjigo že prebrali, so povedali, kako so bili ganjeni, očarani, obujeni v lastne spomine in v svoj morda nekdanji govor, nekateri v iskanje svojih domačih besed. V pogovoru o "osirotelih besedah" je akad. prof. dr. Zinka Zorko dejala, da jo je začudila in presunila ta besedna poveza in da je zagotovo to čisto nova zveza v jezikoslovju. Besedilo je označila kot čudovito branje. Za lažjo predstavo, kako je Antonia Bernard iz besed sirotic naredila jezikovno in vsebinsko bogate zgodbe, dve od njih objavljava.

HIŠA

Ta beseda ima seveda svoje mesto tako v slovarju kot v življenju. Ljudje so delali od jutra do večera, pozimi in poleti, in si zgradili lepe hiše. Tudi mi smo imeli hišo, staro in mogočno. Sedaj počasi umira.

Vendar je zame prvi pomen te besede drugačen. Naša hiša je bila znotraj, ne zunaj. Hiša je bila prostor našega vsakdanjega življenja. V hišo si vstopil skozi lopo. Ko si odprl vrata in stopil čez obrabljen prag, te je najprej pozdravil Kristus na polici v kotu. Na levi in desni strani sta stali dve sveči v lepih lesenih svečnikih. Za velike praznike in za umirajoče. Pod polico je visel venšivan prtič, z rožami in s čipkami. Čudno, vendar si šele potem opazil štiri velika okna z umetniško zaokroženimi železnimi rešetkami, po katerih so cvetele rože raznih barv. Osvetljevala so obrabljen pod, kjer so kot mali grički štrleli ostanki lesenih »žeblicev« in vej v drevesni masi. Poznam vsako špranjo, vsako obliko vejice, saj sem ribala in brisala njihove vzbokline po sobotnih večerih, da je potem dišalo po lugu še drugo jutro, ko smo se oblačili za k maši.

Da ne pozabim drugega kota, tistega nasproti Kristusu. Tam stoji krušna peč, polkrožna, iz

okroglih pečnih opek. Bele so in zaobljene in nežne, božal bi jih kot mlade prsi. Na klopek okrog peči sedimo v zimskih večerih. In peč je prijetna, topla kot materino mleko, in iz nasprotnega kota nas Usmiljeni tiho gleda s svojim trpečim večnim pogledom. V hiši stoji še velika štirikotna miza s klopmi in postelje pod okni in še skrinja in hobljunk za mizarska dela. In še zidna omara z orodjem. V hiši skupno spimo, jemo, delamo, molimo in umiramo. Zunaj je samotno in mraz pritiska.

GOTICA

Tam spodaj v dolini, kjer se Ropičev potok steka v Slepnico, je stala hiša naše gotice. Drobna nedolžna okenca so vdano gledala obe globoki strugi, poraščeni z jelšami in lešniki, ki so jih blatne povodne vode velikih poletnih neviht pripogibale, izkoreninjale in včasih celo odnašale kdo ve kam proti neznanemu svetu. V hišo smo vstopali na strani in takoj smo se znašli v kuhinji, kjer je štedilnik vedno živel svoje toplo in radodarno življenje. Par besed o vremenu in zdravju in že je bila na mizi bela kava, v porcelanastem piskrčku z vijolicami in napisom »Für Erinnerung«. Ne vem zakaj, ampak vedno sem imela občutek, da je med gotico in tem piskrčkom neka zelo tesna vez. Morda zato, ker je njihov zgubani obrazek imel v sebi, daleč zadaj za porjavelo kožo, nekaj porcelanasto prosojnega, nekaj skrivno toplega; morda zato, ker je njihov pogled šel daleč preko štirikotnega okenca na široke pašnike in pomladanske odore. Morda zaradi grbastega posušenega hrbta, ki se je vsako leto bolj pripogibal k zemlji, iz katere je prišel in kamor se je vračal.

Oh, gotica, zakaj mi niste povedali, zakaj mi niste odkrili velike tajne? Zakaj me niste spomnili nanjo, ko sem vas zadnjič obiskala? Morala sem jo iskati celo življenje: pri vas je imela svoj izvir. Dobrota.

Lovrenški govor spada h koroškemu narečju, zato bodo te besede in tudi zgodbe blizu morebitnim bralcem *Slovarčka* s Koroške. Knjiga obsega 122 strani in je likovno opremljena z deli profesorja likovne vzgoje Albina Lorberja (motivi Lovrenca na Pohorju in okolice) ter s fotografijami avtorice in njene družine.

Knjigo sva uredila Franc in Antonija Verovnik, oblikoval jo je Andrej Knez, Sans. Kupite jo lahko na Občini Lovrenc na Pohorju ali naročite po povzetju (elektronska pošta obcina@lovrenc.si, tel. 02 675 17 01); cena je 10 evrov.

Antonija in Franc Verovnik

Pojasnjene nepojasnjene besede

ESEJISTIKA

Z ženo Tončko sva zelo uživala pri urejanju *Slovarčka*, zlasti pri razlagi manj znanih ali samo lokalno znanih besed v lovrenškem govoru. Nekaj težav je nastalo zato, ker so v originalnem besedilu manjkale strešice pri šumnikih (dr. Antonia Bernard je namreč uporabljala francosko tipkovnico!).

Kot primer: pri zapisu *ki se čmarli* na str. 72 sva si razbijala glavo, ker je bilo v originalu zapisano *ki se cmarli*. Tudi najini lovrenški informatorji – domačini tega niso razumeli. Neko slabo prespano noč pa se mi je posvetilo, da gre za č in ne za c. Zapis v taki obliki so nato prepoznali tudi lovrenški informatorji, in sicer v pomenu: *ki je krmežljivo*.

Nekaj besed je žal ostalo nepojasnjenih, vendar sva jih uspela delno razjasniti kasneje, že po izidu knjige.

Žveno: na str. 19 ... *Vem, da sem zadnje žveno na dolgi verigi ljudi, ki so iskali v gozdovih kruh, zatočišče, svobodo, pa jih je – brodolomne ostanke ponosnih karavel – končno morje življenja odneslo na robove divjih metropol.*

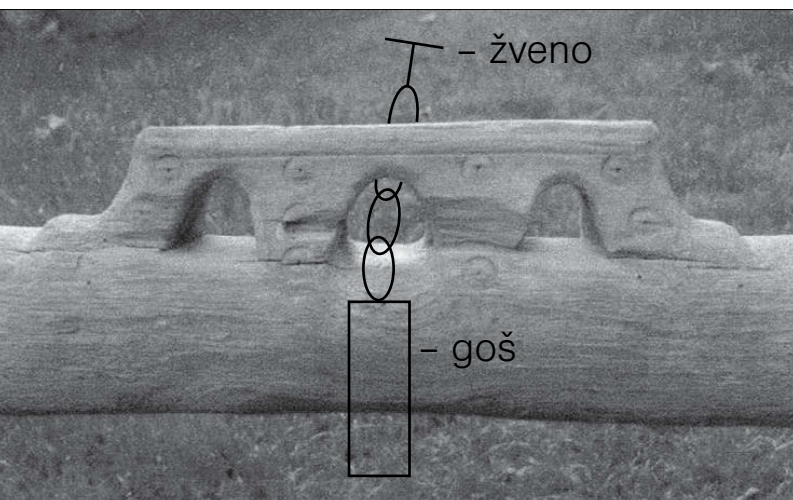
Na str. 78 ... *Človek lahko zapusti domovino in postane podoben listu, ki ga veter nosi, kamor hoče. Ali pa zapusti starše in pozabi, da je samo žveno v neskončni verigi.*

Od sestrične Povhove Tončke, gospe Marije Sušek, ki živi na Lobnici pri Rušah, rojena pa je bila na Rdečem Bregu pri Lovrencu na Pohorju, sva izvedela, da je **žveno** pri volovskem jarmu del

verige za pripenjanje ojesa. Na kmetiji HARIČ na Smolniku ji je gospodar razložil, da je **žveno** kovinska kljukica v obliki črke T na koncu verige, ki je spojena z usnjenim pasom (goš ali gož). Pas je bil napeljan skozi srednjo luknjo na sredini jarma, veriga skozi odprtino v ojesu voza, z žvenom pa se je veriga zapela. In kot zanimivost – v ruščini se členku verige reče: **zveno!**

Burda: na str. 48 ... *Tu in tam, sredi okroglega ritma, se mi ne posreči, napravim burdo, majhno, lahno, pernato. In kolovrat poje in niha, pa dela nit in na niti majhne cvetke, roza in sivkaste in takšne kot sneg ponoči pri luni, potem pa svetle in nežne kot vrtnice, ki so podobne oblakom.*

Beseda ostaja nepojasnjena. Iz konteksta je možno razbrati, da gre za *krotico* oz. *krtico* v lovrenškem govoru – nekakšen vozec na preji.

Žveno in goš

Svišč (Vir: Wikipedia)

Vrišč: na str. 66 ... *Planinski svet je posejan z arniko in vriščem ali pa se po njem raztezajo celi valovi suhega sivega baloha.*

Avtorica se je verjetno zmotila, ko je zapisala z *arniko in vriščem*; verjetno je mislila z *arniko in sviščem*. Na Pohorju raste panonski svišč (*Gentiana pannonica*), ki mu v lovrenškem govoru pravijo cijon. Ljudje nabirajo njegove koreninice, jih namakajo v žganju, napitek pa uporabljajo predvsem za odpravljanje prebavnih težav.

Somarca: na str. 70 ... *Morda nosi težek rukzak, morda kovček ali žago (somarco???) ...*

Ob obisku Beškovnikove kašče v Hudinji pri sv. Vidu nad Vitanjem sva ugotovila, da uporabljajo na Vitanjskem Pohorju izraz **samarca** za posebno sekuro, ki so jo tesarji imeli za grobo obtesovanje lesa oz. tramov, preden so ga dokončno obtesali v tram s pomočjo posebne sekire. Predniki očeta Antonie Bernard so bili doma z Južnega Pohorja ...

Samarca (foto Roman Kotnik, Hudinja pri Vitanju)

Upokojeni kovač z Legna pri Slovenj Gradcu mi je 17. 11. 2014 povedal, da se samarci podobna sekira imenuje **puntovka** in služi istemu namenu.

Razliko med **cimrovko** in **plenkačo** (v Lovrencu **plankoč**) mi je 5. 3. 2015 pojasnil Anton Vaner, po domače Ahejev Tonček, mož moje sestrične Marije, roj. Švajger.

Cimrovka je nasajena na kratek ročaj in ima dolžino rezila od 30 do 40 cm. Ročaj je upognjen v desno ali v levo – odvisno od tega, ali je bil tesar desničar ali levičar, da si ni poškodoval prstov. Tram je bil položen na posebnem stojalu (»šrognu«). **Plankoč** oziroma **plenkača** pa je nasajena na dolg ročaj in ima malenkost krajše rezilo. Tesar je z njo tesal tram tako, da je stal na njem, tram pa je bil podložen.

Po ostalih krajih imenujejo cimrovko nekoliko drugače: na Prevaljah je **cimprovka**, v okolici Velenja je **cimermanka**.

Frac Verovnik

Slovenj Gradec, 1. marca 2015

Draga Antonija in Franci!

Iskrena hvala za čudovit dar »Slovarček osirotelih besed« kot zapuščino izjemno nadarjene vajine ožje rojakinje in prijateljice gospe Antonie Bernard – Povhove Tončke. Z vajino plemenito gesto za plemenito osebo sta uboštvo domačih besed spreminila v bogastvo, ki krasi zakladnico slovenske žive besede in se lesketa bolj kot voda v štepihu. Ta literarni spomenik je trdnjši in bolj viden od mirujočega pohorskega granita, ker v dalje sveti. Oživijo ne le besede, ampak z njimi tudi čudovite navade in značaji ljudi, ki živijo težko, vendar na svoj način povsem izpolnjeno življenje na zemlji, ki jo ljubijo in z njo vse tisto, kar v njej diha.

Lahko bi jo na »eks«, ker tako privlači, sem pa njeno branje rezerviral za nočne ure, »ko zapoje tišina«, da nič ne bi moglo zmotiti ode o domači idili, pa tudi o neizprosni garaštvu na zemlji, ki pa ni tako trpeče, če ga prav doživljaš. Še sedaj sem jo le na hitro kakor lačen posrebal, ker mi radovednost ni dala miru. Jutri bom znova začel na prvi strani in potem po vrsti naprej, da bom okušal slast izbranih besed, povezanih v žuborečo ljudsko govorico, namenjeno globokim mislim in trdim izkušnjam.

Zgodba me spominja na prizadevanja mojega ujca dr. Franca Sušnika, ki se je zelo trudil, da bi uveljavil nekatere koroške narečne besede, ko se je tedaj pripravljaval popravek slovenskega knjižnega jezika. Za nekatere mu je vendarle uspelo, za druge ne. »Preveč je mestnih gospodov v uradniškem odboru, ki nočejo slišati, kako in o čem ljudje govorijo doma, čeprav naj bi knjižni jezik vedno sledil živemu ljudskemu jeziku,« je zadevo pokomentiral (posakramentiral). To delo vama za lovrenške besede sedaj nalaga gospa Antonia in želim, da bi vama dobro uspelo. Več besed, ki jih pomensko pojasnjuje gospa Antonia, nisem našel ne v slovenskem pravopisu niti v etimološkem slovarju. Prav zabavna pa je bila ugotovitev, kako si Lovrenčani in Prevaljčani v besedah zamenjujejo črki O in A. Lovrenška beseda sramok je sromak po prevaljsko in kopos je kapus ter kape so kope ...

Vajina prispevka se bereta kot pravljici, čeprav to nista. Z velikim spoštovanjem dojemajš trudapolno življenje avtorice do pravljničnega uspeha na življenjski poti. Dikcija vajinih zapisov je lepa, tekoča, bogato sporočilna, ne utruja in nič ne ostane nerazumnega. Sijajno!

Iz srca čestitam ob knjižni izdaji Slovarčka.

S prijateljskimi pozdravi,

Drago Plešivčnik

Jani Rifel, že uveljavljen koroški pisatelj, star znanec *Odsevanj* in drugih literarnih glasil, v katerih je objavljaval svoje kratke zgodbe, se nam tokrat predstavlja z novo knjigo, v kateri je opisanih trinajst krajev, nanizanih in izbranih naključno ali pa so povezani z avtorjevimi izkušnjami in doživetji. Knjiga je izšla junija 2014 v Slovenj Gradcu, s spremeno besedo Tima Wüsterja, pri založbi *Cerdonis, d. o. o.*

Opisi krajev so kot impresionistične miniaturre, kar je opazil že pisec spremne besede, in bralec v njihovi preprostosti zamaš išče kakšne posebne znamenitosti, zgodovinska dejstva ali pa zgodbo z zapletom in razpletom. Pisec nam skozi navidezno dolgočasno sedanost, obrobnost, naravo in vse, kar se v njej dogaja, prikaže svoje notranje doživljanje samotarja, ki najde mir na svoji plaži, v spalni vreči, nekje na obrobju gozda ali pa se zateče na podstrešje, dokler v hiši ne mine »jezična nevihta«.

Narava in samota sta njegovi zaveznici, čeprav včasih žejno išče družbo ljudi, a kaj kmalu spozna, da so prehrupni, da se mora umakniti v svoj svet, kjer bo zopet »tema božala njegovo samoto«. Krajci, ki jih opisuje in v njih podoživlja samega sebe, niso razvrščeni v kronološkem zaporedju, temveč so časovno raztreseni in bežijo mimo nas skoraj neopazno, a nekje globoko se v svoji preprostosti dotaknejo bralca, posebno tistega, ki pozna opisane kraje.

Te zgodbe "mimobežnice", kot sem jih sama poimenovala, tiho in gladko stečejo mimo nas, hkrati pa v bralcu zbudijo spomine znanih krajev in okolja, ki se nam kot površnemu opazovalcu prej niso zdeli pomembni in zanimivi.

Avtorja je že v zgodnjih letih, najbolj pa proti koncu osemletke, vse bolj vlekel v gozd. Kot pravi sam, so se mu med rastlinjem in živalmi začeli odpirati novi »svetovi, bolj razumljivi kakor človeški«. Domače se počuti v svojih krajih, a kar hitro postane lesarski vajenec v tujem kraju - Škofji Loki. V zgodbi ne tarna, stoično prenaša vse, kar

se je spremenilo okrog njega: ljudi, stavbe, pokrajino. Ko pa se preseli s Trate v dijaški dom, se mu novo okolje upira že zaradi vonjav, ki so se širile po vsem domu. Počuti se nekako ujetega in celo zavida mladoletnim prestopnikom, ki bivajo v istem domu, svobodni, brez vsakršnih obveznosti.

V eni od razglednic (*Prevalje*) pravi, da sam ni imel cilja, ker ga ni poznal. Tako so mu drugi postavljali cilje, ki jih je potem seveda zgrešil. Večkrat med vrsticami namigne, da ni zadovoljen sam s seboj, svojo izobrazbo, z bivanjem, po drugi strani pa ne najde poguma, da bi se postavil na lastne noge, kajti »privezan je na nevidne niti«, ki jih je težko pretrgati, a če tudi bi jih, se izkaže, da so prazne iluzije.

Torej so Riflove "mimobežnice" res prave impresionistične slike, napisane v čistem jeziku, brez kakršnih koli slengizmov, neologizmov, le kakšno koroško besedo najdemo. Primerjave so lepe, lirične, razmišljanja o smislu bivanja pa otožna in grenka (»kot čolnič na valovih me je premetavalo, ne da bi vedel, kam me nese. / ... spomini bi me prekrili ko roj čebel ...«).

Mladim bralcem, ki hrepenijo po akciji, napeti zgodbi, hrupnem dogaja-

nju in heroičnih junakih, Jani Rifel verjetno ne bi bil zanimiv, v meni pa je obudil spomine in me s svojimi slikami popeljal nekam v naravo, kjer občutiš tišino in veš, da nisi sam, čeprav si daleč od ljudi. Okrog tebe je le vsemogočna narava, vedno tam in ne odide, ko jo potrebuješ. Prav zato me pisatelj spominja na Minattija, ki v svoji pesmi pravi:

»Nekoga moraš imeti rad,
pa čeprav trave, reko, drevo ali kamen,
nekomu moraš nasloniti roko na ramo,
da se, lačna, nasiti bližine ...
... kajti koraki vselej odidejo dalje,
pa čeprav se za hip ustavijo ...«

Darja Skutnik

Faksimile naslovnice

RASTJE, književno glasilo *Društva slovenskih pisateljev v Avstriji (DSPA)*, nas že na prvi pogled – na zunanjih platnicah – preseneti s sodobno umetniško oblikovano živobarvno likovno opremo Mirka Malleja. Naslov revije sem seveda vnesel še na začetek svojega zapisa. Vsaj enako pomembna je prav tako zadnja stran platnic z 49 imeni članov *Društva slovenskih pisateljev v Avstriji*.

Zanimivo vprašanje: Kako se postane član tega na vsak način pomembnega *Društva*? Med člani je, kakor je razvidno že na prvi pregled spiska, kar nekaj imen društvenikov z naše strani meje. Ker odgovora na lastno vprašanje ne poznam, naj pač to dejstvo in z njim gotovo statutarno podano možnost za članstvo v *DSPA* rade volje pohvalim.

Obseg naše revije je s 310 stranmi, čeprav velikosti le 15 x 21 cm, več kot dostojen. Enako dostojna je njena razčlenjenost v 10 vsebinskih sklopov: *Uvodnik s Pogovorom, Poezija, Pripovedništvo, Dramatika, Eseji in razprava, Koroška sreča Koroško, Spominski zapisi, Književno prevajanje ter Avtorice in avtorji 8. številke*.

Po tem osnovnem vsebinskem okviru bomo vsaj nekoliko podrobneje lahko vsa poglavja spoznavali natančneje. Predsednik slovenskega pisateljskega društva Niko Kupper je svoj *Uvodnik* namenil društveni 40-letnici in bogati temu jubileju namenjeni dejavnosti v letu 2015. Z velikim priznanjem se je za sodelovanje zahvalil vsem več kot 50 ustvarjalcem prispevkov, med katerimi jih najdemo tudi okrog 15 iz Slovenije. To je seveda hvalevreden podatek, saj priča o dobrem prekomejnem kulturnem sodelovanju. Vlogo revije je prikazal v domiselni šestvrstičnici *RASTJE*, v kateri vsaka črka v lastni vrstici ponazarja pomembno misel o vlogi glasila.

Poeziji, prvemu in največjemu vsebinskemu sklopu, seveda pripada največji del naše pozornosti. Če jo na začetku zožimo na njen najizrazitejši del, je to nedvomno sonetni venec *Koroška oporoka*, ki ga je pesnik Niko Kupper posvetil 600-letnici poslednjega ustoličenja koroškega kneza na Gosposvetskem polju leta 1415 ... Tu si za manj poučene bralce dovoljujem zgodovinsko dopolnitev, da je ustoličenje potekalo v slovenskem jeziku, vojvoda pa je bil Ernest Železni.

Sicer je N. Kuper po maturi na slovenski celovški gimnaziji diplomiral na elektrotehniški fakulteti v Ljubljani. Kot bralca njegovih prispevkov v *Rastju* me še posebej navdušuje njegova

vsestranskost, saj je obenem tudi zelo razgledan poznavalec slovenske zgodovine, kakor dokazujejo v *Rastju* prav tako navedeni naslovi njegovih drugih del: *Koroške pravljice, Kralj Samo, Modest Gosposvetski* ter oče slovenske književnosti *Primož Trubar*.

Seveda v avstrijski slovenski književnosti nikakor ne more biti nepričakovano, da se pogosto srečujemo z zaskrbljujočo usodo materne jezika. Tako je tudi v pesnitvi Karle Haderlap *Moje razmišljanje*: »Slovenščino radi smo govorili, po novem bi mnogi jo radi poskrili ... Doline postajajo vse bolj siromašne in tuje, vse manj je veselja in domače besede.«

Med pesmimi beremo tudi, recimo, da kar tragično *Kolo se vrti* Antona Haderlapa. To nas še bolj usmeri v pričakovanje, kaj bomo lahko brali pod tretjim enakim priimkom – že nekaj časa pač najpomembnejšim v naši koroški književnosti – Maje Haderlapove. Toda v kazalu prispevkov njenega iščemo zaman, čeprav jo najdemo dostojno predstavljeno v sklepnem poglavju *Rastja Avtorice in avtorji*. Očitno je moralo priti do nekakšnega nesporazuma, za katerega pa pojasnila nimamo.

Veroučitelj Martin Dovjak živi v rodnih Selah, ki jih kot vsestranski kulturni ustvarjalec še posebno pomembno zaznamuje. V kraju ob svojem poklicnem delu že več kot 30 let sooblikuje gledališko delovanje, kar ga je spodbudilo, da je tudi sam napisal že lepo število odrskih besedil resnega dramskega ter tudi eksperimentalnega značaja. Druga njegova enako pomembna stalnica je pesniško ustvarjanje, kot ga tu doživimo s pretresljivima vzoroma s pesmima *Začetek in konec* ter *Konec*.

Največji pesniški posebnost je nedvomno pravnik Jani Oswald s petdelno večjezično pesnitvijo *Al mio duolo I-V*. Začne se z italijanščino (I), razmeroma kratki stih od II do V pa so mešanica navedenega jezika ter slovenščine in nemščine. V naši objavi ni preveden niti naslov pesnitve, ker zanj nista poskrbela ne urednik ne avtor. S pomočjo prave poznavalke italijanščine sem uspel izvedeti, da "duolo" pomeni bol, bolečina in naš naslov torej *O moji bolečini*.

Očitno pa je Jani Oswald uveljavljeni pesnik, saj v pripisu zvemo, da je ustvaril že sedem pesniških zbirk. Poglavitni pesniški sklop *Rastja* s tremi pesmimi sklene Nina Zdouc: *Pomlad, Znanost, Eksperiment*. Gre za pesmi po obliki predvsem s kratkvrstičnimi stih, vsebina pa v

celoti ustreza izbranim naslovom. Žal o pesnici Nini ne zvedemo nič, saj je ne najdemo v temu namenjenem sklepnem razdelku naše zbirke.

Toda pesmi v našem almanahu najdemo skupaj s proznimi prispevki še v poglavju *Koroška sreča Koroško*. S pesmima *Kdo si* in *Tonče* ga uvaja Mira Freidl, sama se je poimenovala, da je preprosta kmečka žena. Prva pesem je navzlic temu modernistična po obliki in vsebini, druga pa klasična štirivrstična z veliko rimami, o materi, ki je sina vzgojila v duhovnika, čeprav si je oče želel, da bi se sin imenoval Martin in ostal doma na kmetiji. Torej pač uvidimo, da beremo pesem o škofu Antonu Martinu Slomšku. Klasična je tudi njena pripovedka *Polnočnica* o otroškem pohodu k decembrski polnočni maši v ostri, s snegom visoko založeni zimi.

Bernarda Jerič, doma na Muti, je zložila štiri pesmi; vse so otožne, o otožni ljubezni. Te pesmi spremlja zgodba o hudi bolezni s povsem nekorškim naslovom *Ugasli gejziri*. To pripominjam, čeprav ne pozabljam pesniške svobode.

Prav tako s štirimi pesmimi ji sledi Katarina Piko s Prevalj; ena od njih, *Ljubezen*, je kar prava pesnitev, dokaj skladna z naslovom.

Njena bližnja rojakinja iz Črne Lidija Polak je njeno pravo nasprotje; objavlja pet pesmi s pravimi naslovi, vendar brez pravih kitic in brez ločil ter vse v malih črkah. Tudi njihovi vsebini je težko določiti dejanski pomen – ‚ti snežiš, jaz dežujem‘. A vse številne besede so lepe in vse so slovenske.

Naš torej precej obsežen pesniški del koroškega zbornika zaključijo Barbara Žviric; tu je brez pravih podatkov, vendar piše, da je Korošica. Tudi njena prva pesem *Ko padeš, padeš daleč* je povsem slovenska. Nadaljnji dve pa sta svetovljanski z naslovoma *Pozabi Tahrir* ter *Zeitgeist* (= *Duh časa*), ta je navzlic nemškemu naslovu (prevedel sem ga sam) v glavnem pariški. Dodana zgodba *Šestice* je izrecno ljubljanska, imenovana po najbolj znani mestni avtobusni progii. Vendar zgodba obstane, odpelje nam avtobus za avtobusom do zadnjega, mi pa ne dočakamo ničesar zares življenjskega več.

Po pravkar sklenjenem slovenskem pesništvu pa nas čaka še zelo lepo presenečenje: *Lužiško srbski kulturni dnevi* na avstrijskem Koroškem v poletju 2014. Zveza je bila vzpostavljena že nenavedeno kdaj pred tem v preteklosti; tokrat jo obnavljajo pesnika Benedikt Dyrlich in Tomacz Nawka ter pripovednica Roža Domašcyna. Posebno vrednost pesnikoma daje vzporedna objava v slovenščini in lužiščini, vse tri goste pa je prevedel Martin Kuchling. Izvirnik v pesmih nam je dobrodošel tudi zaradi pomenske sorodnosti in prav tako dovolj pogosti enakosti besed

v obeh jezikih, v črkopisu pa tudi z enako pisavo šumnikov č, š in ž.

Nazadnje pa pesniški sklop končuje Bojan-Ilija Schnabl s štirimi pesmimi z naslovom *Bosansko-koroška teza in antiteza*. Najdaljša *Bosanska bajka i iskra nježnosti* ni prevedena, vse pa se nekako dotikajo ne tako davno pretekle izredno krute balkanske bosansko-srbske bratomorne vojne.

In tu nas kazalo almanaha *RASTJE 8* napoti v poglavje *Pripovedništvo*. V primerjavi s *Pesništvom* je s komaj 48 stranmi veliko skromnejše in tako rekoč brez bolj uveljavljenih zamejskih pisateljskih imen. Pričenja ga upokojena profesorica celovške slovenske gimnazije Ivanka Kampuš s kratko zgodbo *Tešmuc*. Gre za ime domačega muca iz vasi Tešnje; bere se vedro in preprosto. V pomenu diamanti jezikoslovno preseneča oblika "demanti", ki pa je tudi v najnovjšem *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* iz leta 2014 pojasnjeno enako in torej spada v splošno rabo, ne da bi se omejevala na pogostejši, bolj znan pomen v diplomatskem jeziku (= preklic, zanikanje).

Iz Kočevja priseljeni Korošec Ivan Klarič si je v novi domovini ustvaril filmsko podjetje in v njem vsestransko deluje kot scenarist, režiser in snemalec. Pri tem je tako uspešen, da je dobil že veliko domačih in mednarodnih priznanj. Ob tem se odlikuje še kot pesnik z objavo dveh pesniških zbirk: *Vtiski* ter *Neodposlana elektronska pošta*. V *Rastju* objavlja skoraj deset strani dolgo prijazno berljivo zgodbo *Pašteta*, ki je kot šolarček nikakor ni maral.

Naslednja pripoved je *Pravljica o znanstveniku* Marjana Kordaša, upokojenega profesorja medicinske fakultete na ljubljanski univerzi. Zgodba je presenetljiva, saj se mora znanstvenik v njej ukvarjati z nikomer drugim kot s pravim zmajem, ki ga mučijo rdeče pike na zeleni koži. Na srečo si bralci vseeno lahko oddahnemo, da se ves zaplet sploh ne dogaja na Koroškem.

Ker je bil po letu 1950 Slovenj Gradec iz prejšnjega krajšega štajerskega zgodovinskega obdobja prav tako vrnjen v karantansko koroško pripadnost, je popolnoma utemeljeno zastopan še v tem zborniku. Potrjuje jo tudi pisatelj Matjaž Lesjak, v delovnem razmerju sicer zdravnik in psihoterapevt in še kaj – da ne naštevam naprej. Da sodi med Korošce, povsem zanesljivo izpričuje profesor Andrej Makuc z odlično utemeljitvijo, da je M. Lesjak sodelavec slovenjgraškega kulturnega kroga, nasnovanega okrog revije *Odsevanja* in *Založbe Cerdonis*. Lesjakova zgodba *Ko bo odšla* je sicer pravniška, povezana pa je s koroškim okrajnim sodiščem v našem najpomembnejšem mestnem središču.

Jozi Pasterk iz Železne Kaple je napisal gan-

ljivo zelo kratko pripovedko *Pri izbiri kravate sta se spoznala*. Iz avtorskega zapisa zremo, da je J. Pasterk vsestranski kulturni delavec, ki se redno udeležuje v igralskih in pevskih skupinah pri Dobrli vasi. Pogosto v *Rastju* in še kje drugje zelo rad objavlja bogate spomine iz svoje pestre življenjske kronike. Konec je pretresljivo žalosten z obtožbo poosvoboditvene slovenske družbene stvarnosti, ki pa na avstrijsko koroško stran preko državne meje vendarle ni mogla seči.

Aljaž Pestotnik, Gorenjec, ki se je preselil na bližnjo Koroško, je postal poklicni pesnik in pripovednik, kar mu je prineslo tudi nekaj kulturnih nagrad. Ob tem so njegova širša zanimanja še zgodovina, politika in jeziki. Nekaj od tega bolj ali manj uspešno študira na graški univerzi. Ali pa morda kaj povezanega z geometrijo in celo s fiziko, kamor sodi naslov njegovega prispevka *Presečiščna ljubezen*. Zgodba o naključnem srečanju v zimsko mrzlem parku je vsaj ganljiva, če že ne celo obetavna, da bo morda iz slutene medsebojne všečnosti kdaj le nastala prava življenjska sreča v izpolnjeni ljubezni.

V tem razdelku mi preostane vsaj bežna omemba še štirih nekoliko krajših prispevkov. Na poklicni šoli pri Celovcu študirajoča Ljubljančanka Veronika Mulej objavlja domišljjsko vesoljsko zgodbo *Obisk s planeta Obriobn*.

Po vsebini in slogu ji je sorodna še ena slovenska študentka na Koroškem, Radovljčanka Neža Rogelj. Zanj v predstavitvi zremo, da je vsestranska mlada osebnost in da ji tudi pisanje gre kar dobro od rok. Za vzorec lahko v *Rastju* bremo kratko zgodbo *Obisk od zgoraj* iz silno oddaljenega vesolja, v kateri se med hudo nevihto pojavijo čudaška orjaška nadzemska bitja. Njihov namen je, da v svoje velikanske hobotniške lovke posrkajo vso Slovenijo. Prej kot se to že skoraj dopolni, se vendarle zbudimo iz skrajno morečih sanj.

Med maloštevilnimi pisci poglavja *Pripovedništvo* je tudi sotrudnik med našimi pesniki v *Rastju* Bojan-Ilija Schnabl s pripovedko *O osamljeni ribici na poti Svetega Franciška*. Romarsko pot od Firenc preko Assisija do svetega Rima je nekoč namreč prehodil tudi popotnik Poljanec s Celovškega polja. Nepolnih pet strani tega potopisa si lahko z veseljem prebere vsak prižnostni bralec *Rastja*.

Josef Strutz, z doktoratom o najbolj znanem koroškem pisatelju Robertu Musilu, tu objavlja kratko pripovedno avtobiografijo *Kako sem postal Ajdnov Pep* ter kot edini v poglavju *Dramatika Sonato v štirih stavkih Lepa Vida*. K branju nas dodatno spodbudi navedek: »Kraj dogajanja: ob robu Ljubljane«, ki nas dejansko postavi na hladno, saj bi gotovo rajši brali koroško različico nepozabnega in večno lepega slovenskega ljudskega in književnega lika.

Že vse do zdaj smo zaznali, da je revija *Rastje* dejansko privlačno berljiva in dragocena knjiga za ves slovenski kulturni prostor. Dodatno vrednost ji prav tako dajeta preostala razdelka, ki ju na kratko tu še lahko navajam vsaj zaradi nadaljnje primerjave s takšno književnostjo v matični Sloveniji. Izpuščal bom morda le kaj tistega, kar vsebinsko ni povezano z našo Koroško.

Faksimile naslovnice

Eseji in razprave. Teodor Domej: *Dediščina in izziv dvo- in večjezičnosti* s poglavji *Življenje in usihanje jezikov*, *Vloga književnosti za življenje jezika*, *Jezik v slovenski literarni zgodovini*. Različna sporočila sodobnih koroških pisateljev, zlasti Maje Haderlap in Florjana Lipuša ter Domejev sklepni del kot utemeljitev glavnega naslova njegove razprave. Gledano v celoti je to izredno dragocen prispevek.

Maja Haderlap tu ponatiskuje svoj govor *V luči jezika* ob prejemu literarne nagrade *Ingeborg Bachmann* leta 2011. Pomemben je zlasti zaradi njenega pojmovanja

maternega slovenskega jezika ter temu v koroškem življenju skoraj povsod nadrejenega nemškega jezika.

Poglavje *Spominski zapisi* poleg drugih prinaša tudi naslednje: Franca Davida, dolgoletnega profesorja na celovski slovenski gimnaziji, *Spomini na dr. Jožka Tischlerja in njegovo gimnazijo*, Luize M. Ruhdorfer *Srečanje celovških sestričen* s pretresljivim opisom trpljenja koroških Slovencev v zločinskih nacističnih taboriščih ter podobno tudi Stanka Wakouniga *Ne, nismo se pozabili vsega*.

Povsem na koncu revije imamo prispevek Tomaža Ogrisa *Likovnik v Rastju* o koroškem diplomantu ljubljanske akademije za likovno umetnost Mirku Malleju. Živi in ustvarja v Ljubljani ter na Koroškem, takoj pa smo ga spo-

znali po njegovi likovni opremi *Rastja* že na slikarsko modernističnih barvnih platnicah in na prav tako poslikanih vmesnih umetniških listih, razporejenih po poglavjih, da s tem služijo kot njihove ločnice.

Ob doslej obravnavani številki revije *Rastja* mi je ravenska *Koroška osrednja knjižnica* prijazno posredovala knjižni dar Slovenske prosvetne zveze *Koroški koledar 2015*. Z obsegom 250 strani velikosti 23 x 16,5 cm je to kar zajetna knjiga celovške *Založbe Drava*. Barvni platnici in šest strani koledarskega dela je z barvnimi posnetki koroških krajev in krajine odlično opremil poklicni mojster fotografije Andrej Blatnik. Vendar sem ob tem obžaloval, da posnetkom manjkajo pripisi, ki bi nam pojasnili, kateri kraji so na njih, dasiravno jih bo vsak, zlasti vsaj malo bolje poučen koroški bralec, nedvomno zlahka prepoznal.

Za razliko od *Rastja 8* s precej večjo množico sodelujočih književnih avtorjev jih imamo v *Koledarju* pač glede na samo njegovo prevladujočo znanstveno vsebino ter na nujno obsežnejše gradivo seveda bistveno manj. Če že mi je pri *Rastju* z navedki o sodelavcih odlično služil poseben avtorski podatkovnik na koncu revije, pa v *Koledarju* nisem mogel prebrati nič o urednici knjige in avtorici *Uvoda* Ireni Destovnik. Pojasnilo o tem je prišlo že pri moji prvi zaresni seznanitvi s *Koledarjem*; predstavitev avtorja manjka namreč samo pri urednici, ki jo je pri sebi rajši 'spregledala', kot da bi nam jo zapisala. Drugi avtorji so zatem predstavljeni vsaj z bistvenimi podatki v prvi pripombi na koncu prve strani prispevka.

Uredničnin pa ni le uvod, marveč tudi prvi prispevek *Cel svet v orehovi lupini* (navedek Thomasa Manna o vlogi pesniške lirike). Tako je po opravljenem razgovoru naslovlila svojo počastitev 75-letnice pisatelja in slikarja Gustava Januša. Bila sta odlična sogovornika in za vsakega bralca je bila zares sijajna Januševa duhovna naslonitev na Slovenijo: »Občudujem jo, ker je iz dežele s pretežno kmečkim ljudstvom napredovala v sodobno nacijo z visoko razvitim knjižnim jezikom.« In še Janušev dodatek: »Peter Handke k temu pripominja ... 'Čeprav je Slovenija stoletja morala živeti pod tujo oblastjo in nikoli ni imela svojih kraljev in vladarjev.«

Teodor Domej, pomemben koroški slavist in zgodovinar, je 500-letnici slovenskega kmečkega upora namenil prispevek *Le vkup, le vkup uboga gmajna*. Razdelil ga je v poglavja *Koroški kmečki upor leta 1478*, *Za staro pravdo*, *Kaj spominja na kmečke upore?* (npr. zlasti mit o kralju Matjaž ter predvsem skupna slovenska zgodovina z v našem spisu odlično dokumentirano množico zelo ugle-

dnih imenskih pričevanj) ter sklepno poglavje *Integracija slovenskih dežel Koroške, Kranjske in Štajerske*.

Posebno pomemben je Domejev navedek najstarejših prvih slovenskih tiskanih besed, ki jih je najti v nemški pesmi iz leta 1515 *Nova pesem o kranjskih kmetih*. Povezane so s slovenskim kmečkim uporom iz istega leta 1515 in so na dveh mestih vstavljene v nemško besedilo, najprej kot *Stara prauda* ter zatem *Leukhup leukhup leukhup woga gmaina*.

Kmečke upore je znanstveno največ proučeval Bogo Grafenauer, v književnosti pa so o njih pisali France Prešeren, Simon Jenko, Anton Aškerc, Ivan Cankar, Ivan Pregelj, Alojz Gradnik, Bratko Kreft in Karl Mauser. Domejev seznam slovenskih in nemških virov o uporih navaja kar 24 del in enega hrvaškega.

Arheologinja Bernarda Županek v *Koledarju* objavlja vseslovensko važno razpravo *2000-letnica Emone v letu 2015, rimske predhodnice Ljubljane*. Zgodovina je temeljita in zanimiva, vendar ji tokrat ne morem odstopati svojega Koroški namenjenega prostora.

Franceska Žumer, učiteljica slovenščine iz Ljubljane, nas v prispevku *Dvajsetletnica literarnih taborov Vetrinj - Borovlje - Ljubljana* izčrpno vodi po tej izvorni obliki koroško slovenskega sodelovanja. Prireditev je potekala pod mentorstvom Janka Malleja s celovške *Slovenske prosvetne zveze* v sodelovanju s slovenskim *Zavodom za šolstvo* ter z dunajskim *Medkulturnim centrom*.

Pomembnost obravnavanih mladinskih literarnih taborov je bila toliko večja, ker je vključevala tudi večdnevne prekomejne izmenjave učencev. Ta oblika predvsem medkulturnega sodelovanja je obsegala neverjetno množico dogodkov in prava škoda bi bila, če se ne bi nadaljevala z enako vnemo. Tako ali drugače so na njem sodelovali tudi Gustav Januš, Vitan Mal, Sonja Wakounig, Niko Kupper, Ljuba Lenče, Andrej Kokot, Andrej Rozman R., Slavko Pregl, Marko Kravos, Barbara Gregorič G., Peter Svetina in Barbara Simoniti.

Mira Delavec T., doktorica literarnih ved in prava, objavlja razpravo *Josipina Urbančič Turnograjska, prva slovenska pesnica, pisateljica in skladateljica*. Prispevek je razdeljen v naslednja poglavja: *Čas sredi 19. stoletja na Slovenskem* (slovensko ozemlje je v tisti dobi obsegalo 24.000 km²), *Josipino življenje*, *Literarna zakladnica Josipine Turnograjske (pesništvo, prozna dela, skladbe)*.

Marca 1848 je Matija Majar Ziljski nastopil z izjavo, da Slovenci hočemo v šole in urade vpeljati slovenski jezik. Takrat je Josipina v celovškem listu *Bčela* ob podpori Antona Janežiča Slovence

pozvala, naj slovenski narod združi svoje moči, verjame v moč slovenskega jezika in se začne zanj boriti.

In presoja Mire Delavec: »J. Turnograjska po krivici vse do danes ostaja premalo znana Slovenka in celo skrita očem slovenske javnosti. Umrla je stara komaj 20 let in vendar nam je zapustila 38 prozskih del, tri pesnitve in nekaj skladb.« Zaradi tega je toliko bolj pohvalno, da je Mira Delavec T. o Josipini na ljubljanski *Filozofski fakulteti* v letu 2009 obranila doktorsko delo *Vloga Josipine Turnograjske v slovenski književnosti*. Naslednji nič manj pomemben doktorandkin dosežek bi gotovo bila knjižna objava tega znanstvenega dela.

Manja Gorinšek ima v našem *Koledarju* prispevek *Otroški jezik in ohranjanje slovenskega kulturnega izročila na Koroškem*. V njem prikazuje zimske šege na tepežni dan 28. decembra na mejnem območju Koroške v Mežiški dolini in Podjuni. Gre za stari otroški praznik tepežkanja, ko otroci po vasi gredo od hiše do hiše z vrbovo šibo ali ponekod z lahkim vrbovim korobačem, s katerima nikakor ne premočno tepežkajo odrasle. Ob tem govorijo tepežkarske želje za srečno novo leto, za kar dobijo vsaj kakšen malo večji drobiž, ki jim ostane kot njihov zaslužek. Običajno se na Koroškem reče tudi otepanje ali šapanje, kar se po drugih krajih tudi razlikuje. V Prekijji in gotovo še kje je to pametiva in reče se hoditi na pametivo.

Bojan-Ilija Schnabl, koroški Dunajčan, doma iz Sinče vasi, objavlja razpravo *Nekaj ključnih jezikoslovnih pojmov za javni diskurz na Koroškem*. Prispevek je vzel iz svoje *Enciklopedije slovenske kulturne zgodovine do leta 1942*. Soavtorica je Katja Sturm-Schnabl in povsem jasno je, da gre za temeljno narodno-manjšinsko delo o lastnem jeziku, napovedano za izid v zgodnjem pomladnem času leta 2015. Posebno zanimanje mi vzbuja nenavadna omejitev raziskav do leta 1942, vendar razlage te letnice nisem odkril.

Najzanimivejše in ključnega pomena je nedvomno poglavje *Slovenska narečja na Koroškem*. Našteta so: ziljsko, rožansko, obirsko, podjunsko, mežiško ter severno-pohorsko remšniško narečje, kar se skoraj povsem ujema z znanim Logarjevim *Zemljevidom slovenskih narečij*. Koroščina je torej dokaj enoten jezikovni pojem, ki ima na severozahodni strani zemljevida slovenskih narečij nadaljšo jezikovno mejo od Šmohorja v Ziljski dolini preko Djekš na severu do Remšnika na severovzhodu, na jugu pa do Lovrenca na Pohorju in Doliča pri Mislinji.

Prav zaradi tega med viri pogrešam kakšnega slovenskega, zlasti raziskave obeh članov *Slovenske akademije znanosti in umetnosti* Tineta

Logarja in Zinke Zorko, dveh vodilnih slovenskih dialektologov. Slavist Tine Logar mlajši pa je leta 1992 še vedno veljaven vseslovenski zemljevid slovenskih narečij prenovil in poskrbel za novo izdajo na *Geodetskem zavodu Slovenije*.

Bojan I. Schnabl nadaljuje in končuje svoj znanstveni sklop z enako dobrodošlo in zanimivo raziskavo *Ledinska imena v Šenttomažu pri Celovcu in v okolici*. Z lahkoto se da ugotoviti povsem slovenski izvor marsikaterega imena, ki velja za ponemčeno, npr. Nad Vasjo / Nad Wasiom, Pri Križu / Pri Krischi, Njive pod Travnikom / Nive pod Traunikim, Vetrnica / Witternitz, Smrečina / Smerzhine, Brnca / Bernza, Pri Goričniku / bei Goritschnig, Na Zelenem Polju / bei Sellenem Polli, Pobreška Gmajna / Puberschka Gmeina, Severno Polje / Sverne Polle, Spodnje Polje / Spodnopolle, Na Stari Cesti / Per Stari Czesti, ali pa je temeljna slovenska oblika precej spremenjena, kakor npr. Belsko Polje v Vellacherfeld.

Vsestranski raziskovalec in publicist Avguštin Malle nas seznanja s poročilom *Avtobiografski zapisi in dokumenti: Primer Tomaž Holmar*. Bil je ugleden in zavzet narodnjak, kulturni delavec ter dušni pastir. Raziskava je izredno zanimiva, ker odlično izpričuje nacistično zatiranje koroških Slovencev, katerega žrtev je bil že kmalu po Hitlerjevem priključku (= Anschlussu) Avstrije nemškemu rajhu v letu 1938 tudi večkrat zaprt profesor Jožko Tischler. Zaradi pogumne slovenske drže so Nemci Holmarja pogosto premeščali iz župnije v župnijo, da so s tem ovirali njegov narodni vpliv na slovenske župljane. Dalj čas je bil le v Tinju pri Velikovcu, kjer se je v skupnem kulturnem delovanju uveljavila skupina s pesnico Milko Hartman. Vse to A. Malle prikaže zelo nazorno in skupaj s številnimi sodelujočimi odlično dokumentira ter s tem le še dodatno zvečuje dokumentarno vrednost svojega prispevka.

Anja Zwitter Dular: *Naši skavti v Slovenskem Korotanu*. Avtorica ugotavlja, da je slovenska skavtska zveza zaživela zlasti po letu 1922, ko je vodstvo prevzel Pavle Kunaver. Ob njem je bil najznamenitejši skavt še Janez Milčinski, profesor na *Medicinski fakulteti* v Ljubljani. Po nekajletnih taborih v Sloveniji in ob morju v Dalmaciji so skavti leta 1931 od 7. 7. do 12. 8. taborili na Koroškem ob Baškem jezeru. Takrat je o tem največ pisala avtoričina hčerka Majda Zwitter. S tem opisom se takratna slovenska skavtska zgodovina v našem *Koledarju* nekam prehitro že konča še niti ne na sredi svoje zgodovine.

Od tu naprej se v *Koledarju* vrstijo prispevki z obravnavo Slovencev po drugih obmejnih pokrajinah. Pričenja jih urednica *Koledarja* Irena Destovnik s prispevkom *Po nes anu po slavinski* (= po naše rezijansko in po slovensko), torej v Reziji

v Beneški Sloveniji.

Irena Destovnik nas zatem preseli v *Ne(znano) slovensko Porabje*, potemtakem med Slovence na našem skrajnem severovzhodu. Ker se v tem spisu seznanjamo predvsem s koroškimi Slovenci, si bomo druga s Slovenci naseljena območja prihranili za kakšen samostojni prispevek ob naslednji priložnosti.

Daniel Grafenauer pa nas dejansko vrača na koroško stran s prispevkom *Stiki koroških Slovencev s Slovenci po svetu*. Avtorjeve rodovne korenine segajo v Slovenijo, kamor se je moral leta 1920 po izgubljenem koroškem plebiscitu reševati njegov ded Ludvik Grafenauer. Daniel G. je na mariborski univerzi leta 2010 doktoriral s temo *Dr. Julij Felaher in koroški Slovenci*. Svojo naslovno vsebino obravnava izredno natančno z množico dejavnosti, ki bi naj pripomogle k boljšemu razumevanju koroške manjšinske problematike po svetu. Za primer navajam naslova dveh poglavij iz njegove naslovne razprave: *Dva primera prekomorskih stikov Kluba koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru* ter *Louis Adamič in Klub koroških Slovencev v Ljubljani*.

Wilfried Graf, Marjan Sturm in Jan Brousek: *Politika nasilja - politika sprave*. Podnaslov: *Od koroškega konflikta o krajevnih napisih do mirovne regije Alpe-Jadran*. Gre za znano protislovensko politiko koroškega deželnega poglavarja Jörga Haiderja ter za njegov spor z avstrijskim ustavnim sodiščem, ki da je bilo s svojimi sklepi preveč naklonjeno slovenski manjšini. Haider je zavračal dvojezične napise v koroški javnosti in izrecno povsod terjal zgolj enojezične, seveda nemške napise. Javni politični dialog med Avstrijo in Slovenijo je končno privedel do medsebojno pravne politike in do strpnega zveznega zakona o dvojezičnih napisih. Nazadnje je spor formalno šele v letu 2014 končala *Skupna izjava 1914-2014: Od vojn do regije miru Alpe-Jadran*. Pod tem bremo: »V spomin vsem žrtvam, ki so umrle, ker politika ni rešila sporov na miren način. Dialog bo pot k priznavanju raznolikosti, zgodovinski spravi in skupnemu ustvarjanju prihodnosti.« Nad izjavo je pod zastavami Avstrije, Evrope in Slovenije izpisano geslo SPOMINJANJE - SPRAVA - OBLIKOVANJE PRIHODNOSTI s podnapisom AVSTRIJSKO-SLOVENSKA DELOVNA SKUPINA ZA PREKOMEJNI DIALOG z dvojezičnimi podnapisi KLAGENFURT/CELOVEC - LJUBLJANA/LAIBACH - MARIBOR/MARBURG. Pod tem je natisnjena celotna skupna izjava.

Boris Gombač, tržaški zgodovinar: *Antifašizem od Koroške do Primorske včeraj in danes*. Sestavek vsebuje avtorjev govor v spomin na Matija Verdника - Tomaža na svečanosti

za padle partizane 2. 2. 2014 na pokopališču v koroških Svečah. Spominsko svečanost je pripravila *Zveza koroških partizanov in prijateljev protifašističnega odpora*. Dr. B. Gombač je napisal več znanstvenih knjig o temeljnih vprašanjih iz naslovne zgodovine.

Ivo Jevnikar: *Spomin na „Koroške tigrovce“*. Prispevek je avtor, tržaški slovenski kulturni delavec, napisal kot svoj govor na tigrovcem namenjeni spominski proslavi 25. 4. 2014. Dejansko gre za spomenik vsem slovenskim žrtvam zavestnega odpora proti nacizmu v obdobju od leta 1941 do 1945.

Danijel Grafenauer: *V spomin in poklon koroškim partizanom in žrtvam nacizmu*. Še en spominski nagovor, tokrat na svečanosti 27. 4. 2014 v Železni Kapli, kjer gre za ohranjanje spomina na slovenske žrtve. Zavestno so ga oblikovali zlasti najpomembnejši koroški književniki Valentin Polanšek, Andrej Kokot in Florjan Lipuš ter v najnovejšem času Maja Haderlap z romanom *Angel pozabe*.

Naš *Koroški koledar 2015* končujejo nadaljnji trije vsebinsko podobni spominski nagovori. Prispevali so jih Alfred Kohlbacher: *Spominsko srečanje koroških partizanov pri Peršmanu* (v Podpenci nad Železno Kaplo 29. 6. 2014), Jože Pirjevec z enakim naslovom kot zgoraj na proslavi istega dne v istem kraju, nedvomno pa gre za najizvirnejši prispevek uveljavljenega tržaškega zgodovinarja, ter Marta Ivašič, še ena tržaška profesorica zgodovine, z govorom *Za naš čas gre na svečanosti ob pohodu na Komelej* 20. 7. 2014 v spomin na *Domnovo četo* (omenja tudi del koroške partizanske zgodovine Marjana Linasija v njegovi monografiji *Tragedija Domnove čete 12. 10. 1944*).

Naš *Koledar* končno sklene Andrej Leben s *Pregledom slovenskega gledališkega dogajanja na Koroškem v sezoni 2013/14*. Tako obsežen je, da se lahko samo zavidljivo čudimo, koliko kulturnega dogajanja zmorejo naši slovenski zamejci na Koroškem.

Moja naloga mi nalaga le še, da se zahvalim *Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika* za prijazno pridobitev obeh tu obravnavanih knjig *Slovenske prosvetne zveze* v Celovcu, torej glasila *Rastje* 8, revije za literaturo, ustvarjalnost in družbena vprašanja številka 8 / leto 2014, ter *Koroškega koledarja 2015*.

Za primerjavo sem si v slovenjgraški knjižnici želel sposoditi kakšen slovenski koledar *Mohorjeve in/ali Prešernove družbe*. Presenečen sem bil ob ugotovitvi, da sta zadnja dva, ki sta na voljo, iz že precej odmaknjenejšega leta 2009.

Franček Lasbaher

Šmartno/Slovenj Gradec, od 8. 3. do 22. 3. 2015

UTRINKI Z MOJIH POTI

Lepše čestitke ob 80-letnici Jožetu Potočniku pač ne bi mogel nihče izreči, kakor si jo je s svojo knjigo z vso ustvarjalno uspešnostjo dejansko izpisal sam. Gre za lepo družinsko in našo publicistično novost dostojnega obsega 110 strani nekoliko večjega formata od A4, vendar s številnimi barvnimi in navadnimi osebnimi ter krajinskimi posnetki. K prijetni berljivosti sta svoje prispevala izvirna notranja postavitve vsebine ter vzorno oblikovanje celotne knjige arhitekta Edija Koraca; za njeno brezhibno jezikovno stran je v celoti poskrbela slavistka profesorica Helena Merkačeva. Izid publikacije je opravila slovenjgraška založba *Cerdonis*.

Razdelek *Kazalo* na dveh straneh spremljata fotoposnetka z odhoda profesorskega zbora in skupine dijakov ekonomske šole na ekskurzijo v Sovjetsko zvezo leta 1968, Predgovor pa posnetek z izleta na Ohrid leta 1979. Slike niso prenatrpane in udeleženci so dokaj prepoznavni, a vseeno se za vse ne da ugotoviti, kdo so – nič čudnega, saj niso podpisani, vmes pa je vendarle vsaj 50 let častitljive starostne razlike. Vsekakor pa zlahka spremljamo poglobljena udeleženca vsega dogajanja – radostno mladostna Danico in Jožeta.

Avtorjev začetni del nas leta 1960 popelje v njegovo prvo srečanje z Mislinjsko dolino in z novim delovnim okoljem – mislinjsko šolo. Od tam se je leta 1962 prezaposlil na slovenjgraško ekonomsko srednjo šolo, ki je leta 1971 skupaj z novo trgovsko šolo prerasla v *Šolski center Slovenj Gradec*. Ta se je z ustanavljanjem dodatnih srednjih in poklicnih šol že po nekaj letih v zavidljivo lepi novi šolski stavbi razvil v največje koroško srednješolsko izobraževališče. Namesto začetnih do pet učiteljev je naš profesorski zbor prerasel v množico več kot sto članov.

Svoje dolgoletno delovno in življenjsko okolje avtor ponazarja z vmesnima naslovo-
ma Rezervni Mislinjčan ter Slovenj Gradec je tudi moje mesto. Prav slednji mu dodatno služi za ponazoritev, kako zelo živi s tem mestom in kako mesto živi z njim. O tem pričajo raziskovalno zasnovane zgodovinske knjige *Pomembni dogodki v mestni zgodovini od prve omembe krajev, Slovenj Gradec – ulice našega mesta, Spomeniki in znamenja NOB v Občini Slovenj Gradec ter Prispevek k zgodovini turizma v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini*.

Faksimile naslovnice

Prvo omenjeno delo je leta 2009 izdala *Občina Mislinja* po zaslugi takratnega župana diplomirane ekonomista Viktorja Robnika, nekdanjega dijak slovenjgraške ekonomske šole. Jože Potočnik tu obravnava skoraj že pozabljeno plavžarsko zgodovino Mislinje in bližnjega Pohorja. Že leta 2010 je izšla naslednja knjiga *Občina Mislinja – Zbornik*, o kateri sem napisal obširno oceno v reviji za leposlovje in kulturo *Odsevanja* štev. 79-80 leta 2010.

Zborniku je v naši knjigi namenjena posebna enako naslovljena stran, na kateri je avtor navedel tudi sklepni del moje ocene o tem, da je mislinjska knjiga tako lep dosežek, da lahko občino navdušuje k nadaljevanju publicistične dejavnosti.

Enako pomembno je jubilentovo uredniško in največkrat prav tako obsežno avtorsko delo v sklopu *Zborniki in almanahi*. Od leta 1981 do leta 2014 jih je nastalo že 25. Večino jih je posvetil gospodarski zgodovini Mislinjske doline ter delno celotne Koroške, sega pa tudi na družbenopolitično in kulturno področje. Na slednjem sta z dolgotimnim sodelavcem in prijateljem profesorjem Tonetom Turičnikom pripravila tudi tri zbor-

nike o mestni in občinski zgodovini, med katerimi je najpomembnejši in najobsežnejši *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina II* z letnico izida 1999 na skupno 510 straneh srednjega formata.

Nedvomno je to doslej najpomembnejše celostno zgodovinsko delo Mislinjske doline. Uredniški odbor so sestavljali: kot predsednik Jože Potočnik ter člani Stane Berzelak, akademik Ivan Gams, Tone Turičnik ter župana slovenjgraške in mislinjske občine Janez Komljanec in Mirko Grešovnik. Mene je glavni urednik uvrstil med lektorje v ne manj ugledno skupino dveh naših najpomembnejših slavistov Toneta Turičnika in Andreja Makuca. Glede na izjemen pomen tega celotnega zbornika moram navesti še vsaj nekaj Potočnikovih sodelavcev, saj so vsi po vrsti iz skupine najbolj uveljavljenih slovenskih zgodovinarjev.

Naš častni občan Ivan Gams je prispeval razpravo *Podnebne značilnosti Mislinjske doline*, naslednji akademik Jože Mlinarič pa *Župnijo sv. Martina v Šmartnem v srednjem veku*. Legenska rojakinja Mira Strmčnik Gulič objavlja *Arheološko gradivo v Sokličevem muzeju*; sledijo ji Jože Koropec (*Slovenjgraško gospostvo od 11. do konca 14. stoletja*), Peter Kos (*Kovnica srebrnih novcev v Slovenj Gradcu v 12. in 13. stoletju*), Božo Otorepec (*Srednjeveški pečat in grb mesta Slovenj Gradec*, kar je edinstvena znamenitost in ponos mesta iz 13. stoletja) ter Matej Klemenčič (*Srednjeveška sakralna arhitektura v Mislinjski dolini*).

Zgodovinar Jože Curk objavlja sklop treh prispevkov: *Oris gradbene zgodovine Slovenj Gradca, Prometne razmere med 11. in 20. stoletjem na širšem območju Mislinjske doline in Slovenjgraško gradbeništvo med renesanso in historicizmom*. Iz kazala naj omenim še Draga Plešivčnika – *Prispevek k zgodovini bolnišnice Slovenj Gradec do leta 1900*, Štefana Predina – *Iz zgodovine slovenjgraške lekarne in Ivana Grobelnika – Vojaški dogodki v Mislinjski dolini do leta 1920*.

Mene je urednik razvrstil med zadnje tri avtorje z mojo *Zgodovino šolstva v Mislinjski dolini od pričetkov do osvoboditve 1945*. Tu sta še profesorja zgodovine Alojz Krivograd in Jože Potočnik, vsak pa objavlja svoj *Prispevek k zgodovini nekdanje železarne v Mislinji*. Naj tu posebej pripomnim, da mu za mojo uvrstitev

med sodelavce zbornika dolgujem še posebno zahvalo. Objavljena moja šolska zgodovina je z obsegom 183 strani tako rekoč knjiga v knjigi in najobsežnejše delo v tem nedvomno najpomembnejšem doslejšnjem slovenjgraškem zgodovinskem zborniku, kakor o tem pričajo že prej navedene vsebine ter krog sodelujočih avtorjev.

Privlačna vsebinska in strokovna posebnost Potočnikovih *Utrinkov* so tudi slikovne zloženke *Zgodbe mojih poti*. Imamo jih predvsem na podvojenih straneh, vendar s takšno gostoto, da je na nekaterih komaj dovolj prostora za vseh kakšnih 20 sestavin iz slavljenčevega delovnega ali družinskega okolja. Manj poučeni tudi tu pridemo v že znano težavo, da se ne da zlahka prepoznati ne vseh osebnosti, ne krajev tudi zaradi nekaterih premajhnih izsekov iz večjih slik.

Toda našo knjigo vseskozi izredno smotno in obilno poživljata odlično navadno črnobelo ter barvno slikovno bogastvo. Vendar nikakor ne gre pričakovati, da bi vsi posnetki sploh mogli biti avtorsko podpisani. Zaradi tega naj pripomnim, da so avtorji navedeni v zelo številčni skupini posameznikov, ki so fotografije prispevali za objavo. Najdemo jih na zadnji strani knjige kot sestavni del podatkov za kataložni zapis *Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana*.

Če se tu povrnemo k osnovnemu kazalu na začetku knjige, je torej zdaj na vrsti še zadnji del *Zgodb mojih poti*, s skoraj 30 stranmi najobsežnejši razdelek *Slovenjgraške družine, osebnosti in prijatelji*. Takšen je tudi naslov vmesne nekoliko manj natrpane zloženke, tako da so tu skoraj vsi motivi prepoznavnejši in prijaznejši, čeprav vseh še vedno ne moremo določiti.

Zato pa je vsa nadaljnja vsebina prostorsko razkošno razporejena in slikovno zares privlačna. Pričenjata jo *Družina Druškovič* in *Vinko Železnikar*, sledijo *Grmovškovi* in *Žolnirjevi* ter *Družina Cajnko*. Celo dve strani zavzema profesor Stanko Hribernik, enak prostor zavzemajo *Osebe iz slovenjgraške lekarne*. Naslednji dve strani si delijo *Simon Dobernik* ter primariji doktorji *Drago Plešivčnik*, *Nado Vodopija* in *Franc Verovnik*. Na vrsti so *Osebnosti iz Meškove ulice* in kar škoda je, da je stran slabše urejena, saj sličica komaj znamske velikosti ponuja skoraj neprepoznava

kipa Franca K. Meška in Jakoba Sokliča med cerkvijo sv. Duha in župniščem.

Ob pripisu *Pogled na Meškovo ulico* pogrešam podatek, da je v največji stavbi nekaj let delovala koroška enota republiškega zavoda za šolstvo, kamor smo jo vselili ob naši premostitvi iz Dravograda v Slovenj Gradec v letu 1990. Naslednji dve strani zaslužno zavema najzaslužnejši kulturni ustvarjalec našega obdobja *Tone Turičnik*. Vsak svojo stran nadalje imata akademik *Ivan Gams* ter *Karel Pečko* z opombo, da je med drugim prejemnik tudi najvišjega avstrijskega odlikovanja. Na sličici ob tem pa sta neomenjena *Janez Komljanec* in koroški diplomat dr. *Valentin Inzko*, za katerega je očitno, da je odlikovanje v imenu avstrijske vlade tudi izročil.

Sledijo *Jože Tisnikar* in *Ivan Uršič* ter na dvojni strani *Janez Komljanec*, za njim pa *Družina Lasbajer*, *Milan Razdevšek* ter *Andrej Makuc* in *Stane Berzelak* skupaj s slavljencem *Jožetom Potočnikom*.

Na vrsti je zloženska *Knjige, monografije in dogodki, povezani z njimi*. V glavnem gre za eno stran obsegajoče naslovne predstavitev knjig *Spomeniki in znamenja NOB Občine Slovenj Gradec /1985*, *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina I in II /1995, /1999*, *Slovenj Gradec - ulice našega mesta /2008* dve strani, *Prispevek k zgodovini turizma v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini /2008* dve strani, *Pihalni orkester Slovenj Gradec /1997, 2004, 2014, 15 let Obrtnega združenja Slovenj Gradec /1987, Ob 70- in 80-letnici planinstva v Mislinjski dolini* dve strani z navdušenim opisom avtorjevega prvega vzpona na Triglav, *Tovarna usnja 140 let /1990, Slovenj Gradec in Mislinjska dolina /1992 - druga monografija (prva 1981), Od kovačije do moderne tovarne 1773-1993 (tudi letnica natisa), 40 let odličnosti Johnson Controls 1956-1996* brez omembe veliko starejše Tovarne usnja Slovenj Gradec, *Naših 30 let TUS Ko-si 1970-2000, Zlati jubilej Društva upokojencev Slovenj Gradec /2000, Gozdno-turistična pot Plešivec /2002* z obsegom dve strani, *Pol stoletja razvoja, Prevent /2002, Moški pevski zbor Kope /2003, Tovarna meril Kovine Slovenj Gradec /2004, Dežela škratov na Gmajni /2004, Gozdna učna pot Tičnica /2007, Lovski rog Golavabuka /2007, Pomembnejši dogodki in prve omembe krajev /2009, Občina Mislinja, zbornik /2010.*

Kratek razdelek *Razstave* prikazuje dve razstavi fotografij mesta Slovenj Gradec in Mislinje iz avtorjeve zbirke (2007) ter v naravi najdene lesene tvorbe zbiratelja *Jožeta Ješovnika* (2000). Zadnja razstavna stran je *Naša gora - zbornik in razstava ob 100-letnici planinske kočice na Uršlji gori leta 2012*; pripravila sta jo primarij dr. *Franc Verovnik* in profesor *Jože Potočnik*.

Gledano v celoti je tako obsežna bibliografija sijajen avtorjev življenjski dosežek, vreden posebnih čestitk.

Proti koncu knjige je pod naslovom *Drugi o meni* še ena zloženska, v kateri sta najprej posebno opazna sosedska koroška profesorja zgodovine *Alojz Krivograd* z *Raven* in *Jože Potočnik* iz *Slovenjega Gradca*. Ta sklop na koncu dopolnjuje zlasti dobrodošla preglednica 15 zapisov o avtorju knjige v raznih sredstvih obveščanja skozi kar dolgo časovno obdobje.

Sledita še dve strani, ena je slikovna *Podelitev maturitetnih spričeval ekonomske šole junija 1977* s skupino maturantov in z izpitnim odborom, v katerem smo tudi trije nekdanji ravnatelji ekonomske šole: *F. Lasbajer* kot predsednik mature ter člana *Tone Turičnik* in *Jože Potočnik*.

Druga je ganljiv še zadnji zapis prijatelja *Toneta Turičnika Jože Potočnik* iz leta 2005 ob 40-letnici njunega poznanstva in prijateljstva.

Zadnja stran ima naslov *Bibliografija* za uvod v njen obsežni pregled na petih straneh z razdelki *Razstave, Knjige, Zborniki in almanahi* - že vemo, da jih je naštetih kar 25.

Sledi najobsežnejša preglednica *Članki* s podnaslovi *V Odsevanjih (23), O sponzorjih*, prav tako objavljenih v *Odsevanjih (41)*, zatem pa še tri strani s *Članki v drugih publikacijah*. Dva stolpca z naslovom *V spomin* sta posvečena 31 pretežno koroškim preminulim osebnostim iz avtorjevega ožjega kroga sodelavcev in znancev.

Na zadnji strani je *Potočnikova Zahvala* vsem sodelujočim. Naj preprišem njen prvi stavek: »Zadovoljen in pomirjen sem, da je izšla knjiga Utrinki z mojih poti.«

Prepričan sem, da bodo z njim vred zadovoljni tudi vsi drugi bralci njegove knjige.

Franček Lasbajer,

Šmartno/SG, od 2. do 9. aprila 2015.

ZBORNIK **40 LET SREDNJE ZDRAVSTVENE ŠOLE SLOVENJ GRADEC**

KNJIŽNE OCENE

Od ustanovitve te enote *Šolskega centra Slovenj Gradec* je sicer 40 let minilo že v šolskem letu 2013/14, a je šola ob vrsti prireditev (najodmevnejši sta bili izdaja pesniške zbirke *Pridnica* dijakinji Nini Bizjak v letu 2012 in gledališka predstava *Lažniva Suzi* v letu 2013) praznovanje sklenila šele letos februarja – z osrednjo proslavo in izdajo zbornika *40 let Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec*.

Kot urednica bi predstavila nekaj vprašanj, na katera smo si morali odgovoriti pri nastajanju tega zbornika.

Ker smo izdali publikacijo tudi za 30 let, je bilo vprašanje, kaj v novi iz nje ponoviti, nadaljevati, s čim prekiniti. Odločili smo se, da npr. podatke o vpisu in osipu dijakov prikazemo z grafi za vseh 40 let, podatkov o tistih, ki so opravili poklicno maturo in zaključni izpit, pa ne ponatisnemo, pač pa objavimo nove za zadnjih 10 let.

Ker pa je pomemben mejnik v zgodovini zdravstvene šole tudi njena osamosvojitve v okviru *Šolskega centra* v letu 1997, se nekateri podatki, npr. o zaposlenih, vežejo na teh 18 let do danes.

Bralec bo torej opazil, da časovne premice v tem zborniku segajo različno daleč v preteklost, lahko 40, 30, 20 let ali celo le kakšno leto.

Smo se pa posebno potrudili, da smo – ne glede na časovno obdobje – dobili čim več zbirnih podatkov za razna tekmovanja od začetkov do danes (vseslovensko tekmovanje zdravstvenih šol iz stroke, tekmovanje iz znanja o sladkorni bolezni, dosežki na tekmovanju *Mladi raziskovalci Koroške* itd.), za preno programov in poimenovanja poklicev, šolske stavbe itd. Ti zbirni podatki gotovo dajejo publikaciji težo.

Drugo vprašanje se je nanašalo na osebe, pomembne za nastanek in razvoj šole.

V zborniku smo se odločili dati besedo vsem zaslužnim na sami šoli ali v centru za vseh 40 let (Franček Lasbaher, dr. Silva Roncelli Vaupot, Danica Doler Švab, Marija Geč, Marija Rotovnik ter mag. Gabrijela Kotnik, zdajšnja direktorica centra, in Blaž Šušel, sedanji ravnatelj zdravstvene šole). V njihovih zapisih se posredno izriše vsa

zgodovina šole.

Smo pa ubrali drugačen pristop pri ljudeh iz okolja, s katerim sodelujemo. Tako smo za nazaj objavili samo povzete spomine dr. Jurija Simonitija, ki je bil ob ustanovitvi šole zadolžen za povezavo med bolnico in šolo, a na široko odprli vrata ustanovam, s katerimi sodelujemo danes, bolnici Slovenj Gradec in domovom za ostarele od Črneč do Velenja.

Tretje vprašanje se nanaša na razmerje zborniki – letopisi, ki jih šole izdajajo kot letne preglede dela. Seveda so nam letopisi predstavljali bogat vir informacij. Iz njih smo ponatisnili kar nekaj osebnih videnj šolskega dogajanja in fotografij.

Fotografije so predstavljale nemajhno težavo, saj je bila pri mnogih sicer motivno kvalitetnih sporna tehnična plat. Zato so v zborniku, ki smo ga tudi oblikovno uredili kar v domači hiši, fotografije zelo izbrane.

Četrto vprašanje se nanaša na razmerje šola – center. Drugače se namreč pišejo zborniki samostojnih ustanov

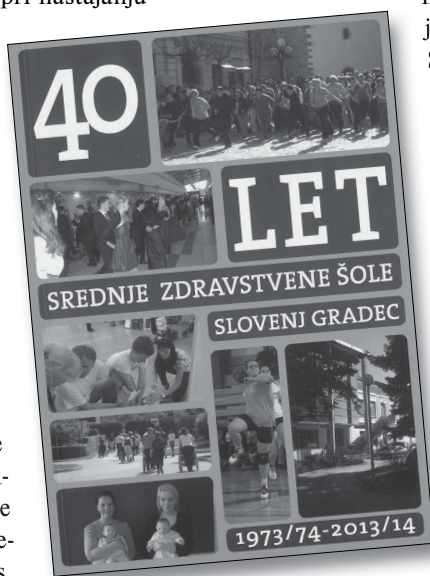
kot tistih, združenih v večji enoti. Tako je bilo v zborniku za 30 let več primerjalnih podatkov med šolami v centru, v zborniku za 40 let je te podatke mogoče razbrati iz zapisov vodstvenih delavcev centra.

Smo se pa v tem almanahu čisto izognili vpetosti v družbenopolitično okolje, čeprav se njegove podpore šola še kako zaveda.

Sklenemo lahko, da je v zborniku ob 40-letnici zdravstvene šole nedvomno sodobna podoba te ustanove močnejša kot pretekla. Izrišejo jo mnoge dejavnosti, šolske in obšolske, predstavljene v številkah ter v osebnih videnjih učiteljev in dijakov.

Kombinacija objektivnega in subjektivnega pa je gotovo porok za to, da bo zbornik vir informacij naslednjim zbornikom in da ga boste tudi Vi, sploh če ste z zdravstveno šolo kakor koli povezani, z zanimanjem pregledali.

Helena Merkač

Faksimile naslovnice

Luka Popič: Polje, znak, tekstura

Za ustvarjanje Luke Popiča je značilno nenehno iskanje novih izraznih možnosti ter zavestno izogibanje motivom in načinom, ki bi ga lahko zapeljali v zaprt sistem ustvarjalne manire. Pred dvema desetletjema, ko se je prvokrat ambicioznejše predstavil likovnemu občinstvu, je bil izrazit figuralik, da bi se v nadaljnjem umetniškem raziskovanju temu odpovedal in se prepustil eksperimentiranju in iskanju likovnega nagovora, ki njega samega kot ustvarjalca in nas kot gledalca očara in prepriča z neposredno, včasih celo surovo močjo elementarne vizualne energije. S preigravanjem številnih slikarskih in grafičnih načinov – od lazurnega polaganja barv do nasičenih barvnih namazov, od ploskega in reliefnega kolaža do grafičnih tehnik globokega tiska ter unikatne kolagrafije in monotipije – so se podobe preselile v območje osvobodjene, čiste likovnosti. Čeprav posamezne realizacije še povzemajo neposredne vtise iz okolja in se ohlapno navezujejo na prepoznavne motive, so v prvi vrsti neodvisne likovne senzacije, ki jih podčrtuje skoraj čutno otipljiva materialnost slikarske ali grafične teksture. Robato vzvrtinčena slikarska »magma«, ki jo na platno ali leseno ploščo v nikoli dokončani igri svetlobe in sence Popič nanaša z različnimi, tudi nekonvencionalnimi slikarskimi pripomočki, suvereno obvladuje celotno površino platna ali papirja. Poudarjena snovnost je okrepljena še z uporabo različnih neslikarskih materialov in gradiv, ki reliefno vzvalovijo slikovno površino. Grobi, zrnati ustroj podobe brazdajo in razjedajo številne vreznine in brazgotine ter »informelsko« razprte amebaste strukture, ki dihajo v uravnoteženih kompozicijah, ko jim ne moremo nič več dodati in ničesar odvzeti. Kažejo nam tisto, kar vsak od nas občuti, ko se prepusti preprostemu nagovoru oblik najbolj vsakdanjih predmetov ali oblik v naravi. Razkrivajo nam arhetipsko moč človekove zaznave, kot jo vzajemno oblikujeta optični odtis na očesni mrežnici in misel ali čustvo, ki nato vznikne v človekovi zavesti in podzavesti.

Popič se ne ozira kaj prida, tako se zdi, na teorijo in prakso zgodovine abstraktne umetnosti. Abstraktni način izkorišča, da bi v svojem raziskujočem, nemirnem likovnem iskanju vedno znova dosegel občutek nečesa novega, pri čemer mu je bržkone tudi malo mar za izzive zapovedane inovativnosti in unikatnosti, ki naj bi menda bila predpogoj za uspešnost v sodobnem kaosu sožitja vseh mogočih umetnostnih slogov in načinov. Prej gre za fenomen, ki organsko rase z ustvarjalčevo zavestjo in samozavestjo. V bistvu gre za razmišljanje, kako barva in tekstura ter v njo ujeta svetloba definirajo prostor, čas in obliko, oziroma za iskanje načinov, kako vse troje zaobiti in združiti v eno samo občutje, v en sam izraz, ki je čim bolj neposredna odslikava telesnega dotika z materijo, na konicah prstov ali čopiča. Popič brez natančne zavestne kontrole raziskuje tenko linijo med metafizičnim in realnim in si venomer zastavlja eno samo, bistveno vprašanje percepcije: kako skozi čute prepričljivo interpretirati oboje, naše zaznave in skrivnost snovnega, kot ga ponuja fizični svet, ki nas obkroža.

Popičeve slike se skušajo podobno kot dela velikih mojstrov ameriškega abstraktnega ekspresionizma impulzivno približati končnim resnicam sveta in našemu mestu v njem. Takšen, seveda nedosegljiv cilj je morda pretenciozen, interpretacija pa je slišati pretirano in pompozno, a tisto, kar tukaj šteje, je zavestno prizadevanje in vztrajanje na poti, ki je včasih le slutnja nečesa, kar se vztrajno izmika. Ali ni izvorno poslanstvo umetnosti ravno hrepenenje po preseganju obstoječega in iskanje končnega, čeprav je vsakomur jasno, da takšna pot ne najde zadovoljivega konca? Popičeve podobe so zato onstran zgodb o posameznih stvareh in onstran individualnih pripovedi o ljudeh. Nagovarjajo z na videz skopim likovnim vizualnim jezikom, kar je najtežje, a obenem najbolj tenkočutno. Ritmično razburkana in občutljiva, zaokrožena in uravnotežena monohromna podoba se zavestno uklanja (prepoznavnim) oblikam in sledi ekspresivnemu in spontanemu toku

Luka Popič, *Brez naslova*, 2012, mešana tehnika, 24 x 18 cm

likovne misli. Luka Popič nas kot ustvarjalec zavestno, čeprav praviloma na način psihičnega avtomatizma, nagovarja povsem neposredno: z gesto in s teksturo. Osamosvojena podoba pa nato z retoričnimi učinki haptičnosti poleg svoje poudarjene fizične prisotnosti odslikava le še ustvarjalčevo temeljno eksistencialistično razpoloženje.

Čeprav so slike avtorsko prepoznavne in brez težav sledimo jasno čitljivemu osebne- mu slogu, lahko z vpogledom v opus zadnjih dvajsetih let ugotovimo, da se Popičev likovni interes (v okvirih osnovne ideje) vedno znova z lahkoto seli na nova, zanj še neodkrita področja barvnega občutja. Iz privzete in nato v variacijah in ponovitvah razvite teme sčasoma spontano vznikne nova ideja. Iz osvojene likovne forme se v nenehnem krogo- toku ustvarjalnega naboja rodi nova oblika. Dokončana slika terja novo sliko, ki v ateljeju Luke Popiča vselej nastaja v vzdušju nenehne radosti osvobajajočega ustvarjanja. Na prvi

pogled so podobe težke, otožno resnobne, saj so pogreznjene v zamolčko enoznačnost temnih, »ubitih« barv, a so v resnici igrivo razprte, polne prostodušne in snovno bogate likovne moči, ki v sebi skriva veliko mero ustvarjalne discipline in mojstrsko izpiljene slikarske veščine. Popičeva likovna misel se sugestivno prevaja v reliefno nakopičen slikarski »material« na platnu in v realnem času slikarske akcije vznemirljivo združuje fizični in mentalni vidik kreativnega procesa. Slikovno površino podobe Popič pojmuje kot »delovni prostor«, kjer se uresničuje čarovnija neizgovorljivega in zgolj likovno ulovljivega uzrtja sveta. Slike Luke Popiča stojijo izven ideologije, z nami so le v igri prek očesa, a s predpostavko, da smo v ta likovni dialog pripravljeni vstopiti neobremenjeno, sproščeno in brez pretirane pomoči intelektualne izkušnje.

Marko Košan

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

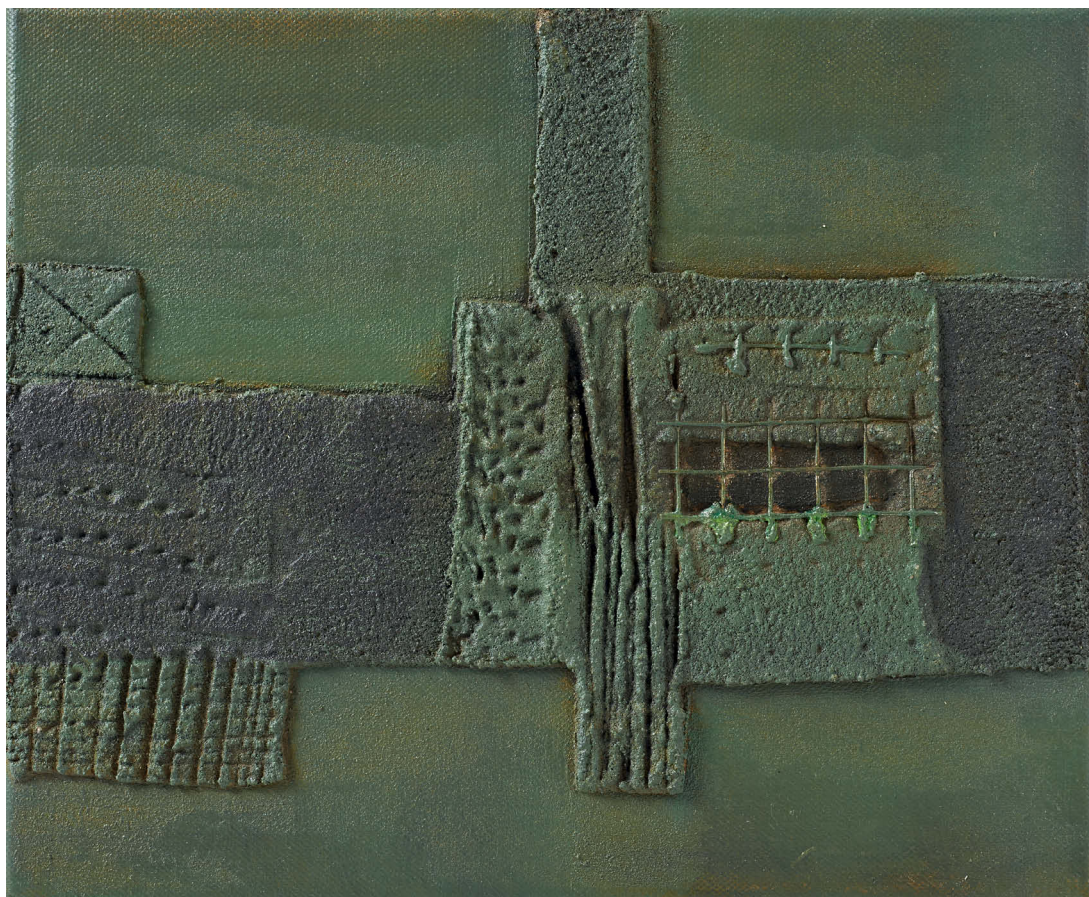
Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

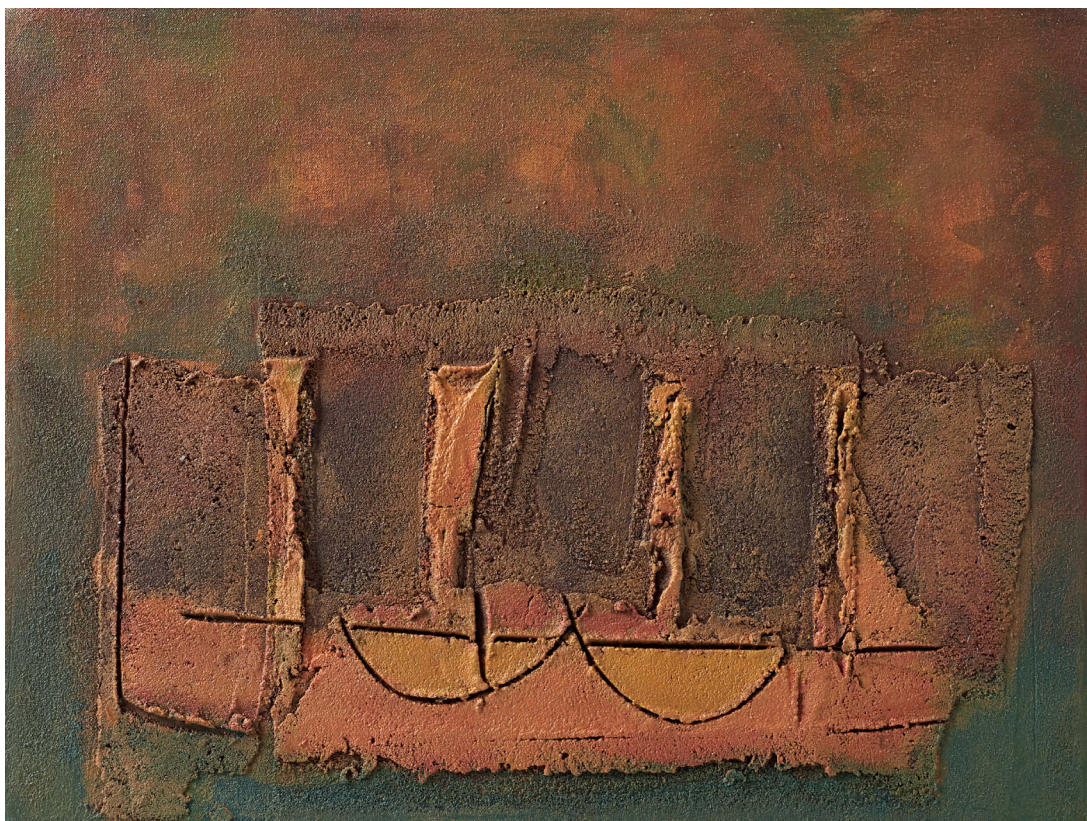
Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

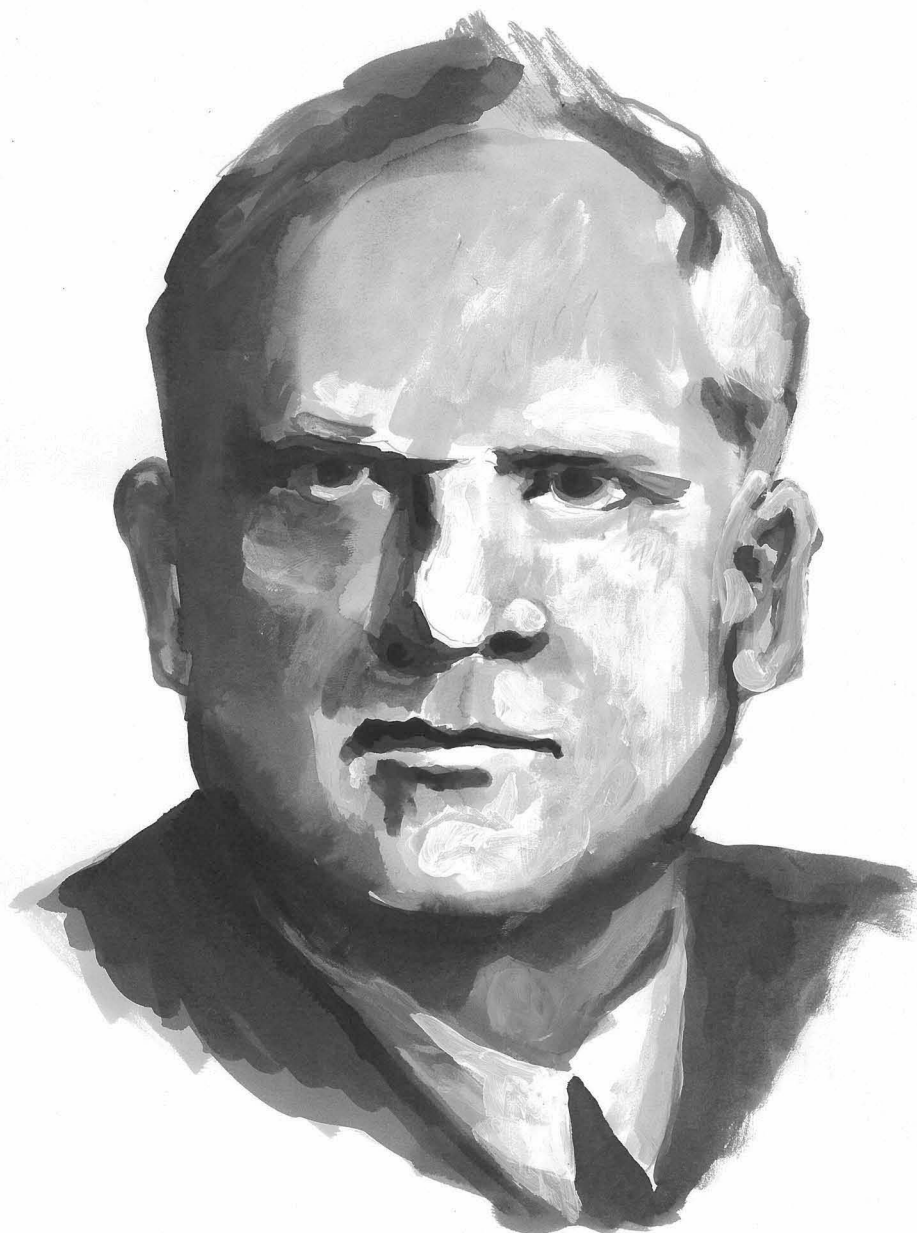
Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

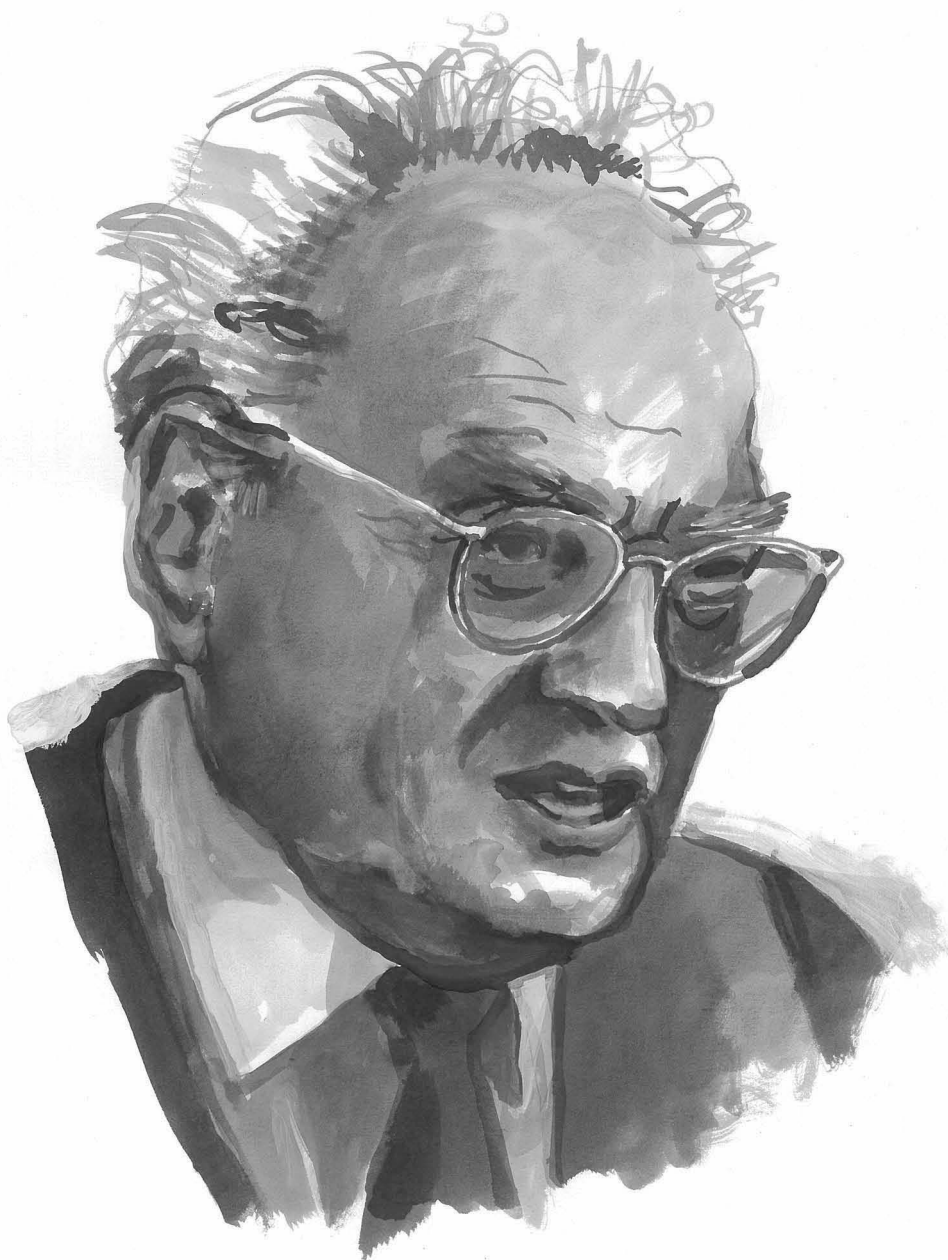
Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 30 x 25 cm

Avtor portretov
Tihožitje – hlebec kruha,
POLIČ vina in srebrna **KUPA**.

ANAGRAMI

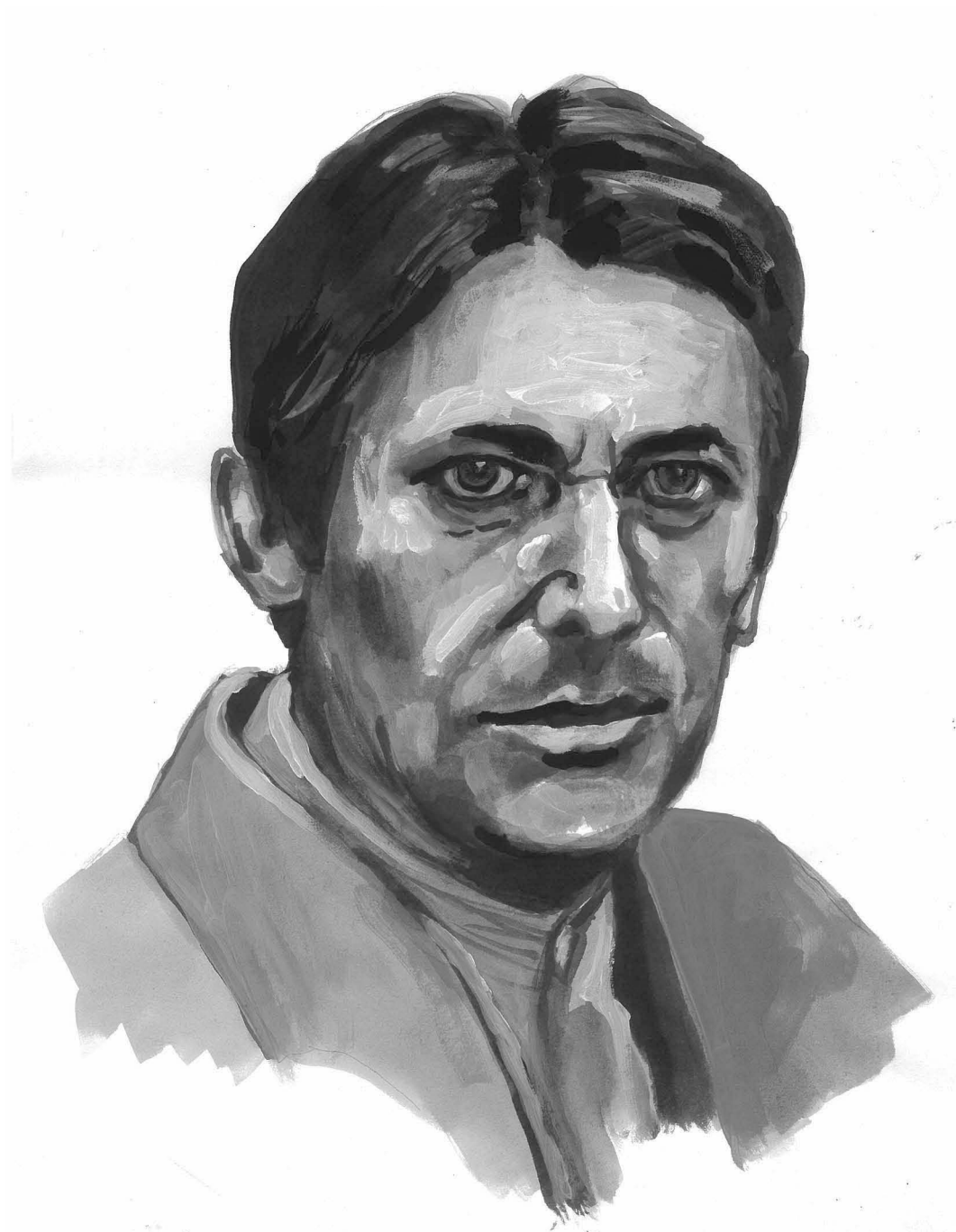
Pisateljski **VIHRAVEC** tke **PROŽNO** preprogo besed.

ZBOR književnikov meni, da je literatura praznična **ALELUJA**.

RAZNORODEN ZMAJAR se lahko dviguje med oblake samosvojih besed.

Literarni **CAJNAR** polni ustvarjalni **MOŽNAR** z ognjevitim besednim netivom.

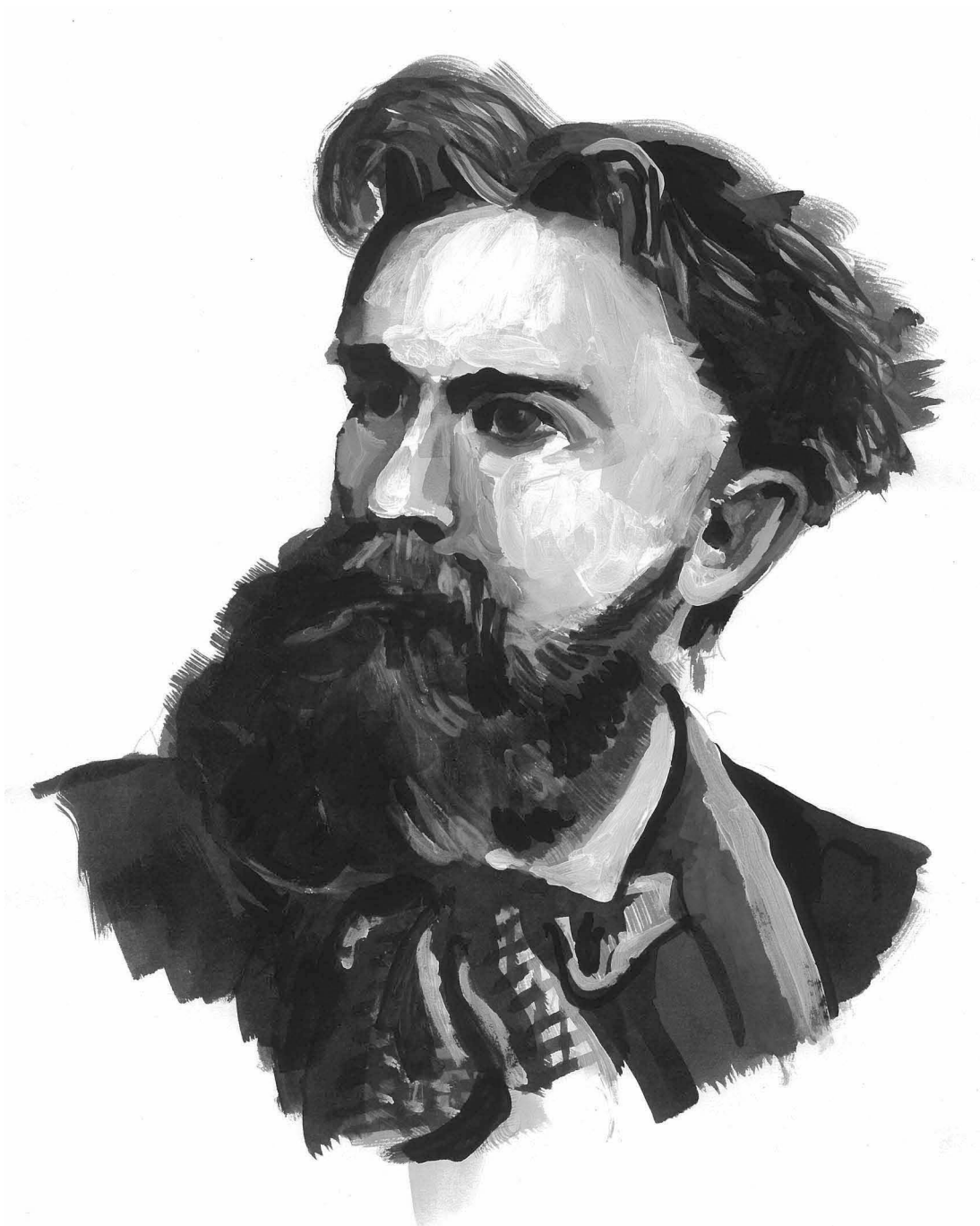
Med **ORKANI** družbenih vrenj je komaj slišen **ŠELEST** besed.

Umetnik se v **SLIKI** ali besedi udinja **DEMONOM** muke in omame.

Romanopisec koplje v **SAMO SRČIKO** življenja.

Erato, tvoj bujni **STAS** že stoletja opevajo besedam vdani nočni **PORTIRJI**.

SRŠENAR galaktičnih svetov se spreletava med **GRGOTI** besednih slapov.

Pesniki z **REŠETAL** govoric jezika žanrskih **ŠEG** izbrskajo drobtinice minevanja.

Anagrami (Miran Kodrin) in portreti (Luka Popič)
slovenskih literarnih ustvarjalcev

BERNEKERJEVE NAGRADA IN PLAKETE ZA LETO 2015

KULTURA

LJUDSKE PEVKE BRŠLJANKE

Ljudske pevke Bršljanke - kmetice Mislinjske doline delujejo že deseto leto. V zboru prepeva 14 članic, zbrale pa so se iz obeh občin, Slovenj Gradca in Mislinje. Na harmoniko jih spremlja Viktor Mlinšek. Za seboj imajo že preko 300 nastopov in spoštljivo število odličnih uvrstitev na festivalih in revijah ter nastopov v domovini in na tujem.

V teh desetih letih so izdale že tri zgoščenke, na katerih so stare ljudske in ponarodele pesmi, nekaj pa je tudi avtorske glasbe.

Petkrat so organizirale tudi koncert ljudskih pevcev in godcev pod naslovom *Naj pesem naša sliši se*, odzovejo pa se tudi vsakemu vabilu in pomagajo k dobremu in veselemu vzdušju prav na vsaki prireditvi, kjer nastopajo. V letu 2008 so pridno snemale videospote, na katerih so prikazana stara, že pozabljena kmečka dela in običaji (košnja, žetev, ličkanje ipd.), s čimer so postale nepogrešljive na predstavitev starih običajev in šeg, ki jih organizira vaška skupnost skupaj s *Turistično-športnim društvom Vedrin*. Ravno s petjem in z igranjem skušajo *Bršljanke* predstaviti širši množici običaje in šege, ki so nekoč spremljali predvsem kmete in podeželske obrtnike ter delavce in jim blažili in razveseljevali vsakdanost težkega dela in borbe za vsakdanji kruh.

Vendar to težko delo ni bilo samo delo, ampak je pomenilo tudi praznik družine, celo vasi. Le malo te kulturne dediščine, priče nekdanjega ljudskega življenja, se je ob modernem načinu življenja ohranilo do današnjih dni.

Ljudska pesem nas spremlja in je del naše zemlje, našega življenja, del slovenske kulturne dediščine tudi zahvaljujoč skrbnim varuhinjam naše kulturne dediščine, kar *Ljudske pevke Bršljanke* nedvomno so, zaradi česar njihov trud in njihovo predanost s podelitvijo *Bernekerjeve plakete* nagraduje tudi lokalna skupnost. Ob tem jim iskreno čestitamo in želimo veliko uspehov pri nadaljnjem opravljanju njihovega poslanstva.

Predstavnica Bršljanek (Štefanija Šave) s plaketo (Primafoto)

Skupinska fotografija prejemnikov Bernekerjevih nagrade in plaket za leto 2015 (Primafoto)

Bernekerjeva plaketa 2015 za Janka Čeru (Primafoto)

GOSPOD JANKO ČERU

Janko Čeru je bil 38 let zaposlen v *Splošni bolnišnici Slovenj Gradec*, od tega kar 26 let kot vodja kuhinje. Skupaj s somišljeniki je bil eden izmed pobudnikov za ustanovitev *Kulturnega društva Splošne bolnišnice Slovenj Gradec*. Ena izmed pomembnih dejavnosti društva je tudi organizacija razstav in drugih predstavitev v *Galeriji dr. Staneta Strnada* v avli bolnišnice. Janko Čeru je kot neumorni organizator in koordinator v vseh teh letih v tej galeriji organiziral že 60 razstav. Janko pa ni le izvrsten programski in organizacijski vodja galerije, temveč tudi ljubiteljski slikar, ki je imel že nekaj odmevnih razstav, na katerih je predstavil svoje stvaritve.

Kot vrhunski kuhar je napisal in tudi v praksi udejanil recepte za lokalne, po znanih Slovenjgradčanih poimenovane gastronomske užitke: *Zajec po Tisnikarjevo*, *Palačinke Nordung*, *Pečkonova kisle župa* in *Piščanec Huga Wolfa*. Je tudi več pisane besede, saj je do sedaj napisal veliko besedil in člankov, ki so izhajali in še izhajajo v različnih časopisih in revijah ter publikacijah, kot so *Koroško zdravstvo*, *Špital*, *Kurent* in leposlovna revija *Odsevanja*. Je avtor kar nekaj pravljič za otroke in številnih anekdot o znanih meščanih. Tako ga je dolgoletno prijateljevanje z Jožetom Tisnikarjem spodbudilo, da je napisal kar 50 anekdot o svojem prijatelju Jožetu.

Prepričani smo, da si Janko Čeru za svoje več kot tridesetletno kulturno razdajanje in pomemben prispevek v zakladnico kulture Mestne obči-

ne Slovenj Gradec *Bernekerjevo plaketo* zasluži, ob podelitvi pa mu iskreno čestitamo in želimo, da bi s takšnim zanosom nadaljeval s svojim kulturnim poslanstvom.

GLASBENA SKUPINA ZIRCUS

Glasbena skupina *ZircuS*, ki v svojem izjemnem 11-letnem obdobju glasbene ustvarjalnosti združuje različne in celo nasprotujoče si glasbene sloge in zvrsti ter s svojo izjemno kombinacijo sodobne eksperimentalne ustvarjalnosti širi unikatna glasbena, vizualna dela ter nastope v živo po Sloveniji in v tujini, je uradno slovenjgraška skupina, ki tako v Sloveniji kot tujini ime našega mesta ponosno, skupaj s svojo glasbo, predstavlja povsod, kamor jo ponese pot. V začetku leta 2004 sta jo ustanovila Aleš Gangl iz Slovenj Gradca in kitarist, basist Maks Gregor iz Pameč pri Slovenj Gradcu. Danes skupina šteje precej več članov, v tem času pa je odigrala preko 200 nastopov doma in v tujini ter izdala 3 studijske albume in demo albume. Sodelovala je tudi z drugimi bolj in manj slovitimi imeni iz sveta kulture, glasbe in umetnosti, z intervjuji in s predstavitvami se je pojavila v vseh glavnih slovenskih časnikih, poleg tega pa je gostovala tudi v odmevnih radijskih in televizijskih oddajah. Zasedba *ZircuS* izvaja avtorsko glasbo. Avtor večine skladb in besedil je Aleš Gangl. Glasba je razsrediščena, žanrsko neopredeljena, glasna,

udarna in melodična. Skupina nikdar ne nadaljuje svoje usmeritve, se konstantno preobraža v duhu časa. Po videzu, glasbenem pristopu in miselnosti izstopa iz večine izvajalcev popularnejših zvrsti in si je v strokovnih krogih in med poslušalci ustvarila poseben ugled. Glavne dejavnosti in vizija *ZircuS-a* so razvijanje večšine pisanja in produkcije avtorske glasbe ter nastopi v živo, kjer glasbo dopolnjuje umetnost telesne poslikave in projekcije oziroma t. i. videomappinga.

Skupino *ZircuS* sestavljajo:

Aleš Gangl – klaviature, elektronika, produkcija, besedila, aranžmaji, kitara, vokal

Maks Gregor – bas kitara, kitara

Uroš Bračić – bobni in avstralski instrument didgeridoo

Aleš Krevh – klaviature

Rok Bricman – kitara

Bojan Beber - Vovk – bobni

Tomislav Gangl – vizualizacije, podoba

BERNEKERJEVA NAGRADA ZA LETO 2015

GOSPOD FRANJO MURKO

za dosežke in izjemen osebni prispevek na področju vodenja, organizacije in promocije kulturnega življenja v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini ter za skoraj pol stoletja ljubiteljskega kulturnega udejstvovanja.

Slovenj Gradec že od sredine šestdesetih let dalje velja za sinonim majhnega kulturnega središča, ki utrip sodobnega življenja zna povezati z dediščino bogate kulturnozgodovinske tradicije. Žlahtni spodbujevalci so ustvarjali njegovo kulturno podobo. Vrsta zaslužnih za kulturni razvoj kraja v zadnjih desetletjih je dolga, a so med njimi vendarle posamezniki, ki zaradi svojega neusahljivega entuziazma izrazito izstopajo, saj presegajo običajni in velikokrat pričakovani okvir profesionalnega angažmaja in ljubiteljskega udejstvovanja, ko na številnih področjih odtiskujejo svoj neizbrisen avtorski pečat.

Cel ZircuS – Bernekerjeva plaketa za leto 2015. (Primafoto)

Dobitnik Bernekerjeve nagrade za leto 2015 - Franjo Murko (Primafoto)

Mednje že desetletja dolgo sodi vsestranski kulturni ustvarjalec in organizator Franjo Murko.

Glasbi in petju je zavezan vse od otroških let. Kot mlad pevec je sodeloval v mnogih pevskih zborih in zasedbah, v leto 1977 pa segajo njegovi začetki pri sodelovanju in ustanovitvi *Okteta Korotan*, kasneje *Lesna*, danes pa *Slovenjgraškega okteta*, ki mu je ostal zvest vse do danes, torej kar 38 let. Oktet je še danes svojevrsten kulturni ambasador Slovenj Gradca in Slovenije. Prav organizacijska spretnost Franja Murka, in njegovi številni kontakti s slovenskimi predstavništvi na vseh koncih sveta, je bila namreč tista, ki jih je z več kot tisoč izvedenimi koncerti in nastopi ponesla na odre po vsej Sloveniji in v dvaintrideset držav sveta.

S tenkočutnim posluhom za žlahtno predi-vo kulturne dediščine in tradicije je bil Franjo Murko med prvimi v lokalnem okolju, ki so v novejšem času prepoznali zaradi nesrečnih, zgodovinsko pogojenih okoliščin dalj časa odrinjene in v nekaterih obdobjih celo zamolčane vrednote. Mednje sodi tudi spomin na v Slovenj Gradcu rojenega skladatelja Huga Wolfa. Po ustanovitvi *Društva Hugo Wolf* leta 1993 je Franjo Murko v letih med 1996 in 2000 postal njegov tretji predsednik, v odboru društva pa je ostal aktiven vse do danes.

Skozi predsedovanje *Zvezi kulturnih društev Slovenj Gradec* od leta 2004 dalje je v desetletnem obdobju prispeval k povezovanju članov društev, strokovnemu delovanju zveze ter organiziranju in vodenju kulturnih dogodkov.

Ob svojem več kot štiridesetletnem kontinuiranem prispevanju k društveni kulturi v naši obči-

ni pa je aktiven pri vodenju in organiziranju še danes.

Kot direktor *Koroškega radia* je pomembno sooblikoval medijsko podobo Koroške.

Kot eden od ustanovnih članov *Lions Kluba Slovenj Gradec* je v klubu dejaven od samega začetka, torej že skoraj dve desetletji.

Kot svetovljan pa se je lokalno izjemno angažiral in prepoznal pomen listine glasnik miru, ki jo je prejelo naše mesto leta 1989. S tedanjim predsednikom skupščine občine sta tako leta 1990 odpotovala na prvo generalno skupščino organizacije mest glasnikov miru in s tem zastavila pomembno pot sodelovanja v tem, za tako majhno mesto, kakršno je naše, mednarodno in promocijsko izjemno pomembnem projektu.

Nemogoče je v teh odstavkih zajeti obsežnost njegovega skoraj pet desetletij trajajočega kulturniškega angažmaja, pomembno pa je povedati, da se je Franjo Murko s svojim dolgoletnim angažiranim prizadevanjem kot vsestranski organizator na številnih področjih kulturnega življenja ter kot tankočuten spodbujevalec vrednot dediščine lokalnega okolja in potencialov za razvoj in identiteto mesta z žlahtnimi črkami vpisal v kulturno zgodovino Slovenj Gradca. Njegov prispevek k promociji našega mesta kot enega izmed najbolj vitalnih kulturnih centrov v Sloveniji je nepogrešljiv ter zaradi svoje obsežne in domala nepregledne vsebine tako težko izmerljiv, da je edini način za oddolžitev lahko zgolj najvišje priznanje - *Bernekerjeva nagrada*, ki mu jo danes izročamo z željo, da s svojim prispevkom še naprej bogati kulturni utrip našega mesta.

Iskrene čestitke!

Nagovor prejemnika Bernekerjeve nagrade za leto 2014

KULTURA

Tečejo naše minutke ... Kolo našega življenja se prehitro vrti. Komaj se tega zavemo, smo že stari. Življenje pa je tako lepo – če ga živiš pošteno, sočutno, brez sovraštva. Z veliko ljubezni in spoštovanja do soljudi, ne glede na barvo kože.

Mi živimo na najlepšem koščku našega planeta. Na slovenski zemlji, ki jo je v svojih pesmih tako čudovito opeval naš šarmanten in največji slovenski pesnik dr. France Prešeren. Tako pesniti je znal le On!

Slovinci smo njegovi in On je naš, ker so njegove pesmi tako zelo naše. Ponosni smo nanj. 8. februar je Prešernov dan, dan slovenske kulture, dan slovenskega ponosa.

Slovenj Gradec – mesto glasnik miru, obdano z najlepšimi polji in gozdovi pod mogočno koroško lepoticco Uršljo goro, praznuje in ovekoveči 8. februar vsako leto še posebej slovesno.

Mestna občina nagraduje najzaslužnejše kulturnike s posebno *Bernekerjevo nagrado in plaketami*, nagrado velikega kiparja Franca Bernekerja. To prestižno nagrado sem za 60 plodnih let dela v kulturi za leto 2014 prejela tudi sama. Vprašala sem se, ali sem to resnično zaslužila. Pa so mi rekli ljudje, da je prišla v prave roke.

Če je tako – sem srečna.

In Mestni občini Slovenj Gradec in njenemu

županu – gospodu Andreju Času obljubljam, da bom delala in živela za kulturo in z njo, dokler bo gorela moja življenjska lučka.

Dotik mojega srca z njo ostaja večen. Slikarstvo, poezija, pesem in gledališki oder ostajajo moji prijatelji. Ja, mojih 60 let dela v kulturi je pustilo v omari časa veliko lepih, nepozabnih – pa tudi težkih spominov.

Mnogo je ostalo še nezapisanega, a je pomembno, da je bilo izgovorjeno. Ni pomembno, koliko časa smo bili s kom, pomembneje je, kako smo bili drug z drugim.

Vsem režiserjem, g. Militarevu, g. Čaminskemu in g. Mičoviću, iskrena hvala, da so se trudili z mano. Vsem soigralcem, sopevcem, dirigentom, prof. Almiri Rogina in ge. Kazimiru Lužnik, soustvarjalcem lepote za spoštovano in hvaležno publiko – hvala za lepe in prisrčne trenutke, da smo se imeli lepo! In nenazadnje – hvala moji zlati družini, ki me je pri vsem tem podpirala. Zvesta ostajam vrednotam, ki sta mi jih dala mama in oče. Vsi gredo k neizbežnemu koncu svoje poti. Čutimo težo let. Izkoristimo vendar še tisto malo, kar nam je ostalo. Bodimo hvaležni usodi za to kratko in tako redko srečo.

Iskrene čestitke letošnjim nagrajencem in veliko plodnih ustvarjalnosti še naprej. S to popotnico predajamo štafetno palico mladim perspektivnim kulturnikom.

Gospodu županu bi rada izročila kratko pesem, ki sem jo lansko leto napisala ob sprejemu *Bernekerjeve nagrade*.

Iz tega lepega starega odra *Kulturnega doma Slovenj Gradec* pošiljam topel kulturni pozdrav domačemu *Kulturnemu društvu A. Hribar Dolič*, in sicer članom – posameznikom v projektu »živih jaslic«, igralcem, ki so s svojo prepričljivostjo 10 let soustvarjali »Sveto družino« in vse like, ki so sodili zraven. »Žive jaslice« v Hudi luknji, moja najtežja naloga v režiji, v enkratnem ambientu podzemnega sveta med več tisočimi obiskovalci v času božično-novoletnih praznikov – bodo ostale nepozabne. V moji duši so pustile topel pečat. Zato lepa hvala za podporo Občini Mislinja in takratnemu županu g. Viktorju Robniku.

Sedanjemu županu občine Mislinja pa tudi zahvala za kulturno razumevanje. To je g. Franc Šilak, vedno prijazen, razumevajoč človek, znan po svojem toplim nasmehu.

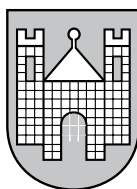
Stana Lušnic Arsovska med nagovorom (Primafoto)

Stana Lušnic Arsovska

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 25 x 25 cm - detajl

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz – Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

Mestna občina Slovenj Gradec

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC
Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec
tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461
e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

CERDONIS

Z A L O Ž B A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 702, 041 627 496

info@cerdonis.si

www.cerdonis.si•info@cerdonis.si

Epigraf

Vsebinam urejamo obliko

**GRAFIČNO OBLIKOVANJE
UREDNIŠTVO
PRODUKCIJA TISKOVIN**

041 512 758
info@epigraf.si
www.epigraf.si

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec
Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik), Maja Martinc, Maša Čas in Tatjana Knapp
Lektoriranje: Nina Vožič Makuc
Izdajateljski svet: Blaž Prapótnik, Jani Rifel, Andrej Makuc, Jože Potočnik, Niko R. Kolar, Ivan Karner in Martina Šisernik
Nadzorni odbor: Franjo Murko (predsednik), člani Andreja Gologranc in Draga Ropič
Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc
Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec, tajnica Martina Šisernik
Fotografije: Tomo Jeseničnik, Primafoto - Primož Podjavoršek, stalni sodelavci in arhiva Odsevanj ter JSKD
Zasnova in grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s. p., tel.: 041 512 758, info@epigraf.si
Distribucija: Cerdonis, d. o. o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si
Produkcija: Epigraf, 300 izvodov, maj 2015 **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR

NA PLATNICAH

Zadnja stran:
Luka Popič,
Brez naslova,
2012,
mešana tehnika,
25 x 25 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

Luka Popič, Brez naslova, 2012, mešana tehnika, 40 x 30 cm

...ra tūc. a. non eēt albū nec nigz aīs mēd:etas eēt alba z alia nigra tūc. a. non eēt albū nec nigz aīs mēd:etas eēt alba z alia nigra tūc. a. non eēt albū nec nigz a
...ps sit iūforiē frigida reliq̄ medie p̄ qz sit. a. vñū pedale e vna ps sit iūforiē frigida reliq̄ medie p̄ qz sit. a. vñū pedale e vna ps sit iūforiē frigida reliq̄ med
...solitū. ¶ Quarto arguit s. c. aliq̄ for tas iūforiē calida tūc p̄ p̄positū. ¶ Quarto arguit s. c. aliq̄ for tas iūforiē calida tūc p̄ p̄positū. ¶ Quarto arguit s. c. aliq̄
...pducit ḡ: ei⁹ latitū: nō ē iūformis mē q̄ dicit fūbitor In istūi pducit ḡ: ei⁹ latitū: nō ē iūformis mē q̄ dicit fūbitor In istūi pducit ḡ: ei⁹ latitū: nō ē iūfor
...p̄ d mltis binb⁹ itellectualib⁹. ¶ Op nec dīfforis n̄a tenet z aīs p̄ d mltis binb⁹ itellectualib⁹. ¶ Op nec dīfforis n̄a tenet z aīs p̄ d mltis binb⁹ itellectualib⁹. ¶ Op
...tōes q̄dā cū aliqb⁹ dīscriptōib⁹. ¶ In āncali. ¶ In p̄: dīcent dīffictōes q̄dā cū aliqb⁹ dīscriptōib⁹. ¶ In āncali. ¶ In p̄: dīcent dīffictōes q̄dā cū aliqb⁹ dīscriptōib⁹.
...atebūt solutōes x ¶ Quāū ad p̄mū z⁹ bīenes p̄ctōes. ¶ In. z⁹ patebūt solutōes x ¶ Quāū ad p̄mū z⁹ bīenes p̄ctōes. ¶ In. z⁹ patebūt solutōes x ¶ Quāū ad p̄
...ales: q̄dā accūtales. Subāl ē dupl̄c Nō qz sōmā qdā sūt iūbāles: q̄dā accūtales. Subāl ē dupl̄c Nō qz sōmā qdā sūt iūbāles: q̄dā accūtales. Subāl ē dupl̄c
...r būana. ¶ Z: nō qz sōr subāl e; tē s. q̄dā estēle qdā itēta ut sōr būana. ¶ Z: nō qz sōr subāl e; tē s. q̄dā estēle qdā itēta ut sōr būana. ¶ Z: nō qz sōr subāl e
...q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū ad sū pōt p̄siderāi dupl̄c. p̄: q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū ad sū pōt p̄siderāi dupl̄c. p̄: q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū
...qz sōr subāl itēto pōt p̄siderāi dupl̄c. p̄: q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū ad sū pōt p̄siderāi dupl̄c. p̄: q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū ad sū pōt p̄siderāi
...tōe q̄ dī eē iūstāntā. z⁹ q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū ad sū pōt p̄siderāi dupl̄c. p̄: q̄ntū ad ei⁹ eē p̄mālitū. z⁹ q̄ntū ad sū pōt p̄siderāi dupl̄c. p̄: q̄ntū
...z mēbrez q̄ iūformis sōte ut dīcet ad iūformis dīversaz p̄mū z mēbrez q̄ iūformis sōte ut dīcet ad iūformis dīversaz p̄mū z mēbrez q̄ iūformis sōte ut dīcet
...orme latitū: sūt iū vñū pedale e vna Rimo q̄rī: vtz cuiuslibz forme
...qz nō. ¶ P̄riet albū nec nigz aīs sōmis v̄l dīfforis. ¶ Et arguit qz
...llectia q̄ ē iūdrīgida reliq̄ medie de forma subāl: v̄l de aīa itellect
...tū ē iūfforis v̄l arguit s. c. aliq̄ for mībilis: z p̄ p̄is nulla ei⁹ latitū
...tōes v̄l extēsiōe: latitū: nō ē iūformis dīfforis: qm̄ latitū: dīcit intēsiōz
...tū ē iūfforis v̄l arguit s. c. aliq̄ for mībilis: z p̄ p̄is nulla ei⁹ latitū
...tōes v̄l extēsiōe: latitū: nō ē iūformis dīfforis: qm̄ latitū: dīcit intēsiōz

ISSN 0351-3661

9 770351 366001